

Verzonnen levens

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift

Literair tijdschrift met initiatief

ISSN 077-513X - Stichters van Gierik: Guy Commerman en Erik van Malder

nr 80 - 21ste jaargang - nr 3 - herfst 2003

www.gierik-nvt.be

Redactiesecretaris
Guy Commerman

Redactieadres
Kruishofstraat 144/98, 2020 Antwerpen
Tel & Fax: 03 827 91 39
e-mail: guycommerman@skynet.be

Redactie Oost-Vlaanderen
Paul van Aken
Koningin Astridpark 7c/bus 2 - 9300 Aalst

Redactieleden
Suzanne Binnemans, Frans August Brocatus,
Sven Cooremans, Hugo Creve, Micheline De Ridder,
Jan Geerts, Jan Gloudemans, Jan Lampo, Diederik
Vandendriessche, Rose Vandewalle, Erik van Malder,
Emiel Willekens

Vormgeving
Pen & Pencil - Design
Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier
Tel & Fax: 03 488 43 63
e-mail: pen-pencil-design@pi.be

Drukkerij
EPO, Lange Pastoorstraat 25-27,
B-2600 Berchem-Antwerpen

Inzendingen
Alleen niet eerder gepubliceerde teksten. Geen
aangetekende zendingen. Inzendingen bij voorkeur op
diskette (WP 5.1. of recenter) en met uitdraai in vier
exemplaren in 'platte tekst' of via e-mail (guycommerman@skynet.be). Over ongevraagde kopij wordt geen
correspondentie gevoerd. Ongevraagde kopij wordt
niet geretourneerd, tenzij er voldoende postzegels plus
envelop worden bijgevoegd. Auteurs ontvangen een
bewijsexemplaar.
Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst.
Kopij uitsluitend in te zenden op het redactieadres.

Copyright

Het copyright berust bij vzw Gierik & NVT.
Overname van teksten is toegelaten mits bronver-
melding en voorafgaand akkoord van de uitgever.

Auteursrechten

Personen, die we niet hebben kunnen achterhalen
of bereiken i.v.m. eventuele auteursrechten, kunnen
de redactie contacteren.

Prijs per nummer

6 EURO / Buitenland: 8 EURO

Verzending van afzonderlijke nummers na betaling
op rekening 068-2237695-29 + portokosten
(België: 1,50 EURO; Nederland: 3 EURO)

Proefnummers gratis mits betaling van de
portokosten.

Lidmaatschapsbijdrage

1 jaargang: 4 nrs: 20 EURO / buitenl.: 28 EURO
Te betalen op rek. 068-2237695-29, met vermelding
lidmaatschapsbijdrage Gierik + jaargang.
De betaling geldt voor een volledige jaargang en
wordt stilzwijgend verlengd, tenzij het lidmaatschap
schriftelijk wordt opgezegd voor het volgend jaar.

Advertenties

Tarieven verkrijgbaar bij,
aanvragen en documenten te richten aan:
Pen & Pencil - Design,
Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier
Tel & Fax: 03 488 43 63
e-mail: pen-pencil-design@pi.be

Verantwoordelijk uitgever

Guy Commerman
Kruishofstraat 144/98
B-2020 Antwerpen

*Met de steun van het
Vlaams Fonds voor de Letteren*

Verzonnen levens

- 4 Woord vooraf - **Guy Commerman**
- 6 De (on)echtheid van het bestaan van Arthur van Keffersvelden,
 Vlaams auteur - **Wim Meewis**
- 18 Leren schrijven - **Roland De Blende**
- 30 Ik denk aan ontsnappen - **Sven Cooremans**
- 35 Een zeeman aan hoger wal - **Hendrik Carette**
- 40 Eenen gouden raad - **Staf Schoeters**
- 47 De bekering van een Fransman in Antwerpen - **Jan Lampo**
- 53 Het wonder van Weimar - **Hedwig Speliers**
- 69 Tussen droom en daad - **Fernand Auwera**
- 81 Briefgeheim - **Guy van Hoof**
- 89 Dichter in hondenkooi - **Erik van Malder**
- 95 Nevel en sneeuw verhullen, onthullen - **Ina Stabergh**
- 103 Over de beklimming van de berg die niet ten onrechte de Winderige
 genoemd wordt - **Annie Van Keymeulen**
- 110 Reclames / mededelingen
- 112 Medewerkers

Woord vooraf

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift nummer **80!**

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift bestaat **20** jaar !

De redactie trachtte een aantal Vlaamse auteurs in de verleiding te brengen om in te gaan op de idee om een origineel en fictief verhaal te schrijven, waarin een (overleden) Vlaamse auteur optreedt. Van de tientallen benaderde schrijvers bleken er een 12-tal over voldoende tijd en inspiratie te beschikken om de uitdaging aan te gaan. Welke Vlaamse schrijvers komen aldus terug tot leven in een situatie die zij zelf nooit beleefd hebben? Een aanzet voor een alternatieve literatuurgeschiedenis...

Wim MEEWIS vraagt zich in een dubbelverhaal af of de nauwelijks bekende auteur Arthur VAN KEFFERSVELDEN eigenlijk wel bestaan heeft. Literair speurderswerk van de bovenste boekenplank.

Roland DE BLENDE raadpleegt Wim NEETENS of bij het schrijven van een verhaal inderdaad enkele ongeschreven wetten van de schrijfkunst in acht genomen moeten worden.

Sven COOREMANS experimenteert samen met Daniël ROBBERECHTS: is ontsnappen per fiets een mogelijke denkpiste in dit ongevraagde bestaan?

Hendrik CARETTE ontmoet SAINT RÉMY. Zij keuvelen, zij eten, degusteren, savoureren, zij drinken, nippen, zij zweven en zij komen te weten dat de kleur van het échte licht zwart is.

Staf SCHOETERS duikt de geschiedenis in. Wij vernemen ontzet hoe Hendrik CONSCIENCE tijdens de omwenteling van 1830 zijn eerste gulden sporen verdiende.

In het spoor van Schoeters brengt Jan LAMPO een brief van Jan-Alfred DE LAET aan de dochter van Hendrik Conscience, die later een boek over haar vader zou schrijven. De Laet ontvangt de Franse schrijver Roger de Beauvoir. Een verhaal dat om een vervolg vraagt...!

Hedwig SPELIERS onthult hoe 'soldaat' Filip DE PILLECIJN in 1941 in de Duitse artistieke val trapt, slachtoffer van zijn flamingantisme en zijn eigendunk. Verblind en niemand ontziend. Maar hij was niet alleen...

Fernand AUWERA laat in dezelfde oorlogsperiode Willem ELSSCHOT door de stad Antwerpen dwalen. Dit leidt onvermijdelijk tot ontmoetingen die tot vandaag onbekend bleven. Of hoe een vrouw inspiratief uit de hoek kan komen.

Guy VAN HOOFF stuurt de verleidelijke jongedame Juliette het jaagpad op. Zij valt voor beroemde mannen, vooral schrijvers. ELSSCHOT en de dichter Jan VAN NIJLEN zijn de onwetende prooien.

Erik VAN MALDER verhaalt hoe Maurice Gilliams in een hondenkooi verzeilt (in alle betekenissen van het woord) en poeslief verzorgd wordt: bed and breakfast!

Van het mysterieuze naar het magisch-realistische is een kleine stap. Ina STABERGH heeft een droom: Hubert LAMPO en vrouwe Lucia worden in het Nederlandse Harderwijk ontvangen en geëerd. Net écht! Hoewel? Misschien kan Hubert het zich tóch levendig herinneren. Lucia zal het zeker niet ontkennen.

Annie VAN KEYMEULEN zet eveneens een nog levende auteur op het pad. Onverwacht vertrekt HIJ met wielertoeristen met de autobus naar de winderige, magische, maar o zo realistische Mont Ventoux. De naam van de auteur verdwijnt in de fysieke perikelen tijdens de beklimming. Wie weet echter over welke schilder het hier gaat? Als dát maar geen negatieve reacties loswekt in de hoge regionen...! Ojee...!

Het frappante (en niet vooraf geprogrammeerde!) aan deze 12 originele verhalen is dat zij elk een totaal andere sfeer/situatie oproepen. Geen enkel verhaal is vergelijkbaar met een ander, noch qua vorm, noch qua inhoud. Het resultaat mag dan ook geacteerd worden als een oorspronkelijke oefening in puur creatief schrijven.

De redactie dankt de deelnemende auteurs voor het vertrouwen in dit literaire project én het tijdschrift dat nu al 20 jaar aan de literaire weg timmert. In die tijdspanne gaf *Gierik & NVT* aan niet minder dan 1.100 gerenommeerde en debuterende auteurs uit binnen- en buitenland een publicatiemogelijkheid. Als het afhangt van de huidige 750 abo's/lezers mag dat nog eens worden overgedaan. Enkele jonge, nieuwe redactiemedewerkers staan te drummen om de fakkel over te nemen... ♦

Guy Commerman, redactiesecretaris

De (on)echtheid van het bestaan van Arthur van Keffersvelden, Vlaams schrijver

W i m M e e w i s

Stef Lasko zat voor zijn tekstverwerker en probeerde zich voor te stellen hoe het gesprek zou verlopen. Aarzelend eerst, dan almaar vlotter tikte hij het in:

“Ga zitten, Tine”, zei haar vroegere studiegenoot, Jan Blamans, directeur van het Vlaams Letterkundig Museum, “ik heb wat opsporingswerk verricht en ene Arthur van Keffersvelden ontdekt, auteur van een dichtbundeltje uit 1951 van elf bladzijden, gestencild en gepubliceerd in wat men met een groot woord eigen beheer noemt. Voor of na 1951 is er bij ons geen spoor van hem te vinden - geen andere publicaties, geen foto, geen recensies, geen verdere gegevens - op de map na, die je me ter inzage gaf en die ik hier voor me heb liggen. Ik heb bij diverse diensten nagevraagd. Er is alleen een geboortedatum - 10 mei 1932 - voor ene Jean Arthur Henri van Keffersvelden, met een woonplaats hier in Antwerpen. Maar hij en zijn ouders werden uitgeschreven in juni 1940 en verdwenen tot nog toe spoorloos, wellicht wegens oorlogsomstandigheden. Of hij dat inderdaad is? À propos, heb je gezien dat hij, op de eerste bladzijde van zijn manuscript, zijn naam tussen haakjes plaatste?”. “Nee, dat is me ontsnapt”, zei Tine Bitterzoet, “maar heeft men in 1951 niet geprobeerd te achterhalen wie die man is, nadat hij jullie dat boekje had toegezonden?”, vroeg ze.

“Luister Tine, in 1951 werkte hier de voorganger van mijn voorganger - wij waren amper geboren, weet je nog? Zulke eigenhandig ineengeknutselde bundeltjes (ik heb het alleen maar over het uiterlijk) krijgen we nog altijd toegestuurd. Het zijn vrijwel altijd debuten en helaas voegt de dichter of schrijver - want het kan ook proza zijn - er niet altijd voldoende persoonlijke gegevens bij. Ten hoogste een adres of een telefoonnummer, soms het nummer van een post- of bankrekening. Ze komen graag op onze auteurslijst terecht, zodat het boekje kan worden aangevraagd of besteld door belangstellenden. Door de 'desktop-publishing' mogelijkheden zijn typografie en lay-out intussen heel wat verbeterd, zodat je soms aan professioneel werk denkt. Dat van Van Keffersvelden is nog echt amateurswerk, slordig gestencild. Maar wat men ons ook toezendt, het wordt allemaal geïnventariseerd en geklasseerd. Vindt de betrokken auteur later een echte uitgever voor zijn schriften, dan zitten we op vertrouwd terrein en kunnen we heel wat meer informatie...

◆ Nu en dan bladerde Lasko in het gekopieerde manuscript, begon dan te lezen. Hij wist nog niet hoe hij zijn tekst en die van Van Keffersvelden uiteindelijk zou kunnen mixen:

(Arthur van Keffersvelden)

'Schrijf alsof je nooit zou publiceren'

(zou Adriaan Roland Holst ooit aan Hendrik Marsman hebben gezegd)

Een keuze uit teksten van 1995 tot 2001

Vroeg in de ochtend. Amper al wat daglicht. Ik beëindigde mijn gefrutsel in de keuken. Ontbijt uitgesteld. Op de tafel het blad open en schuchter wit, klaar om te worden bezaaid, met mij als zaaier (vreselijke beeldspraak), net zoals gisteren, eergisteren en alle dagen daarvoor. Wat ooit zal opschieten en (figuurlijk) kleur en vorm krijgen, laat me koud. Alleen het schrijvend zaaien, het stappen, het gulzig grijpen in en van de korrels, de zaaizwaai interesseren me. De rest zal er het natuurlijke gevolg van zijn, waarvoor ik niet kan/wil instaan.

Alle dagen herhaal ik het bij mezelf dat ik waarschijnlijk een van de weinigen ben die zo kunnen handelen, al gaat het in feite maar om schrijven, het aanbrengen van gecodeerde lijntjes en curven, buiginkjes, krulletjes, stipjes en arabesken, hanenpoten, doorhalingen - bladbevulling wegens logoree vol ikjes-illusie, onbewuste denkrestjes, vezelstructuren, verkrampde gasbellen. Maar ik kan het nu eenmaal niet laten - die eindeloze rij woordjes, over schriften en notitieboekjes, over vele honderden losse bladen van allerlei formaat heen, die in één ruk je begin met je einde verbindt, - nee, je denkt dat einde uit te stellen door er almaar naartoe te schrijven en je hoopt dat de halvering van de halvering (...) van de $n+1$ de halvering van de afstand nog altijd een mogelijke halvering zal zijn.

Soms wil ik het bekendmaken, het overal verkondigen, mezelf verraden: "Kijk eens, die Ik (maar hoe zal ik die Ik noemen?), die jarenlang zogenaamd heeft gezwogen, over velletjes gebogen, kribbelend en krassend alsof zijn leven ervan afhing (en het hing ervan af!!), zelden herlezend wat er uiteindelijk overbleef, zwalpend tussen proza en poëzie, zoiets als poëza of prozie producerend, schaamteloos alles (alles?) offerend voor die bezigheid tussen vier enge muren - een verstoken hobby, heimelijke woordmasturbatie, onanie van de geest, die Ik die..."

Maar verraad zou het zijn. De dag daarna zou ik er spijt van hebben, nee: het niet meer begrijpen - ik zou alweer aan het werk zijn nog voor ik zou snappen dat ik mijn schrijfvrijheid op het spel had gezet en het dan toch...

... bieden. Maar de ervaring leerde ons dat ongeveer negentig percent van zulke eerste bundeltjes zonder vervolg blijft en dat de betrokkenen blijven zwijgen".

"Tenzij de man, of de vrouw, in stilte voortgaat met schrijven, zonder er verder iets van te publiceren, dat is toch ook letterkunde?", vroeg Tine glimlachend.

"Ja hoor, en ik hoop dat er in die stilte nog eens een groot en belangrijk schrijver tot wasdom komt. Iemand die er niet aan hecht er al 'bij te horen' van bij zijn eerste literaire kreetjes".

"Iemand als Van Keffersvelden, bedoel je? Gezien bepaalde van zijn notities?", drong Tine aan.

"Mogelijk, mogelijk...", zei Jan Blamans, even kijkend naar de bladzijden die voor hem lagen. "Als ik het over zwijgen heb, speelt natuurlijk de beroepsmisvorming een rol. Een auteur die niet publiceert, zwijgt voor ons. We hebben in onze collectie wel talloze manuscripten, maar die worden door ons opgevraagd aan de auteurs, zodra ze in boekvorm zijn verschenen. We vinden het trouwens zorgwekkend dat er almaar minder echte handschriften worden geschonken; we hebben al veel typoscripten met heel wat handcorrecties, maar tegenwoordig durven ze je als manuscript een diskette of een cd'tje toesturen, met een tekst erop die net zo perfect is als degene die ze op eenzelfde drager aan hun uitgever stuurden. Niets meer van die verrassend frisse eerste geut, de 'poot' van de schrijver, die je in een origineel handschrift kunt ontdekken. Ze zijn nu allemaal de letterslaafjes van hun uitgever geworden: ze werken aan hun tekst zoals echte letterzetters en leveren hem in zoals hij zal worden gedrukt, blijkbaar zonder dat zij eraan denken hun uitgever de rekening te sturen van het uurloon dat hij handig door hen liet besparen!".

Niet afdwalen, dacht Stef Lasko, het liever gebald houden:

"Maar ik dwaal af - hiér gaat het immers om", besloot Jan, en hij wees nogmaals naar het manuscript dat Tine Bitterzoet hem veertien dagen geleden ter inzage had gegeven en waarvoor ze een afspraak met hem had gemaakt.

"Je weet Jan", zei ze, "dat die bundel vroeg of laat voor jou en je museum zijn, maar ik nam hem graag weer mee om me er nog wat in te verdiepen".

"Samen met die Stef Lasko, zoals je me vertelde", zei Jan.

Lasko grinnikte toen hij zijn naam zo maar te voorschijn zag komen.

Na enig nadenken liet Blamans erop volgen: "Ik zou die bundel maar niet laten kopiëren - geen tweede exemplaar, of zo - je weet maar nooit of die...

◆ ...snappen. En het zou worden zoals gisteren, eergisteren en de dagen, weken en maanden daarvoor.

Schrijven als therapie, autotherapie, ergotherapie, egotherapie - schrijven als ultieme uitvlucht, als oproep tot de laatste vereende krachten, als beroep op het enige hulp- en redmiddel dat nog bestond. Maar het hielp wél, het helpt steeds, het doet zich eensklaps voor, als het effect van drank, maar zonder oogkleppen, als de opstoot die je krijgt van enkele koppen sterke koffie, maar met een heel andere opwindning dan die van gespannen zenuwen - de strohalm houdt zelfs drijvende, de horizon klaart op - ik word wakker in een ander, een nieuw licht - achter mijn voorhoofd valt de machine stil - de heilige stilte treedt in - het punt zero bereikt - alles is weer mogelijk - wat leek vastgeroest, slingert soepel en lenig alle richtingen uit - ik zit hier, aan tafel, de enige plaats waar het zich kan voordoen - het orgasme kondigt zich al aan in mijn pols, in mijn vingers, stroomt uit over de bladzijde, het zwarte sperma, de vloed van elkaar verdringende letters, lettergrepen, woorden, zinnen, - de cellen zwemmen voor hun leven, voor hét leven dat ze gaan voortzetten, nee: voortbrengen, dat van mij, in bladzijden die nochtans zelden zelfbekentenissen omvatten, alleen maar observaties van onderstromen, infrastructuren, wortels, beddingen, waarnemingen van iemand die weet dat hij zich alleen zo overeind kan houden, de egotripper die alleen maar rekening houdt met een Ik zoals de duiker in Acapulco, de drop-out, die zich van de hoge rots in het nauwe, ondiepe bekken stort en langer onder blijft dan noodzakelijk omdat hij niet van applaus (of kritiek?!) wil weten...

*

Terugkeren uit de woestijn, soms uit de chaos: met pols, hand en pen de demonen weer bedwingen. Alleen het formuleren, de taal kan dat volbrengen. Faalt dit, dan wordt de wereld wat hij is: een loeiend roofdier dat zijn tanden toont en zijn spieren spant voor de sprong. Vormt de pen woorden en zinnen, dan stoot ze de belemmerende rots open, waarachter een doolhof van bevrijdende uitwegen. Stel je voor dat ik ooit zou proberen deze 'uitwegen' uit te geven - hoe mijn hele schriftuur sluipenderwijs, heimelijk zou veranderen, gericht op...

*

(De twee stoelen waartussen mensen zitten die meestal tussen twee stoelen zitten, beginnen te wankelen als ze er nog maar aan denken dat zulke lieden zouden kunnen overwegen één van beide uit te kiezen om er met hun volle gewicht op neer te ploffen. Daarom durven de twee stoelen waartussen mensen zitten die meestal tussen twee stoelen zitten, wel eens vlug wat verder van elkaar weg te schuiven net voor die mensen willen gaan zitten.)

... Stef er niet mee naar een uitgever loopt en voorlopig lijkt dat tegen de wens van Van Keffersvelden in te gaan. Het zou van achterbaksheid getuigen mochten we misbruik maken van de geschriften van een onbekende om wat persoonlijke eer uit een publicatie over hem te halen. "Kijk", zei hij en hij wees op de eerste bladzijde van het manuscript, "dat hij dit citaat vooraan zet, spreekt toch boekdelen: 'Schrijf alsof je nooit zou publiceren' en tussen haakjes voegde hij er in potlood aan toe: 'zou Adriaan Roland Holst ooit aan Hendrik Marsman hebben gezegd' en ik moet zeggen dat het klopt; alleen lijken Adriaan Roland Holst noch Marsman dat advies in acht te hebben genomen!...".

"Maar wat te denken van het feit dat zijn manuscript zomaar op een gespecialiseerde markt te koop was - voor iedere geïnteresseerde die er geld voor overhad?", vroeg Tine.

"Dat is vrij eenvoudig: een nalatenschap - een opmerkelijke erfgenaam die het koren van het kaf weet te scheiden en er nog wat geld uit slaat - de opruiming van een boekencollectie waar de bundel toevallig bij zat en een minder scrupuleuze antiquaar dan degene die de vroegste aantekeningen van Herman de Coninck terugbezorgde - of zo maar gevonden bij het leegmaken van een zolder of een kelder, vandaar misschien ook de lichte schimmelreuk en hier en daar wat vochtvlekken op het papier. Misschien ergens meegepikt alleen maar ter wille van de mooie kaft met die opdruk van gouden guirlandes. We krijgen hier soms ook vreemde aanbiedingen - te mooi bijna om waar te zijn en altijd moeten we op onze hoede blijven om vroeg of laat niet te worden beschuldigd van heling en/of misbruik van vertrouwen."

Het gesprek stokte even.

"Nee, wat Stef betreft...", begon Tine aarzelend.

"Hoe komt het dat jullie met zijn tweeën met dat manuscript bezig zijn?", vroeg Jan nieuwsgierig.

"Dat heeft te maken met de manier waarop ik er de hand op kon leggen en waarvan ik je nog niet de details vertelde", zei Tine. "Op die boekenmarkt in Damme merkte ik aan een van de kraampjes meteen de diepgroene kaft op, tussen enkele verouderde encyclopedieën en lexicons. Ik sloeg ze open en zag het mooie, goed leesbare handschrift. 'U bent de tweede die er vandaag belangstelling voor heeft', zei de man van de kraam, 'een ontdekking als u 't me vraagt - onontgonnen, iets voor een proefschrift of een studie. Voor tweehonderd vijftig euro is het van u.' Ik sloeg meteen toe, intuïtief, zonder verdere inspectie van de map. Net toen ik de bundel van tussen de omringende boeken wilde uithalen, legde iemand zijn hand erop. 'U weet toch dat ik die map wilde hebben!', klonk een wat nijldige mannenstem, 'ik zei u toch dat ik eerst geld uit de muur moest halen!' De kramer zei zich geen vaste...

◆ ... Drukkend als een conflict in het gebit van vele eeuwen verliep het rottingsproces de groene etter die zich spreidde over vele volkeren en hoewel meelijwekkende kleine mens sprak als goliath afgehakte onderbenen spartelden nog najankten.

Drukkend op het trommelvlies in het twijfelachtige water waarvan een dronk nog wel eens een leven kostte veelgeplaagd tot in het hart met pijn in de vetmantel de aders mikpunt van de wetten van voor en na.

Drukkend op de vele drukkinsgroepen uit de bol omdat de discodreun zich had verspreid als hoorbare zichtbare polsslag en in het gebeente het ritme van de vermenigvuldiging die voorzorgen verfoeit het rottingsproces inwendig uitgezaaid de regenboogkleuren loeiend alarm zodat de bommenregen welkome verfrissing.

Alsof drukkend het einde nooit bereikt niet eens dreigend meer maar aanwezig in elk fragment de dubbele helix nog heel traag wentelend niemand die nog voorgeschachtelijk dacht of meende te moeten lachen in de piepzak van presidenten, het bestiarium met de Blonde Bestie als wild konijn vol myxomatose terwijl het liep en nu de stuiptrekkingen zolang voorspeld.

En hoever je ook komt komen doe je er niet. Hoeveel je vernielt, je vernielt nooit jezelf. Hoe je het bekijkt je kijkt in jezelf. Wat je stamelt is een stameling van onbegrip. Wanneer je opstaat sta je erop dat velen je volgen. In het lawaai dat over je dendert verschrompel je tot stilte. In de stilte stil je je honger naar evenwicht tussen het dragen en gedragen worden, klimmen en dalen, zweven en vallen. In drievoud leef je een leven dat op zichzelf is afgestorven. Hier kan je de vragen stellen en actief wissen. Deleatur. Delete. Een leeg bericht, een halve pagina, het resultaat van dagenlange fantasie zonder inventie.

*

Altijd opnieuw zullen ze me vragen wat ik vertel, wat ik zeg, wat ik eigenlijk te zeggen heb. Stukjes metaal springen in mijn oog, ik hap naar adem, terwijl ik wrijf, de pijn dieper wrijf, hulpeloos als wie niet meer kan roepen, alleen nog kokhalzen.

Wat ik schrijf, is niet wat ik eventueel zou willen zeggen. En omgekeerd. Ik hou me in als niemand het verwacht. Ik spreek (schrijf) als de tijd voorbij is om nog woorden te gebruiken. De pen ligt als een kramp tussen mijn vingers. In het water, beneden in de baai, bewegen de dode planten zo goed als de levende. Ik noteer dit - het te zeggen is onbelangrijk. Ook: dat ik word bedwelmd door de geur van lavendel en kniehoge tijm. Niets meer / niets méér. Ik vertel hun dat er niets te vertellen was. Hoe maak je het iemand duidelijk dat het niveau vanwaar je waarneemt, geen vertelniveau is? Hoe kan men het 'woordniveau', vrij van enig verhaalniveau, uitleggen?...

... overeenkomst te herinneren, dat het zogenaamde geld halen trouwens toch wel wat lang had geduurd en dat wie als eerste echt de boter bij de vis leverde, de buit had binnengesleept - ja ja, heerlijke beeldspraak! 'Sorry, sorry', zei ik tegen de teleurgestelde man, 'maar dat u die map al had zien liggen, wist ik echt niet, hoor! Helaas - ik heb betaald en dus behoort ze mij toe', zei ik kranig.

'The bittersweet bitch!', gromde Stef Lasko en typte voort:

Hij gromde nog wat na, zei dat er ook nooit geld in die automaten zat als je het echt nodig had, keek nog even naar de uitgestalde boeken en prenten, draaide zich om en liep naar het enige terrasje dat op dat nogal vroege ogenblik open was. Ik kreeg een plastic tas om er de map in op te bergen en vervolgde mijn wandeling over de vrij uitgebreide markt. Ik ontdekte ergens nog een haast smetteloze eerste druk van Marnix Gijsens dichtbundel 'Het Huis' - 1925, zoals je natuurlijk weet - en mocht er eveneens flink voor betalen. Het zijn geen amateurs hoor, die gespecialiseerde boekenkramers. Ze doen wel net of het een van die populaire snuffel- of rommelmarkten is, maar mescherp zijn ze wat hun kennis en hun prijzen betreft!... Toen ik langs het terrasje liep, zat de manuscriptenliefhebber er nog altijd. Hij glimlachte zelfs vriendelijk en wenkte uitnodigend. 'Wees op je hoede', flitste me door het hoofd, maar ik ging op de uitnodiging in en nam plaats op de stoel tegenover hem. De tas met het manuscript en de dichtbundel hield ik nogal krampachtig op mijn schoot. Hij lachte en zei dat hij me echt niets wou ontfutselen. Ik aarzelde en zette de tas naast me neer, bestelde een espresso bij de opgedoken serveerster, terwijl hij aan zijn glas witte wijn nipte.

'Ik ben Stef Lasko', zei hij, 'en ik bezoek markten zoals deze wegens mijn beroep. Ik werk mee aan het nieuwe Grote Lexicon - je weet wel, er is zoveel over te doen geweest vanwege concurrerende uitgeverijen - en moet daartoe een aantal trefwoorden in- en soms aanvullen. Ik ben nu beland bij Anonymi - een term die ik in de ruimst mogelijke zin en met behulp van zoveel mogelijk persoonlijk veldwerk wil behandelen. Ik was dus verheugd dat manuscript hier te ontdekken, maar om het kort te maken: vroeg of laat krijg ik misschien wel van je te horen waar het over gaat en zo'. Ik zei hem dat het helemaal niet om een anonymus ging. Hij wilde zich daarvan overtuigen; ik liet hem de map inkijken; hij vroeg zich af hoe hij die eerste pagina had kunnen overslaan en wat voor gekke naam Van Keffersvelden eigenlijk was - alles goed overwogen voor hem zo goed als een anonymus!."

"Dat pleit voor die Stef Lasko, van wie ik hier geen gegevens als auteur vond", zei Jan Blamans.'

◆ ... Denk maar eens even aan lezers in het algemeen - geen al te aantrekkelijk beeld! Je ziet hoe ze wachten op het boek waarop ze wachten. Ze zijn er allemaal: de gestroomlijnden, de autogenieters, de gadgetliefhebbers, de krantenlezers, de cinemazitters, de t.v.- en computerspelletjesverslaafden, de halven verdeeld tussen radde tong en slome leesogen. Al hun verwachtingen troepen samen, hun aberraties, hun opvattingen over wat een boek hoort te zijn, wil het hún intimiteit nog kunnen binnendringen, hun bluf en opscheperijen die ze erin wensen terug te vinden als geni(t)ale ingevingen, hun trage kronkels, hun eensklaps teruggevonden schijnambities - entertainment waarin alles aanwezig als gold het een hutspot: verhaal en bedenking, vaart en halte bij de sappige details, figuranten die voorbeeldig ondergaan wat er van hen wordt verwacht, zapcultuur en modernisme van de anekdote, die zich postmodern of retro of sciencefiction of thriller noemt, naar gelang van het knopje dat wordt ingedrukt...

Komt het neer op het onderscheid tussen "leesbare" en "schrijfbaar" literatuur? "Leesbare" literatuur is voor sommige auteurs namelijk niet meer "schrijfbaar": hun pen valt hen van verveling uit de hand als ze het proberen. Bij (nog) schrijfbaar literatuur moet de actie van het schrijven zelf een avontuur blijven, een voortdurend risico. Leesbare literatuur is alleen nog - letterlijk - fabriceerbaar, kán nog worden geschreven door een soort dwangarbeiders-met-de-pen, die zichzelf niet eens zo hoeven te beschouwen. Het valt te verwachten dat almaar meer debuterende schrijvers - vers uit de fabricagehallen van het onderwijs in de letteren - met volle moed leesbare literatuur zullen bestuderen of zelf bedrijven, in de stille hoop dat deze tot de tweede categorie zal behoren, die zij toch graag als "hoger" beschouwen. En toch komt voor de auteur alles neer op dat éne aspect: kun je de verveling en het cliché nog aan, of kun je het niet?

"Ze" zullen er dadelijk een pleidooi voor de onleesbaarheid in zien! Maar het is de vaststelling van een feitelijke situatie die al schrijvend/lezend is gegroeid. Wat nu nog echt schrijfbaar is, zal men over kortere of langere tijd waarschijnlijk als louter leesbare literatuur beschouwen, waarna (zo mag men toch hopen) opnieuw verzet ontstaat tegen dit soort literatuur, enzovoort. Hoewel: wat voor verzet mag men verwachten als de soap-scholing, verstrekt door het medium tv, er altijd maar voor zorgt dat vele, vele romans en novels, georiënteerd door de gewinzucht van de uitgevers, de veilige weg van het gegeerde scenaristisch geschreven verhaal volgen? Het woord onophoudelijk aangepord door het beeld om zoveel mogelijk beeld en zo vlug mogelijk... film te worden. Vele in boekvorm gegoten verhalen gaan dus qua visuele stijl en opbouw de zogenaamde "fabrieksromans" à la Stephen King e.c. achterna. Ze betekenen in de huidige literatuur een zo goed als verplicht gestelde..

... 'Natuurlijk', dacht Lasko, nadat hij zijn laatst ingetikte zin had herlezen, 'dat soort speurderswerk kan je van een Jan Blamans verwachten!'.

'En Blamans ging voort: "Dat was in elk geval goed gezien van Lasko."

"Vind ik nu ook", zei Tine. "We spraken af dat hij me een week later in mijn bureau zou komen opzoeken en dat is dan ook gebeurd. Hij heeft er het manuscript uitgebreid bestudeerd, wat notities genomen en mij een printout gegeven van enkele van de trefwoorden die hij tot nog toe behandelde, onder meer - gek genoeg - de term 'Samisdat', het woord dat ook Van Keffersvelden ergens gebruikt en toelicht."

"En je bent er zeker van dat hij die term niet eerst bij onze Arthur heeft gevonden?", vroeg Jan argwanend.

"Absoluut. Hij had die printout al bij zich toen hij zich bij ons aandiente".

"Toeval dus", zei Jan bedachtzaam, "een van die toevallen in elk geval die vele mensen ertoe brengen te beweren dat toeval niet bestaat..."

Tine bekeek hem met vragende blik.'

'Pienter toch wel, die Blamans. Hij moest eens weten hoe gretig ik eerst wat in dat manuscript heb gelezen, daar aan de boekenkraam in Damme!'.

' "Maar er is iets anders", ging hij voort, "ik heb zijn naam even onder de loep genomen - Van Keffersvelden, toch wel een eigenaardige en zover ik weet weinig voorkomende naam. Zoek je naar de afkomst ervan, dan meen ik dat je de 'r' best weglaat; dan kom je uit bij Keffesvelden, eventueel Keefsche of Kevesche velden. Kevesch heeft in het Middelnederlands - ooit mijn lievelingsvak, weet je nog? - de betekenis van het onwettige - het zouden velden kunnen zijn die op een of andere wijze in betrekking stonden met iemand uit overspel geboren; in algemene betekenis: onecht, zoals men het ook van munten zegt, - misschien zelfs *bedrieglijk*, zoals terug te vinden in het oude *keffuwe*, bedrieglijk praatje. Als Van Keffersvelden echt de naam is van deze Arthur, dan wijst het erop dat hij, over vele generaties heen, de zoveelste nakomeling van een van de onechte en zo ook genoemde kinderen is, die ergens, rond bepaalde gronden, akkers of 'velden', werden gelokaliseerd. Maar ik veronderstel dat als hij die naam als pseudoniem koos, hij voor de ingewijden meteen de nadruk wilde leggen op de onechtheid, het bedrieglijke ervan..."

"Dus hij was zelf ook zo'n ingewijde in het Middelnederlands?", vroeg Tine, " - maar wat kan je daaruit besluiten?"

◆ ... norm, die men wel eens vergelijkt met wat de socialistisch-realistische richtlijnen in de Sovjet-Unie waren. De vrije markt leidt bijgevolg tot een alsmaar grotere literaire eenvormigheid die aan het resultaat van de oude Stalinistische voorschriften doet denken. Wat de "eenrichtingsopvoeding" van de lezer alleen maar versterkt: voor wat men wil verkopen moet voortdurend het juiste koopvee worden opgeleid...

*

"Leesbare" (voor sommigen niet meer schrijfbaar) romans wekken de indruk dat het genre hinderlijk op conventies is gebouwd. De knopen, strikjes, eindjes touw, de raddraaijerij zijn al te duidelijk, net zoals de voorbereiding van wat nog moet komen, de manoeuvres die rechtvaardigen wat voorbij is, de vervalste geheimhouding van de auteur, die de afloop maar al te goed kent, maar hem nog niet wil prijsgeven ter wille van de spanning, kortom: de artificialiteit. Het verhaal lijdt aan waarschijnlijkheid, dit wil zeggen: verkracht het werk van de verbeelding tot het allemaal natuurgetrouw is geworden. De crisis- of belijdenisliteratuur wordt erin nagebootst. Alles klinkt wel waarschijnlijk, maar juist daarom verhoudt het zich tot het ware zoals glas tot helder, stromend water.

Hoe vaak wordt niet uit "wanhoop" geschreven! Bedoeld wordt: uit wanhoop dat de leegte zich nooit meer zal volzuigen, dat men ze dus heel bewust zelf moet vullen - "als een worst", zei Gilliams ooit...

*

Die enkele naïevelingen die denken vanuit het intimisme, de vreemdheid van de anekdotiek, de verfijning van de verwoording dit verhalende genre te kunnen veredelen, verletterkundigen, merken het wel aan de verkoopcijfers dat men niet te sterk van die vastgestelde grootste gemene deler (g.g.d.) mag afwijken.

Maar die andere, die éne naïeveling, die denkt met "andere" literatuur ("ander proza") toch enig publiek te kunnen inpalmen, kent de terminologie blijkbaar nog niet goed die de op de loer liggende recensent (uitzonderingen daargelaten) reserveert voor dergelijke "gevallen": elitair, bourgeois, dogmatisch, onleesbaar, maar vooral: onverkoopbaar!...

*

(Dit besef ik nu heel goed: alleen als beschouwingen zoals de bovenstaande níet worden gepubliceerd, hebben ze nog waarde. Zodra ik ze zou publiceren (geen haar op mijn hoofd dat eraan denkt!), gaan ze volledig verloren in de grote, simultaneïstische geluidschao van voor en tegen, rancune en huichelarij, actie en reactie. En ook: waarom zou ik een aantal mensen die ik ken en waardeer, op hun tenen, nee, op hun hart trappen?...)

..."Onder meer dat onze Arthur wel eens van onder dat pseudoniem kan uitgekropen zijn en onder zijn eigen naam - of weer een ander pseudoniem! - toch iets heeft gepubliceerd, of... verder is blijven zwijgen".

"Maar hij hééft voortgeschreven, dat bewijst deze bundel", zei Tine nadrukkelijk, "en... zou hij datgene wat hij echt niet wenste te publiceren, verder onder zijn schuilnaam zijn blijven schrijven, terwijl hij voor andere dingen zijn eigen naam gebruikte of weer een andere schuilnaam, die ons beiden wel onbekend zullen blijven? Dat lijkt me allemaal nogal ingewikkeld..."

'Eén-nul', dacht Stef Lasko '- goed zo Bitterzoet!'

"Zo had ik het nog niet bekeken", zei Jan Blamans en hij dacht even na. "Er is misschien een vergelijkend stilistisch onderzoek mogelijk, of een studie van het repertoire van woorden die hij op identieke wijze, óf anders, óf vaker gebruikt dan de collega's die qua leeftijd in aanmerking komen voor een vergelijking. Maar dat is veel te omslachtig..."

Lasko hield op met tikken. Er werd aan de deur gebeld. Hij stond op en keek door het raam. 'Onmogelijk!', dacht hij. Tine Bitterzoet stond voor de deur, met de groene map onder haar arm. Ze zwaaide naar de man die zich aan de hoek van de straat nog even had omgekeerd: Jan Blamans - hoe kon het? hun gesprek was nog niet afgelopen en daar was ze al. Hij liet haar hoofdschuddend binnen. 'Te vroeg', zei hij, 'te vroeg. Ik kan het nu niet waarheidsgetrouw afronden. En hoe kan ik aantonen dat ik zowel pro als contra Van Keffersveldens ideeën ben? En waar is de beloofde kopie van het dichtbundeltje? En wat heeft die man geschreven tussen 1951 en 1995? Waar zijn dié manuscripten?'

'Foetsie', zei ze luchtig. 'Dan publiceer je er maar niets over. Onze Arthur zal je er dankbaar voor zijn en het geheim blijft onaangetast...'

'Nee, dit laat ik me niet ontfutselen door Jan Blamans, hoor. Ik denk dat hij zélf...', zei hij achterdochtig, 'Nee, nee, ik brei er wel een slot aan! Of ik laat Arthur het doen!'

Hij zat alweer aan zijn tekstverwerker... ♦

◆ ... Lasko grinnikte toen hij dit las...

Maar waarom loopt mijn redenering hier mank? Omdat ik het voorstel als een competitie tussen verkoopbare en onverkoopbare literatuur! Het onverkoopbare kan slechts voortbestaan in onverkoopbare, alleen maar doorgeefbare vorm. Om de vergelijking met de Sovjet-Unie door te trekken: zoals de Samisdat-uitgaven heimelijk werden bezorgd aan wie er interesse voor had. Toen ging het om verboden underground politiek, nu om bovengrondse literaire teksten die op geen andere manier kunnen worden verspreid... Mocht dat nodig zijn!

*

Toen het je ooit nog schokte. Wat volgens jou niet kon, kon toch - helaas.

Meer dan ooit was de vermenigvuldiging alleen maar oogverblindend.

(Kleine oorschelpjes dreven op drabbig water.)

In het schemerige licht dansten gestalten als toefden ze in de jaren negentienhonderd twintig.

(Vingerkootjes leken nog te bewegen, zelfs minutenlang na de hakbijl.)

Niet meer weten hoe we een halfuur vulden met gepraat waarover en hoe het gesprek eindigde.

(Knikkers leken het en toch waren het oogballen in een ondiepe poel.)

Samengevoegd en vergeten maar door sommigen opgerakeld zonder geheugensteun.

(Kon het zijn dat fragmenten niet meer verwezen naar een geheel, i.c. een corpus?)

Nagestaard werden we. Je vond het huiveringwekkend. "Words, words, words", zei ik mismoedig.

(Het was nog te veel gehoopt. Botten en schedels, ribben en orgaanresten doken op, stonken.)

"Kom", zei je, "huiswaarts". Ik volgde gedwee, eraan denkend dat het ons ooit nog schokte. "Ik weet het", zei je toen ik het zei. Toen vielen we beiden voorover en ik voelde dat jij voelde dat ik niet geneigd was te worstelen voor mijn/jouw leven en jij voelde dat ik voelde dat je niet geneigd was... "Larie", zei je en je stond op en trok me uit het drijfzand. Er kraakte en knarste wat tussen mijn tanden'. ◆

Leren schrijven

R o l a n d D e B l e n d e

De laatste keer dat ik haar zag was de vrijdagmiddag voor ons vertrek uit Rochebrune, een dorpje op vijfhonderdtachtig meter hoogte in de Ardèche. We gingen elk jaar naar de Ardèche, huurden er een huisje met zwembad voor de kinderen en schuimden de streek af. Maar de vakantie in Rochebrune was een van die vakanties waarvan je pas achteraf beseft dat ze een keerpunt in je leven is.

‘Pst.’

Ik stop met schrijven en kijk op.

‘Hé, pst!’

De stem lijkt te komen van het boek dat voor me op mijn schrijftafel ligt. Een van mijn lievelingsboeken. Het boek waarvoor hij in 1994 de debuutprijs kreeg. Het heeft een gele kft met een bruine boven- en onderrand en links bovenaan zijn zwartwitfoto. Kortgeknipt haar, donkere ogen die diep in hun kassen liggen en een lichte vorm van flaporen. Hij glimlacht. Ineens zie ik zijn lippen bewegen. ‘Leuk begin,’ zegt hij.

Als ik enigszins van mijn verbazing ben gekomen, zeg ik: ‘Dank je.’

‘Maar die titel is wel van mij.’

Ik knik. ‘Dat weet ik. De opdracht...’

‘De opdracht?’

Ik neem het tijdschrift dat wat verder op mijn schrijftafel ligt, blader erin tot ik de passage die ik zocht heb gevonden en lees hardop: ‘Schrijf een origineel verhaal over een fictief gebeuren waarin een (overleden) Vlaamse auteur optreedt.’

Ik kijk hem aan: ‘Ik heb jou gekozen.’

‘Mij?’

Ik knik.

‘Dat is niet niks.’

‘Dat weet ik.’

‘Nu, ik voel me in elk geval zeer vereerd.’

Ik weet niet wat te zeggen.

‘Maar dat neemt niet weg dat ik het er moeilijk mee heb dat je mijn titel gebruikt.’

‘Kun je het niet als een soort eerbetoon beschouwen?’

‘Je bent toch niet van plan mijn verhaal te parodiëren?’

‘Nee, helemaal niet. Ik had in gedachten dat jij mij een verhaal zou leren schrijven. Vandaar de titel.’

‘Leuk idee.’

‘Dank je.’

‘Zullen we dan maar?’

‘Ga je gang.’

‘Wel, je hebt alvast een intrigerende openingsscène – als ik het zo mag noemen, want eigenlijk is het geen scène; maar kom, laten we niet vallen over details. Je wekt in elk geval de nieuwsgierigheid van je lezer. Je hebt het over een vrouw die je de laatste keer zag en over een keerpunt in je leven. Dat moet voorlopig volstaan. Zo heb je bij je lezer wat krediet opgebouwd. Nu kun je in je tweede ‘scène’ wat meer achtergrond over je personages geven. Wie ze zijn, hoe ze zo geworden zijn. Hoe sterker je openingsscène, hoe meer tijd je van je lezer krijgt om in die tweede scène wat meer achtergrondinformatie te geven. Dat heet de zwembadtheorie.’

‘De zwembadtheorie?’

‘Het is zoals bij het afduwen van de rand van een zwembad. Hoe krachtiger je je afduwt, hoe langer je door het water kunt glijden. Dus hoe krachtiger je je verhaal begint, hoe meer tijd je hebt om uit te weiden over je personages.’ Ik luister geïnteresseerd.

‘Zullen we dan maar?’

‘O,’ zeg ik. ‘Juist, ja.’ En ik schrijf voort.

Ik was 39, had een uitzichtloze baan bij een verzekeringsmaatschappij en mijn huwelijk met Vera was een sleur geworden. Vera was 33, werkte deeltijds in een boekhoudingskantoor en had die vakanties in de Ardèche nodig. De dagen dat ze ging werken, stond ze op om kwart over zes, maakte de boterhammen klaar en bracht de kinderen naar de opvang tegen zeven uur. Ik nam de trein om twaalf over zeven. De dagen dat ze thuis was, stond ze op om halfzeven, liet de kinderen slapen tot halfacht en bracht ze naar school tegen twintig over acht. Om halfnegen was ze alweer thuis. Dan keek ze de post na, ruimde de resten van de ochtendlijke chaos op, ging naar de beenhouwer, de groenteboer en de kruidenier – naar de bakker hoefde ze niet, want die kwam aan huis – en deed daarna een deel van de schoonmaak. Om twaalf uur haalde ze de kinderen van school, at samen met ze en bracht hen weer naar school tegen halftwee. Daarna deed ze dingen die huisvrouwen zoal doen. Om halfvier haalde ze de kinderen van school, zag erop toe dat Sarah en Kevin hun huiswerk maakten, hielp hen zo nodig met lezen of de

voorbereiding van een dictee. Om halfvijf begon ze aan het avondeten, behalve op maandag, woensdag en donderdag wanneer ze Sarah naar ballet en jazzdans en Kevin naar het voetbal bracht. Dan begon ze pas aan het avondeten om halfzes. Ik kwam doorgaans om vijf of om zes uur thuis van mijn werk en een halfuurtje later gingen we aan tafel. Om acht uur gingen de kinderen naar bed en het was alsof pas dan de rust in huis weerkeerde.

De weken voor we naar Rochebrune vertrokken, waren er nochtans tekenen geweest die erop wezen dat er iets bijzonders te gebeuren stond, maar ik had ze zo niet geïnterpreteerd. Zo was ik bij het uitzoeken van de boeken die ik op reis zou meenemen in een Franse vertaling van *Sexus* op een lang verloren gewaande foto gestoten van Anne, een meisje uit Lyon met wie ik op reis iets had gehad de zomer voor ik Vera ontmoette. Anne was net als ik dol op lezen. Een hele zomer lang praatten we over bijna niets anders dan boeken en schrijvers en onze dromen. Als we niet vrijden, dan zaten we samen te lezen. Ik dacht dat ik de vrouw van mijn leven had gevonden, maar op het einde van de vakantie keerde ze terug naar Lyon en nam de draad met haar vriendje weer op. En ik had er me zonder meer bij neergelegd. Toen ik enkele maanden later Vera leerde kennen en haar over Anne vertelde, zei ze gewoon: 'Ik lees niet graag.' Om maar te zeggen dat we in geen enkel opzicht bij elkaar pasten. Waarom ik dan destijds met haar was gaan samenwonen? Waarschijnlijk omdat ik vond dat ze aantrekkelijk was en een goed karakter had.

Een tweede teken was een vacature in de krant voor een vertaler bij de overheid met mogelijkheid tot doorgroeien. Door toedoen van Vera had ik al jaren niet meer aan doorgroeien gedacht. Vera zei altijd dat je tevreden moest zijn met wat je had. Maar als student had ik ervan gedroomd literair vertaler of vertaler bij de overheid of de Europese Gemeenschappen te worden. Mijn voorkeur ging uit naar literaire vertaler, maar alle uitgeverijen werkten met zelfstandige vertalers en me als zelfstandige vestigen, durfde ik destijds niet. De Europese Gemeenschappen waren niet voor mij weggelegd en om de een of andere reden had ik altijd naast een baan bij de overheid gegrepen. In een opwelling stuurde ik mijn kandidatuur in, maar het schriftelijke examen viel op de dag van ons vertrek naar Rochebrune. Even overwoog ik nog om Vera en de kinderen alleen te laten vertrekken en hen na te reizen, maar haar een duizend kilometer lange tocht over drukke autosnelwegen met achterin twee bekvechtende kinderen alleen laten aanvatten, dat wilde ik haar niet aandoen. Per slot van rekening was deze reis haar beloning. Want Vera had een probleem met haar gewicht. Toen ik haar zestien jaar tevoren had leren kennen, was ze 1,72 m groot en woog ze 55 kg. Toen we tweeënhalf jaar later gingen samenwonen woog ze 58 kg en bij ons huwelijk vier jaar later al iets

meer dan 62 kg. Toen ze zwanger was van Sarah kwam ze 18 kg aan, waarvan er na de geboorte 10 kg nooit meer afgingen. Pas toen er na de geboorte van Kevin nog eens 8 kg bijkwamen, vond ze haar gewicht echt een probleem worden. Maandenlang probeerde ze alles: eerst gewoon wat op haar eten letten en masseren tegen cellulitis, daarna een caloriearm dieet, vervolgens Weight Watchers in combinatie met bodystyling, dan het 14-dagendieet, het 28-dagen-detox-plan ‘om zich op de valreep nog snel in die feestjurk te kunnen wringen’, figuurcorrectie, het vrolijke veggie-dieet, het groene dieet, strakke-billen-training, het ‘Fat Flush Plan’, fitness in het water, bikini-klaar in zes weken met een fitnesscoach en ongetwijfeld vergeet ik er nog een paar. Niets scheen te helpen, integendeel. In plaats van af te vallen ging haar gewicht naar 88 kg en toen ze de 90 kg-grens overschreed, vond ze het welletjes en ging naar een diëtiste. Zoals altijd als Vera iets wilde bereiken, gaf ze vlug op. Daarom probeerde ik haar te stimuleren en beloofde haar een extra reisje naar de Ardèche als ze tot 85 kg zou afvallen, want voor Vera betekende vakantie alles. Nu ze het had gehaald, kon ik haar moeilijk alleen laten vertrekken.

‘Mooi,’ zegt hij. ‘Nu hebben we tenminste een idee met wie we te maken hebben. Maar let op: je mag het geduld van je lezer niet te lang op de proef stellen. Dus: terug naar je oorspronkelijke begin. Terug naar onze vrouw en het keerpunt in je leven. Waarover gaat je verhaal eigenlijk?’

‘Over een man die...’

‘Née,’ zegt hij streng. ‘Nooit in de val trappen. Nooit zeggen waarover je schrijft. Dan heb je geen behoefte meer om het verhaal te schrijven. Dat is een van die ongeschreven schrijfwetten.’

Ik heb nog nooit van een ongeschreven schrijfwet gehoord.

‘Hoe je ook begint,’ gaat hij verder, ‘of je nu begint met een beeld, een idee of wat dan ook, je moet altijd uitkomen bij een personage. Personages maken je verhaal. En een personage kun je op verschillende manieren karakteriseren. Maar de drie belangrijkste zijn: laten zien wat het personage doet, zijn motieven duidelijk maken en iets meer vertellen over zijn verleden. Want mensen zijn nu eenmaal wie ze zijn door wat ze hebben gedaan en door wat hen is aangedaan.’

‘En het uiterlijk van mijn personages?’

‘Je kunt een korte beschrijving geven zodat je lezer ze kan visualiseren. Maar absoluut nodig is dat niet. Ik ken verhalen waar je in het geheel geen fysieke beschrijving van het hoofdpersoon krijgt.’

‘O. Dat wist ik niet.’

‘Ken je klassieken. By the way, mooie knipoog naar *Londens last*.’

Ik begrijp niet wat hij bedoelt.

‘De opsomming van die diëten. In *Londens last* neem ik toch het fitnessgebeuren op de korrel?’

Ik knik.

‘Het ligt er misschien wel wat te dik op,’ zegt hij. ‘Maar kom, dat mag ook al eens.’

Ik zat met Kevin in het rubberbootje toen de vrouw samen met haar kinderen de terrasvormige grashelling afstapte, die van hun gîte naar het zwembad liep. Aangezien Kevin de spanen niet goed kon hanteren, peddelde ik. Maar zodra ik haar in de gaten kreeg, hield ik de spanen stil. Elegant dat ze was. Ondanks de hitte droeg ze zoals gebruikelijk haar witte kuitbroek over haar zwarte badpak, onder haar rechterarm een bal, over haar linkerarm enkele badhanddoeken en in haar linkerhand een zwemband en een plastic zakje. Gracieus stapte, nee, schreed ze als het ware naar de ligzetels en liet zwemband, bal en plastic zakje vallen op het beton dat rond het zwembad was gegoten en gooide de badhanddoeken in een van de vrije ligzetels.

‘Toe, papa, niet stoppen,’ zei Kevin.

‘Waarom niet?’ vroeg ik.

‘Varen is leuker,’ zei hij.

Ik keerde het bootje. Ik zat met mijn rug naar haar en kon haar niet zien, dus peddelde ik de lengte van het zwembad zo vlug mogelijk over. Toen ik het bootje weer met de boeg in haar richting had gekeerd, stapte ze al uit de tweede pijp van haar kuitbroek. En terwijl ik zo traag mogelijk naar de overkant peddelde, vouwde ze ze netjes op en legde ze over de rugleuning van de ligzetel. Toen ik de rand naderde, stapte ze elegant de treden van het zwembad af. Ik probeerde haar parfum op te snuiven, maar het enige wat ik rook was chloor.

‘Let op dat jongetje,’ zei Sarah toen ik in de richting van de treden peddelde en bijna een van haar kinderen raakte.

‘Ik zal toch je haar moeten laten groeien, Emma,’ zei de vrouw. ‘De mensen zien niet dat je een meisje bent.’ Ze zei het met een ietwat treurige stem, alsof ze het betreurde dat men haar dochtertje voor de zoveelste maal voor een jongen aanzag.

Emma stapte voorzichtig naast haar mama het water in, liet zich dan vooruitvallen in het water en begon te zwemmen.

‘Je bips hoger, Emma,’ zei de vrouw.

Ik draaide het bootje en toen ik me aan de andere kant opnieuw had gekeerd, zwom ze al halverwege het zwembad naast haar dochtertje zoals een zwaan naast haar jong, ondertussen Emma bemoedigend toesprekend. Van aan de

rand gooide haar andere kind de bal over haar. Toen ik me nogmaals had gekeerd, zag ik dat ze achter de bal aan was gezwommen en hem nu terug-gooide.

‘Schat,’ zei Vera, ‘zou je nu niet uit het water komen? Als we nog naar de avondmarkt willen... En we moeten nog pakken.’

‘Hebbes,’ zegt hij.

‘Wat?’

‘Conflict. Elk verhaal moet de nodige portie conflict hebben. Laat die man en die vrouw elkaar maar eens flink in de haren vliegen.’

‘Ik ken heel wat verhalen waar personages elkaar niet in de haren vliegen,’ zeg ik.

‘Dan moet er een innerlijk conflict zijn. Een personage dat in de knoop ligt met zichzelf. Maar dat zijn de moeilijkste verhalen. Dan moet je de gedachten van je hoofdpersonage weergeven en daarmee moet je opletten. Je moet de ideale mix zien te vinden: niet te veel, maar ook niet te weinig. Het mag niet overduidelijk zijn, maar ook niet onduidelijk.’

‘En wat nu?’

‘Ik stel een achtstructuur voor.’

Ik knik, hoewel ik hoegenaamd geen idee heb waarover hij het heeft.

‘Je begint op een bepaald punt, maakt dan een tijdsprong naar het verleden, keert daarna geleidelijk aan terug naar het tijdstip waarop je verhaal begon en gaat ten slotte gewoon verder in de tijd met scènes die volgen op de gebeurtenissen van je opening en die erdoor zijn beïnvloed.’

‘Een achtstructuur dus,’ zeg ik.

Ze waren de zondagmiddag ervoor gearriveerd. Zij, haar man en haar twee kinderen. Ik was al aan het zwemmen met Sarah en Kevin, terwijl Vera eerst nog de vaat deed.

‘Onze burens zijn gearriveerd,’ zei Vera toen ze zich bij ons voegde.

‘Dan toch?’ zei ik. ‘Je kon toch alleen maar van zaterdag tot zaterdag huren?’ Vera knikte.

‘Dan hebben ze hun eerste dag zomaar laten vallen?’

‘Blijkbaar.’

‘Wie doet nu zoiets?’

Vera haalde instemmend haar schouders op. ‘Het ziet er me maar een raar stel uit. Hij heeft zijn motorfiets mee. Op zo’n aanhangwagen voor motorfietsen. Kun je je voorstellen? Duizend kilometer met zo’n ding achter je auto aan?’ Een hele tijd later hoorden we het geluid van een weggrijdende motorfiets en even daarna kwam ze met haar kinderen de helling naar het zwembad afge-

stapt. Ze had een bijna perfect lichaam: kleine borsten, een smalle taille, zoals Vera er lang geleden ook een had gehad, een stevig kontje en aantrekkelijke voeten. Het enige wat uit de toon viel, was de onnatuurlijke kleur van haar haar. Niet licht- of donkerblond, maar geverfd in een soort van goudblond. Nogal aanstellerig, vond ik, maar in elk geval een teken dat zij wel aandacht aan haar uiterlijk schonk.

‘Hij weg op de moto, zij opgezadeld met de kinderen,’ zei Vera op gedempte toon opdat de vrouw haar niet zou horen.

Ze deed haar kinderen hun zwembandjes om, trok haar kuitbroek uit en een paar lange slanke, ongebruinde benen werd zichtbaar onder haar badpak. Ze straalde innerlijke rust en zelfbeheersing uit toen ze samen met haar kinderen in het water stapte.

‘Je bips wat meer omhoog, Emma.’ De rustige stem waarmee ze geduldig haar dochtertje bijstuurde, terwijl zij naast haar zwom.

Veel tijd om haar of haar rustige zwemstijl te bewonderen, kreeg ik niet, want wij hadden ruim drie uur in het water doorgebracht en Vera wilde nog een uitstapje maken. We keerden terug naar onze gîte en zagen hun auto naast de onze geparkeerd staan.

‘Ik denk dat ze van Mechelen zijn,’ zei Vera en wees naar de sticker van een garage uit Mechelen op hun auto.

‘Zie je dat?’ zei Vera toen we later die avond van een uitstapje naar Vinézac terugkwamen.

De vrouw uit Mechelen had haar was ook aan onze wasdraad opgehangen. De eigenares had ons nochtans op het hart gedrukt de regels van het huis strikt na te leven en een van die regels was: de helft van de wasdraad voor ons, de andere helft voor de andere vakantiegangers – zij dus.

‘Ze zijn hier amper één dag en ze heeft al een overvolle wasmachine gewassen,’ zei Vera. Heeft ze misschien haar vuile was meegebracht om hem hier te doen?’

Waarom kon ze zich niet aan de regels houden, vroeg ik me af. Ik zag het zo voor me: een dagelijks gevecht om de wasdraad en Vera die uit de bol zou gaan. Maar de volgende ochtend was de was van de wasdraad verdwenen.

De tweede keer dat ik haar zag, was op maandagavond toen ik de badhanddoeken binnenhaalde. Ze zat rustig te lezen aan de tuintafel op hun terras. Haar man en haar kinderen waren nergens te bespeuren. Hun gîte lag wat teruggetrokken naast de onze, zodat ik haar niet kon gadeslaan zonder dat het opviel. Zo onopvallend mogelijk keek ik in haar richting. Ik kon niet zien wat ze las, maar aan het volume en het kافت te zien kon het niet anders zijn dan

Harry Potter and the Order of the Phoenix. Voor Vera betekende vakantie alles, maar voor mij betekende het tijd om te lezen. Ik had *Tijd van Leven* van Anne Tyler, *Ruiter in de storm* van Antonio Muñoz Molina en *De republiek der Liefde* van Carol Shields meegebracht, maar had nog geen letter kunnen lezen. En nu ik de vrouw uit Mechelen daar zo rustig en alleen zag zitten lezen, voelde ik een steek in mijn borst.

‘Er is geen boek van mij bij.’

‘Sorry, maar ik...’

‘Al goed, al goed. Je hoeft je niet te verontschuldigen. Heb je die namen toevallig gekozen?’

‘Ik schud het hoofd. *Tijd van leven* gaat over een vrouw die na twintig jaar huwelijk haar gezin in de steek laat, *Ruiter in de storm* over een man en een vrouw die na tal van omzwervingen uiteindelijk bij elkaar de echte liefde vinden en *De republiek der Liefde* over een man en een vrouw die na verschillende relaties en echtscheidingen bij elkaar het ware geluk vinden.’

‘En Harry Potter?’

‘Daar is het me vooral om de feniks te doen.’

‘Die uit zijn as herrijst?’

Ik knik.

‘Verraad je met die boeken al niet een beetje de afloop?’

‘Oeps. Daar had ik nog niet aan gedacht.’

‘Als schrijver moet je aan alles denken.’

Op dinsdagochtend daalden we de vijfhonderdtachtig meter hoge berghelling af, want Vera wilde per se naar de markt in Largentière. We reden over een asfaltweggetje dat zo smal was dat tegenliggers je niet konden passeren. De geur van kastanjabomen kwam door het openstaande raampje de auto binnengewaaid. Om een bocht zagen we ineens de man van de vrouw uit Mechelen met zijn twee kinderen. Ze droegen stapschoenen en steunden op een geïmproviseerde wandelstok.

‘Waar zou zij zijn?’ vroeg ik, op de vrouw uit Mechelen doelend.

Vera gaf geen antwoord.

‘Misschien is zij naar de markt,’ zei ik. ‘Leuke verdeling van het werk: ieder past om beurten op de kinderen, terwijl de ander zijn zin doet. Zij leest terwijl hij op de kinderen past, hij maakt ritjes met zijn motorfiets, terwijl zij met de kinderen gaat zwemmen. En nu gaat hij met de kinderen stappen, terwijl zij naar de markt is.’

Vera zei niets, maar hield haar blik op de weg voor haar gericht.

Toen Vera op woensdagmorgen voorstelde om na het ontbijt de Gorges de l'Ardèche te doen, vloog ik uit. We hadden Largentière al door en door verkend, hadden er de markt gedaan, hadden de 'villages de caractère', zoals Vinézac en Voguë, bezocht en nu wilde ze ook nog de Gorges de l'Ardèche doen. Ik zei haar dat ze weer aan het overdrijven was. Dat als zij zin had om naar een stadje te gaan, dat ze dan de auto mocht nemen en het alleen kon gaan bekijken. Dat ik het beu was. Dat ik rust wilde. Dat de kinderen wilden spelen en ik wilde lezen, zoals die vrouw uit de gîte naast ons.

Vera begon te wenen en zei dat ik nooit tevreden was met wat ik had.

Ik had meteen spijt van wat ik had gezegd en om het weer goed te maken, stelde ik haar voor om een bezoekje te brengen aan een *nougaterie* in de buurt van Aubenas. Vera kocht er een groot pak noga met amandelen en at de inhoud van het pak in één keer op.

'Je laat hier een mooie kans liggen, wist je dat?' zegt hij.

'Hoe bedoel je?'

'Waarom werk je die laatste scène niet uit ? Nu geef je ze indirect weer en dat is nooit zo sterk. Show, don't tell. Zeg het niet, maar laat het zien.'

'Dat wist ik niet.'

'Aan de andere kant... Als je weinig dialoog gebruikt, leg je de klemtoon op de omgeving, op de plaats waar alles zich afspeelt.'

'Rochebrune?'

Hij knikt. 'Je kunt het ook iets ruimer bekijken. Ken je de verhalen van Cheever?'

Ik knik.

'Die doet dat ook. Hij vestigt daardoor de aandacht op de voorstad en de invloed daarvan op de levens van zijn personages. Net zoals jouw hoofdpersonage de nefaste invloed ondergaat van zijn vrouw en zijn huwelijk.'

'Moet ik het dan tot een scène uitwerken?'

'Denk er nog eens over na.'

Daarna zagen we de vrouw uit Mechelen nog enkele keren. Meestal kwam ze met de kinderen naar het zwembad als wij eruitkwamen, reed ze weg als wij terugkeerden van een uitstap of omgekeerd. Ons contact beperkte zich tot een beleefd 'goeiedag'. Van contact kon je nauwelijks spreken, tenzij misschien die voorlaatste keer toen ik tegen valavond met de kinderen de was binnenhaalde. De wasdraadoorlog waarvoor ik had gevreesd, had niet plaatsgevonden. Ze zat op de rand van het waterbassin, waarin de plaatselijke bewoners grondwater via een slang opvingen. Ze droeg een witte broek met daarboven een wit topje en rookte een sigaret. Haar man en haar kinderen waren nergens

te bespeuren. Waarschijnlijk had hij de kinderen naar bed gebracht en zat nu binnen een tijdschrift over motoren te lezen. Toen ze me zag, knikte ze en ze lachte toen ik bij gebrek aan wasmand enkele handdoeken over de hoofden van Sarah en Kevin gooide. Het scheen me toe dat ze zich eenzaam voelde en contact met me zocht. Of beeldde ik me dat in?

‘Ik ben terug bij mijn beginpunt aanbeland,’ zeg ik. ‘Wat nu?’

‘Nu moet je van hieruit voortgaan,’ zegt hij. ‘En naar je slot toewerken.’

Sarah, Kevin en ik stapten uit het water en zochten onze spullen bij elkaar. Het duurde even voor we de lucht uit het rubberbootje hadden gelaten en de strandballen en zwembanden bij elkaar hadden geraapt. Ik trok mijn singlet aan, legde twee handdoeken over mijn schouder en met het platte bootje onder mijn arm stapte ik op mijn slippers richting grashelling.

De vrouw uit Mechelen was ondertussen ook uit het water gestapt en stond voorovergebogen voor haar strandstoel haar been af te drogen. Toen ik haar voorbijliep, keek ik opzij in het décolleté van haar badpak en zag in een flits twee spierwitte borsten. Zulke prachtige appelvormige borsten had ik in mijn hele leven nog maar één keer eerder gezien – bij Anne, het meisje uit Lyon. Maar Anne was toen 19 en had net als ik haar hele leven nog voor zich. Deze vrouw was een moeder die al twee kinderen had gezogd.

Ik vervolgde mijn weg naar ons huisje en zag vanop de terrasvormige helling hoe haar voorovergebogen houding haar strakke achterwerk accentueerde. Mijn god, wat begeerde ik deze vrouw.

‘Klaar,’ zeg ik.

‘Nu je slot nog.’

Ik knik.

‘Je schrijft duidelijk een ‘personageverhaal’. Dan is het belangrijk dat je hoofdpersonage op het einde een verandering ondergaat tegenover het begin. Dus moet je in het begin van je verhaal aangeven dat de toestand voor je personage ondraaglijk is. Heb je dat gedaan?’

Ik denk even na, zeg dan: ‘Hij heeft een uitzichtloze baan en zijn huwelijk is een sleur. En die gewichtstoename van zijn vrouw zit hem waarschijnlijk ook niet lekker.’

‘Kun je dat laatste staven met elementen uit de tekst?’

‘Ik denk het wel.’

‘Je kunt het ook suggereren. En de motieven van je hoofdpersonage niet expliciet verwoorden.’

‘Zoals Carver?’

‘Onder andere.’

Hij is duidelijk niet tevreden met het voorbeeld dat ik heb gekozen.

‘En zoals jij,’ vervolg ik.

‘Ik dacht dat je het nooit zou zeggen,’ zegt hij. ‘Als je de motieven van je personages niet expliciet verwoordt, dan moet je lezer zelf zijn conclusies trekken. Maar dan moet je wel voldoende aanwijzingen in de tekst geven zodat hij die conclusies inderdaad kan trekken.’

‘En hoe doe je dat?’

‘Dat leer je door te doen. Dat zul je met de jaren wel beter onder de knie krijgen.’ En hij vervolgt: ‘Op het einde heb je dan drie mogelijkheden: je personage komt terecht in een andere situatie, hij keert met plezier terug naar zijn oude situatie, of hij gaat wanhopig op zoek naar mogelijkheden om zijn situatie te veranderen. Maar let op: je moet die verandering voldoende aankondigen in de loop van je verhaal. Het mag geen deus ex machina zijn, dat ineens je hele verhaal omgooit.’

‘Ik zou kunnen eindigen met een tijdsprong en het hoofdpersoonage samen met de vrouw uit Mechelen het jaar daarop opnieuw naar Rochebrune laten gaan. Hij is dan van zijn vrouw gescheiden en is met de vrouw uit Mechelen een relatie begonnen.’

‘Waarom?’

‘Het lijkt me leuk dat hij iets begint met die knappe vrouw. Ik zou wel in zijn plaats willen zijn.’

‘Dat mag nooit een reden zijn. En onthoud één ding: je mag nooit de meest voor de hand liggende mogelijkheid kiezen. Ik zou zeggen: juist die niet, want je lezer verwacht die ook. Verras je lezer en kies een slot dat hij niet verwacht. Maar zorg er wel voor dat het geloofwaardig is. Onverwacht, maar geloofwaardig. En dat krijg je alleen als je je hoofdpersoonage voldoende gekarakteriseerd hebt.’

Ik luister aandachtig.

‘Doe je een poging?’

Ik denk een hele tijd na en begin dan weer te schrijven.

Op de avondmarkt kwamen we de vrouw uit Mechelen niet meer tegen. En evenmin toen we later die avond onze koffers pakten en in de auto laadden. Ik liep nog wel enkele malen voorbij haar gîte om glazen en plastic flessen in de daartoe bestemde vuilnisbakken te deponeren, in de hoop haar nog aan te treffen aan het waterreservoir of nog een glimp van haar op te vangen op het terras of in de woonkamer van haar gîte. En zelfs de volgende ochtend, toen we ons hadden overslapen en pas om zeven uur de helling van Rochebrune afreden, zag ik haar niet. Heel even, toen ik in de verte een man met een lange

stok tussen de schapen in de weiden zag stappen en in hem haar man meende te herkennen, hoopte ik nog dat ze ook in de buurt zou zijn, maar tevergeefs. Ik zag haar nooit meer terug.

Een week later woog Vera 87 kg. Drie weken later verliet ik haar.

‘En? Wat vind je ervan?’ vraag ik hem.

Hij geeft geen antwoord.

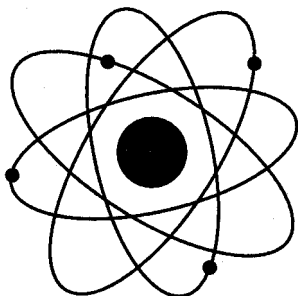
‘Weet je,’ merk ik fijntjes op, ‘nu heb ik eigenlijk een verhaal geschreven zoals jij er nooit een geschreven hebt. Een metaverhaal.’

Hij geeft nog altijd geen antwoord.

‘Wim?’ zeg ik. ‘Wim? Ben je boos? Toch niet omdat ik dat gezegd heb? Wim Neetens? Toe nu, zeg iets.’

Maar hij zegt niets. Hij kijkt me gewoon glimlachend aan vanop de foto op het achterplat. ♦

Uit sympathie

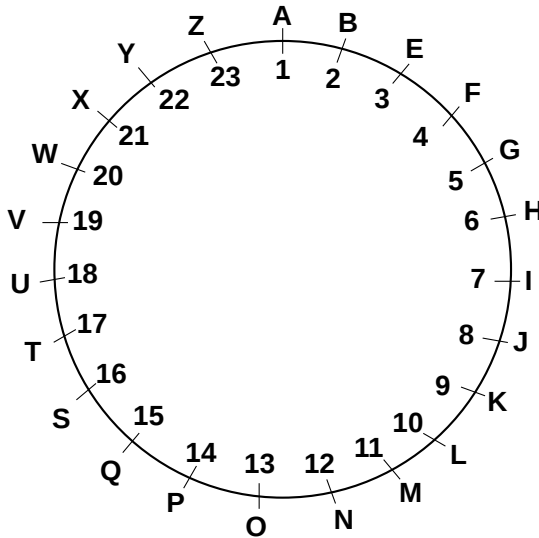
NEURON N.V.
SCHOONMAAKBEDRIJF
PATRIMONIUMBEHEER

Meir 80 - 2000 Antwerpen

Ik denk aan ontsnappen

Sven Cooremans

*... daarom
zou ik u graag vertellen
wat er precies is gebeurd*

*mag ik tegen u spreken zoals ik tegen
een vertrouwde vriend zou doen?
mag ik u in vertrouwen nemen?*

u kijkt mij onrustig aan

WAT VOORAFGING

Een man heette Robberechts, hij woonde onder meer in mijn verhaal, maar bijvoorbeeld ook in Elzele. Uit zichzelf sprak hij niet veel, maar ik hoefde hem maar een vraag te stellen opdat hij met zijn warme, prettige stem de ruimte vulde:

‘Ik ga wat fietsen.’

Robberechts sloot de voordeur, stak de sleutel in zijn rode trainingspak en zette zijn fiets richting Ronse, waar – als alles volgens plan verliep en dat was vooralsnog het geval – ene Danneels onderwijf in zijn keuken stond te luisteren naar de berichten:

‘Het aantal slachtoffers van de aardbeving in Algerije blijft oplopen. De hoop om nog overlevenden te vinden, slinkt met het uur. En dan nog het weer: vandaag valt er regen, vooral in het oosten van het land.’

Wanneer Danneels in Ronse was komen wonen, wist niemand precies, maar dat hoefde ook niet. Het was ergens in de zomer geweest. Evenmin wist iemand welk beroep hij uitoefende. Ze, de mensen dus, zeiden dat zijn vader een geestelijke was. Dat liet ik in het midden.

Wat evenwel niet?

Dat het voor de tijd van het jaar tamelijk koud was; dat Robberechts vanwege de klep van zijn rode fietspet de grote grijze wolken niet zag; dat hij duwend op zijn trappers van de elzen langs de weg slechts de voeten zag. Had hij daar geen egel gezien? Daar, tussen de gele ganzerik.

Nu nog Danneels op wandel krijgen.

‘Charcuterie!’

Danneels sloot de ijskast, zette de radio af, verliet de keuken, nam in de lange smalle gang zijn donkergrijze overjas en verliet het huis. Buiten keek hij naar boven, waar grote grijze wolken de hemel volledig bedekten, zo volledig dat ik durfde te beweren dat ook hij de wolken niet zag.

So far so good, dacht ik toen.

*u bent de eerste, die zo lang met me praat
en ook aandacht schenkt aan mijn woorden*

...

*dat ik me aan de aandacht opdring is
enkel te wijten aan de grote angst*

...

*mag ik dan nog een tijdje bij u blijven?
het verheugt me met u te kunnen praten*

Bij het eerste kruispunt bleef Danneels even aarzelen, maar in plaats van rechts de richting van het industriepark in te slaan, stak hij de dwarsstraat over. Niet die plotse routewijziging van hem, nee, die had ik voorzien, maar die aarzeling. Die aarzeling zat me niet lekker. Ze duurde langer dan nodig. Ik dacht nog: alsof Danneels met iets zit waar ik geen weet van heb. Alsof ik toen al voelde aankomen wat verderop stond te gebeuren.

Op dat ogenblik gingen kerkklokken luiden en ik wist dat het tijd was: wat verderop herkende Robberechts zijn ietwat voorovergebogen dravende vriend van vroeger, die opschrikte bij het horen van zijn naam:

‘Hé, Danneels!’

Robberechts stuurde zich naar de kant van de weg, zwaaide ter hoogte van frituur François zijn ene been over het frame bij het andere en liet zich uitbollen tot wat alvast leek op een voor beiden blij weerzien. De eerste woorden die zij spraken gingen bijna aan mij voorbij: ik moest zowaar mijn zinnen spitsen. Maar dat waren de nietszeggende woorden, neem dat maar van mij aan.

Een helikopter vloog nog over en toen ook die was uitgeraasd, werd het eindelijk stil en toen...

...toen moest het gaan gebeuren, eindelijk was het me gelukt die twee weer bij elkaar te brengen en eindelijk, na jaren, zou onder een hersengrijze hemel worden gezegd wat moest gezegd. Ik zat op het puntje van mijn stoel.

Maar wat moest gebeuren en gezegd, bleef uit en voor mijn ogen, die ik amper kon geloven, ontrolden die dildo’s doodleuk

de dialoog die zijn maker oversteeg, de verteller verstomde:

‘Ik denk aan ontsnappen, Robberechts,’ zei Danneels. In zijn rechterhand hield hij een dun rozerood pakje.

Robberechts zei: ‘Daar kan ik in komen. Daar denken we allemaal wel eens aan.’

‘Echt, ik hou het zo niet langer uit.’

‘Wat wil je dan doen? Heb je een plan?’

‘Eigenlijk wel. Ik heb de laatste tijd wat zitten ronddenken. Doe je mee?’

‘Waarom niet. Het is het proberen waard. Wacht, ik zet mijn fiets even tegen die gevel.’

‘Ken je nog iets van modulaire rekenkunde en eenwegfuncties?’¹ Ik hoop het, want wat denk je van de volgende: 7 tot de x -de (mod23)! Een mooie, echt, wacht maar af! Oké, klaar? Kies een getal tussen 1 en 23, noem het alfa en hou het geheim. Ik doe hetzelfde. Mijn getal is beta.’

‘Gebeurd. En nu?’

‘Nu zet je je getal in de eenwegfunctie van zonet. Ik doe hetzelfde. En, wat is je uitkomst?’

‘3.’

‘Oké. De mijne is 21. Voer nu eens volgende eenwegfunctie uit: 21 tot de alfa-de (mod23). Dan reken ik ondertussen 3 tot de beta-de (mod23) uit.’

‘Wacht eens even, ik denk dat ik begrijp waar je heen wil. Komen we nu niet beiden op hetzelfde getal uit?’

‘Dat zou toch moeten.’

‘Wow! Maar wacht, hebben wij dan zonet niet een sleutel afgesproken?’

‘Yep.’

‘Maar dan kunnen wij voortaan onze dialogen versleutelen! Danneels man, je bent geniaal!’

‘Dat durft wel eens voorvallen, ja.’

‘Maar wat staan we hier dan eigenlijk nog ongecodeerd te lullen, man.’

‘Agx fmx ir imkispmmo ms dgx rtfirtdi ugoni?’

‘Iis welmnjni kmirmo, mw qi dgx iis liirpmno xmndwelrmjx!’

*... ik maak een diepe buiging, kijk u
nog één keer aan en verlaat u dan
alsof ik op de vlucht ben*

Psst, flarden Robberechts kwamen deze tekst binnengewaaid. Hij hoeft me niet te danken. Hij kent me immers niet. Verder wens ik ook geen dank van de heren-cryptografen Diffie, Hellman en Merkle te ontvangen, althans geen onversleutelde. En who the holy fuck is Danneels? ♦

Noot:

¹ Modulaire rekenkunde werkt met een eindige reeks getallen, die men kan denken als getallen op een wijzerplaat. We gebruiken het dagelijks: $9 + 8 = 5 \pmod{12}$ bv. wanneer we om 9 uur 's morgens zeggen dat het 8 uur later 5 uur zal zijn.

Eenwegfuncties zijn functies die niet omkeerbaar zijn, die dus eens gedaan, heel moeilijk weer ongedaan kunnen worden gemaakt.

ONZE ABONNEES / MEDEWERKERS PUBLICEREN

Abonnees/medewerkers publiceren

Jos Vander Velpen - *En wat deed mijn eigen volk? / Breendonk, een kroniek*, uitg. EPO, Antwerpen.

Emma Crebolder - poëziebundel *Golf*, uitg. IJzer, Utrecht.

Tony Rombouts & Niki Faes - bibliofiele kunstmap *een hand vol druppels*.

Tentoonstellingen

Hubert Lampo - tentoonstelling *Inschepping naar Atlantis* (de interationale uitstraling van het werk van Hubert Lampo) in Koninklijke Bibliotheek van België, Kunstberg, Brussel ... nog tot 18 oktober (9 tot 16u50, gesloten op zondag).

Emile Verhaeren - tentoonstelling *Een Podium voor Verhaeren*, gewijd aan 4 vrijwel onbekende toneelstukken van Emile Verhaeren. Zijn meest succesvolle stuk in vertaling van Willem Gijssels zal worden opgevoerd op 26 oktober in het Provinciaal Museum Emile Verhaeren, Emile Verhaerenstraat 71, Sint-Amands-aan-de-Schelde (tel: 052 33 68 61).

Een zeeman aan hoger wal

Hendrik C a r e t t e

*De literatuur is meer dan een troost, zegt hij, zij
schenkt zekerheid aan wie het honderd procent met
haar meent. Yeats zegde dat Swift voor hem een
vriend was, die elk ogenblik kon opdagen.*

(Saint Rémy, *De schipbreukeling*)

Mijn verhaal zal trouw zijn aan de mythe, of althans aan mijn persoonlijke reconstructie van de mythe, wat hetzelfde is. De ontmoetingen hebben lang geleden plaatsgevonden, maar ik weet dat het in de mythe de gewoonte is ook de oorsprong in te lassen en op oorzaken en gevolgen de nadruk te leggen. Ik wil over mijn ontmoeting met Saint-Rémy (zijn ware levensverhaal ben ik nooit te weten gekomen en zal misschien niemand ook ooit te weten komen) in Zeeland vertellen. Het relaas omvat een dag, een nacht en een ochtend.

Ik zou er niets mee verliezen als ik zei dat ik hem voor het eerst gezien had bij de zeearm van het Zwin, die door historische en geologische omstandigheden werd verzand, maar de waarheid is dat we elkaar voor het eerst aan de bar van de *Vecu* in Antwerpen hebben leren kennen, aan de andere kant van de Schelde. Er waren maar weinig mensen en hij stond met zijn rug naar mij toe. Hij bood een dichteres een drankje aan, wat zij niet weigerde. Eén moment later werd ik vagelijk aan hem voorgesteld.

‘Ik ben Bruggeling’ zei ik. ‘Ik wil de Antwerpenaren niet naäpen. Ik hou niet van hun bluf en hun zelfgenoegzaamheid.’

Dit zinnetje moest als een rake opmerking klinken, maar ik vermoedde dat hij niet het minst onder de indruk was. Later heb ik begrepen dat deze voormalige zeeofficier niet bij de eerste golf onder water verdwijnt en dat het niet altijd goed is om luidop te zeggen wat ik denk.

Hij vertelde dat het te laat was voor verarmde landadel, maar dat de aristocratie hem had opgenomen in de hogere sferen toen de laatste aristocraten hoorden dat hij de taal der engelen sprak en hij ook lid was van een geheim gnostisch genootschap.

Een van de aanwezigen merkte op: ‘Het is niet de eerste keer dat die van over ’t water hier binnenvallen.’

‘Zo is dat’, zei ik. ‘Vlaanderen was in het oosten begrensd door de Schelde en voor mij is dit nog altijd zo. Bovendien ben ik de zoon van een Dinaso’. Op dat moment keek Saint-Rémy naar mij. Een ontroerende openingszin van Nescio (‘God erbarme zich over de cynici.’) spreekt over de cynici, maar Saint-Rémy en ik waren toen zeker geen cynici, misschien mythomanen en ook een soort van gezonde provincialen, maar zeker geen cynici. Eerder verlate, nog altijd naïeve romantici, want Saint-Rémy hield van *een afgewend gelaat met neergeslagen ogen, hemelse zuchten en fastueuze fijnproeverij* en ik was toen nog ondergedompeld in mijn woeste dromerigheid en hield toen vooral van al wat nachtelijk, exotisch, narcotisch, mystisch, magisch en zelfs metafysisch was. En plots werd ik gekalmeerd door zijn ijsheldere blik en de mysterieuze rust die hij uitstraalde. Hij glimlachte naar mij, maar door die glimlach voelde ik ook goed de afstand tussen zijn koelte en mijn bijna koortsige verwildering. Hij was gekleed in een blauwe blazer, wat zeldzaam is in artistieke kringen, en een witte wijde broek die hem een wat burgerlijk uiterlijk, maar hem beslist geen zweem van geblaseerdheid gaven. En meer dan vermoedelijk herinnerde de donkerblauwe kleur van de stof hem aan het uniform van zijn jonge jaren toen hij nog een slanke luitenant-ter-zee was. Hij sprak duidelijk en keurig Nederlands, met een lichte voorkeur voor het zwijgen en het luisteren. Ik ben geen psycholoog; deze dingen ontdekte ik pas later of besef ik nu pas. We werden aan elkaar voorgesteld. Ik zei tegen hem dat ik waterklerk was in de haven van Zeebrugge. Ik zei er voor de duidelijkheid bij dat ik een Bourgondiër was.

Hij vroeg me nadenkend: ‘Wat is Bourgondiër zijn?’

‘Dat weet ik niet’, antwoordde ik. ‘Een geloofsdaad’.

‘Net zoals een poëte maudit zijn’, knikte hij.

Ik kan me niets meer herinneren van wat er die avond gezegd is. Een paar weken later werd ik schriftelijk en plechtig geïnviteerd om op een zondag te komen dineren en logeren op zijn buitendijkse zomerverblijf in Zeeland, waar hij - aldus de uitnodiging - graag mocht aquarelleren en met mij eventueel in een rustiger omgeving wat diepgaander wilde converseren. Die zondag reed ik vroeg naar Zeeland. Door de ramen zag ik het stille licht en de weidse wijldheid van de Zeeuwse wateren. Achter de duinen dreunde de zee. En toen begon ik plots te vermoeden waarom deze poëtische kunstenaar daar onder dat uitspaniel, onder de fijnmazige schittering van die helheid, zo graag verbleef: deze zeeman aan hoger wal, deze kalligraaf en blozende Bourgondiër, deze bibliofiel, deze aquarellist en etser, deze connoisseur van Vélasquez, van Lao-Tseu en van de vrouwen (zowel dames als hoeren) kende het geheim van het Zeeuwse licht.

Het was kwart over elf toen ik aanbelde. Een koperen bel, die naklingelde in

een hoge gang van een witgekalkt pastoriehuis. Ik gaf een boeket bloemen en een doosje pralines aan de gastvrouw en aan mijn gastheer gaf ik een exemplaar van mijn zopas verschenen dichtbundel over Friesland met vooraan een lange, pathetische en met Franse ronkende frasen verhoogde, *dédicace* in mijn hoekige en helemaal niet zo kalligrafische handschrift.

We aten buiten in de tuin. Er was geen sterveling op de akkers en de velden. Bij het lichte voorgerecht van reepjes tong met garnalen liet de gastheer een ijsemmer met een fles Niersteiner serveren en bij de in de mond smeltende kalfszwezeriken was er een Bourgognewijn; een Gevrey-Chambertin met een haast scharlaken kleur. Er werd weinig gesproken aan tafel. En vanuit de salon en de veranda met de open glazen deuren klonk het *Wohltemperierte Klavier*. Heel even neuriede de in een zeer deftige zwarte zijden japon gehulde gastvrouw een thema mee. Ik zag dat haar borsten, als bij een strenge janseniste, tot aan haar blanke hals met een kanten kraag en een zwart lint met een kleine medaillon, onzichtbaar gehouden waren.

Bij de koffie na het dessert van eenvoudige, door de gastvrouw zelf gebakken appeltaart met uiteraard zelfgemaakte slagroom, kwam ook nog een bestofte fles Calvados op tafel. We dronken breeduit, in stilzwijgen.

Het was een maaltijd om nooit meer te vergeten. Ik zou toen niets anders en niemand anders aan deze tafel gewenst hebben.

Na een poosje begon mijn zwiigende gespreksgeenoot toch nog te spreken. Hij refereerde aan de *Lake Poets* en begon zomaar hele dichtregels *par coeur* te reciteren. En ook ik wilde niet onderdoen en begon al gauw te reciteren uit het repertoire van mijn geliefde dichters met verzen en flarden van verzen van Achterberg, Borges en Gilliams...

Tot Madame (Mammie noemde hij haar) tegen de avondval abrupt een einde maakte aan dit literaire spel en uitriep: *Maintenant, soyons sérieux*. En ik haar bij de avondmaaltijd, met bruin brood en kaas, overgoten met een fles Saint-Amour over mijn leven en mijn liefdes moest vertellen.

‘Ach, Mevrouw’, antwoordde ik, ‘ik ben de grote ware liefde niet echt aan het zoeken. Ik heb geleerd niet al te veel van het leven te verwachten.’

‘Hoezo, en nog zo jong’ zei Mammie, en schudde met haar hoofd. ‘Ach, Mevrouw’, mompelde ik nogmaals, ‘ik heb een vreemde voorkeur voor moederlijke vrouwen Een gespierde, gebronsde amazone met een hoge hals en beminnelijke dijbenen en forse borsten, die mij onophoudelijk door de knetterende haren woelt alsof zij mijn nieuwe moeder is, mijn minnares en mon âme soeur in één persoon...’

‘Nee, Mevrouw, dit is echt een delicaat en moeilijk onderwerp’, mompelde ik en zij schudde opnieuw meewarig haar hoofd.

‘Luister’, en toen sprak ze me bij mijn ware naam. ‘beloof me één ding, dat

als je de ware liefde van je leven vindt, dat je dan... dat je dan zal denken aan mijn wijze woorden, het zijn de woorden van een al grijs en wijs geworden vrouw die het leven kent. ...Pensez-y, Hendrick, la fidélité, c'est la mémoire du coeur...'

Ik dacht aan de loutering door het lijden en voelde een oprisping met de smaak van rotte of al te rijpe appels uit die lege fles Calvados.

Die nacht heb ik eerst nog onrustig liggen woelen en daarna goed beginnen deinen en heb uiteindelijk toch nog goed en lang geslapen in de eenzaamheid en in de kuisheid en in het besef dat het te laat was om nog te piekeren, want *'piekeren is een protestantse ziekte. Piekeren voor diepzinnigheid aanzien is sinds Nietzsche en Kierkegaard fel in de mode gekomen – hevig leven en hevig piekeren'.* Neen, (...) ik houd het bij de zonde en de vergeving. Ik zondig niet willoos, maar evenmin daag ik mijn Schepper uit. Ik zondig niet uit hoogmoed, maar uit vreugde.

Na de nacht en een versterkend ontbijt met thee en toast en zacht gekookte eieren was de zee een verlaten, geruisloze vlakte. En pas toen op de tweede dag van mijn logeerpartij begon Saint-Rémy al aquarellerend en ondertussen al weer nippend aan zijn glas champagne... Pas toen begon mijn gastheer als een gedecideerde leraar in brokstukken en van de hak op de tak in het Frans (de taal van de claritas), het Engels (de taal der Engelen) en het Duits (de taal der filosofen) het geheim van het Zeeuwse licht te onthullen.

Een licht dat niemand kan beschrijven of verklaren. Een duister en een helder licht dat nog het meest en het best boven Zoutelande en Zierikzee (minder vaak boven Goes en het eiland Tholen) en bij voorbeeld hoog boven het Veerse Meer kan worden bewonderd en ontwaard.

Maar omdat dit geheim een geheim is dat een geheim moet blijven, kan en wil en durf ik u van deze hele conversatie, bestaande uit een lange, verheven en zeer precieuze monoloog, slechts nu en dan even onderbroken door mijn aarzelende vragen, dan ook niet één woord herhalen, laat staan onthullen of verklaren.

Twee maanden later, op 21 augustus 1979, stierf Saint-Rémy (Remy de Muynck) en drie jaar later las ik in zijn geheel en al vergeten roman *De schipbreukeling* de haast middeleeuws klinkende woorden: *Onzichtbaar en meedogenloos loert Messire de Dood.*

Wat het Zeeuwse licht betreft: ook Johanna Kruit, die nochtans op Walcheren woont, kent de verklaring voor het geheime diafane licht niet. En de gekke dichter Hans Verhagen in Vlissingen ziet het alleen 's nachts en dan nog met zeldzame vlagen van visioenen. Sommigen beweren dit licht te hebben gezien, maar doen alleen maar alsof. Anderen beweren dat zij dit curieuze en mysterieuze natuurfenomeen hebben gezien bij zonsondergang, maar dit is

een kwestie van optisch bedrog of pure verblinding.

Slechts weinigen kunnen het Zeeuwse licht duidelijk definiëren en omschrijven, want slechts weinigen zien het onzichtbare.

Toch nog één hint: de titel van een schilderij van Saint-Rémy is *Oceano Nox*. Dit schilderij is een marine. Het palet van deze marine schittert laag na laag in strepen en vegen van IJslands blauw vermengd met dreigend afgrondelijk zwart, met violet en wit en een zeer etherisch grijs. Het is de tactiele weergave van een profane perfectie, uiteraard nog niet de uitdrukking van het spirituele of de huivering voor de oneindige ruimte met daarboven een zweem van het Zeeuwse licht.

Je vois de la lumière noire. ♦

Noot:

* De cursief gedrukte zinnen in de tekst zijn, behalve de slotzin die ook door Saint-Rémy zelf aan Victor Hugo werd ontleend, telkens citaten van de hier geportretteerde en geëvoeerde auteur. Voor meer literair-historische informatie verwijst ik naar het bijzondere 'In memoriam-nummer' van het ts. *Trapeditie*, jg. IV nr. 4 (Antwerpen: Contramine, herfst 1979) met artikelen en bijdragen van o.m. Bert Decorte, Tony Rombouts, Baron R. de Borrekens, Michel Oukhow, Guy Vaes, Walter Soethoudt, Henri-Floris Jespers, Ger Schmook en Wim Zaal, alsook naar het VWS-Cahier 'Schoonheid is kostbaarder dan vrede', nr. 90 (Koekelare: Vereniging van West-Vlaamse Schrijvers, zomer 1981) samengesteld en ingeleid door Renaat Ramon. De roman *De schipbreukeling* (Antwerpen: Soethoudt, 1982) is het tweede luik van een onvoltooide trilogie. Het eerste luik is de roman *De fusillade* (Antwerpen/'s-Gravenhage: Soethoudt/Nijgh & Van Ditmar, 1977) die zich grotendeels afspeelt in en buiten een al dan niet gedroomd kasteeldomein, waarvan alleen al de naam Diepenheim de symboliek duidelijk aangeeft. En met ook in deze eerste roman het subtiel spel tussen retoriek en erotiek, in een literaire pose met een soms lichtelijk pompeuze vorm van citeren en van relateren, in een bijna autistische opsluiting van een auteur die niet lijdt aan enige vorm van masturbatorische claustrofobie of enige schroom om ook zijn elitaire eruditie (met een lichte voorkeur voor de anglocentrische cultuur) op een soms elektriserende wijze te laten flitsen en vibreren. (H.C.)

Eenen gouden raad...

Staf Schoeters

Ik ben Schele Sooi, kroegbaas van den Groten Beer in de Kammenstraat. Mijn estaminet is druk beklant en staat in den omtrek bekend voor Faro, Diester en Lovensch bier. Overdag komen voornamelijk commercanten en marktkramers over de vloer en 's avonds vergaderen hier de leden van de kring 'Kunst ende Kunde' en komen hier journalisten van de Journal d'Anvers mijn zuster Nieke hare kop zot maken met het laatste nieuws over de politiek en geroddel over het stadsbestuur. Zelf noem ik ze 'de pluimstrijkers' en de mannen van 'Kust m'n Kont', want ze hebben Franse manieren zat en voeren graag 't hoogste woord, maar als 't op betalen aankomt, geven ze niet thuis. Ons Nieke weet ze anders goed aan te pakken en ziet erop toe dat ze niet over de schreef gaan.

Gisteravond kwam ze 't opkamertje binnen, waar ik op dat ogenblik schaapjes aan 't tellen was, met de boodschap dat Pol van de gazet me wilde spreken. Toen ik de gelagzaal binnenkwam, groette Pol me dan ook met:

'Sooike, waarde vriend, ik heb een surprise voor u!' Hij gaf me een pakje in gazettenpapier gewikkeld. Ik dacht nog: tiens! Een dozeke pruimtabak! Maar 't pakte anders uit. 'Een boek, begot!' Ik geef toe, mijn ontgoocheling klonk scherper door dan mijn verbazing. 'Wat moet 'k daarmee?'

'Lezen tiens!' Pol keek verrast van mij naar Nieke. 'Kunt ge niet lezen mischien?'

'Inderdaad, Pol, ik kan niet lezen. Maar streepkes tellen kan ik beter dan gij. Vergeet dat niet!' beet ik hem toe.

'Allez, allez, Sooi! Ge moet u zo kwaad niet maken.' Pol keek verongelijkt naar Nieke. 'Geef dan al eens een cadeauke aan iemand!' en dan weer vergoelijkend tegen mij: 'Ge kunt haar toch laten voorlezen.'

'Gaat het over den amour?' vroeg Nieke.

'Ja, dat ook. Maar het is ne roman van ne jonge schrijver. En 't is in 't Vlaams geschreven!' Pol wendde zich weer tot mij: 'De reden waarom ik het aan Sooi wilde laten lezen, is omdat hij die schrijver mogelijk heeft ontmoet in den tijd van d 'Omwenteling'.

'Och God den Here! Da 's al acht jaar geleden. Ik was toen nog een klein meiske!' lachte Nieke kirrend. 'En Sooi hier was ne jonge snotneus, die 't bij onze va in Brussel was afgestapt!'

‘Eind oktober 1830... ‘ zei Pol. ‘De bestorming van het arsenaal in de Kloosterstraat. De schrijver was erbij en weet zich de omstandigheden nog goed te herinneren, ook al was hij toen een kadéke van amper zeventien jaar. Hij maakte er kennis met ne jonge gast uit Brussel die een paar jaar ouder was, en met wie hij een tijdje is opgetrokken...’

‘Er waren daar wel meer jonge gasten uit Brussel’, zei ik vlak.

‘Dat zal wel. Maar denkt ge dat er veel bij waren die Sooi heetten en zo loensden als gij?’ Pol glimlachte dunnetjes en keek met de blik van een filou.

‘Gaaf dat boek daarover?’

‘Nee, maar hij wil daar iets over schrijven. En hij zou nog eens graag klappen met mannen die ’t ook hebben meegemaakt.’

‘Als ’em dezen dikken boek alleen heeft kunnen schrijven, zal dat met een tweede ook wel lukken’, onderbrak ik hem. ‘En Pol, ik weet niet wat gij gaat doen, maar ik ga maffen! Saluut en merci!’

Toen Nieke de zaak had afgesloten, betrapte ze me in mijn opkamertje met dat bewuste boek op schoot.

‘Hoe zit ge daar nu! Ge doet precies of ge kunt lezen!’ Nieke keek over mijn schouder naar het gegraveerde portretje van de schrijver.

‘’t Is anders wel een knap ventje.’ Ze wachtte tot ik opkeek. ‘En, kent ge ’m?’

‘Och, die dingen lijken op alleman met ne stijven boord en een kravat om...’

Ik wierp het boek op de stoel naast het bed.

‘Sooi, ge liegt dat ge stinkt, dat ge zwart ziet! Maar mij moet ge niks proberen wijs te maken. Wat ’ebde gij toen samen met die jonge snaak uitgevrenten? Kom op, vertel!’

Ze heeft gelijk. Tegen Nieke heb ik nooit kunnen liegen. Zo’n schoon en schattig wijveke. Als ’t mijn zuster niet was, ik legde haar op de strozak en ik maakte ons een koppel joeng! Maar in plaats daarvan zei ik: ‘’t Is al goed. Ga efkens op ’t bed zitten, hier naast mij, dan zal ik eens iets vertellen...’ Ik moest het haar geen twee keer vragen.

‘De Belgische onafhankelijkheid... Ze vieren ’t ieder jaar. Kunt g’ oe daar nog iets bij voorstellen? Enfin, de nonnekens zullen daar wel over verteld hebben. Het is daar in Brussel allemaal begonnen op ne warme zomeravond, na slecht theater en met opstook van een paar zatte venten. Maar goed, da’s politiek, en daar wil ik het nu niet over hebben.

Ik was twintig en zoals ge weet had ik zowat elke dag ambras met ons vader. Ik was niet van plan me iedere dag als dagloner nen bult te werken voor een brood en een paar duiten. Die nazomer stond Brussel in rep en roer. Volksvergaderingen overdag en samenkomsten ’s nachts in ’t licht van de flambouwen. Mannen en vrouwen die de Marseillaise bralden en joelden van ‘La Liberté!’. ‘Vrijheid’, ik wist begot niet wat ’t wilde zeggen, maar ik

dacht: straks heeft alleman z'n 'vrijheid' en mondéke hier staat voor pietsnot. Ik ga me ook een stukske 'vrijheid' halen. Ik sloot aan bij de Belgische Vrijwilligers en ik was erbij in het Park en in de Rue Royale, toen ze d'Hollanders een koekje van eigen deeg gaven! Bangelijke dagen waren het! Wolken buskruit... bloed, zweet en tranen! Veel heeft het niet gescheeld of w'adden kunnen inpakken. Ik kreeg er zo stilaan ne dégout van. Als dat 'vrijheid' was, dan mochten ze mijn part aan den hond geven. Maar er was ook de kameraadschap waar op werd geklonken met de nodige pullen bier. En er waren vrouwen die ook 'vrijheid' wilden, en er zich naar gedroegen ook!

En dan was er het plunderen van d'eigendommen van d'Hollanders. Wat in ons zakken kon, namen we mee. Wat te groot of vastzat sloegen we kapot. Ja, Nieke, ik 'eb toen geleerd dat 'vrijheid' meestal ten koste gaat van de 'vrijheid' van anderen, en dat g'oe zakken maar kunt vullen door die van anderen leeg te maken. Ik ben niet fier op wat ik toen gedaan 'eb, maar ik voel me 'r ook niet schuldig om. *A la guerre comme à la guerre!*

Dagen, weken liepen we rond als in een dronkemansroes. Wie 't beu was en 't niet meer zag zitten, liet zich meezeulen door de massa. 'Leve de vrijheid!' Ge 'ad ons moeten zien, de Vrijwilligers van 't eersten uur! Ze liepen op sloefen en kloefen, sommigen droegen ne blauwe kiel, anderen een gilet en ne hogen hoed. Ik 'eb er gezien met slagersmessen en –bijlen, en afgedankte officierssabels. Een enkeling had een pistool of een musket. 't Mag een wonder heten dat d'Hollanders voor ons tenslotte op de loop zijn gegaan naar Antwerpen... En wij erachteraan, met zovelen als we waren!

En daar stonden we dan voor de stadswallen van de Scheldestad. We zouden de Antwerpse 'Flajutten' bevrijden van 't juk van generaal Chassé, dien dwingeland die op zijn dwangburcht zat, als een kloek op haar nest. Intussen was ik ingedeeld bij d'artillerie; enkele kanonnen die we hadden veroverd op de vijand. We raakten slaags op Zurenborg, tussen Borgerhout en Berchem, waar ze onze voorman Felix de Mérode hebben afgeschoten. We namen een hoeve onder vuur, waar een Hollandse voorpost verschanst zat. Het dak en de stallen gingen in de fik en d'Hollanders op de loop. We gingen eens zien wat we hadden aangericht en vonden twee jonge snaken, den enen wat ouder dan den andere, die verbouwereerd stonden te kijken naar een verkoold karkas van een rund. Het waren geen boerenjoeng, maar frêle stadsmussen. Den oudste zag ziekelijk bleek, en met zijn sluikig haar plat tegen zijne schedel en zijn zwart stoffrakske over vel en been, deed hij denken aan een schriële kraai. Toen den oudste ons in de gaten kreeg, was 't onmiddellijk van: 'Vivent les Belges! Vivent les Belges!' waarna hij ons de richting wees waarin d'Hollanders gevlucht waren. 'Laat ze maar lopen,' zeiden wij. 'We zullen ze morgen wel pakken!' En de kleinste stond ineens naast mij met in zijn

armen een obus waarvan de lont was gedoofd. ‘Monsieur! Monsieur, zie ’s wat ik gevonden heb!’

Den oudste vroeg of hij mee met ons mocht optrekken. Ik zei hem dat hij zich met z’n jonger broerken uit de voeten moest maken, want dat het hier niet bij dooie koeien zou blijven en dat ze die obus maar beter konden laten liggen, want dat ze anders bij thuiskomst een ‘obus’ onder hun gat zouden krijgen.

‘Toeval bestaat niet!’ placht onzen ouwen te zeggen. ‘Da’s den duvel die de mensen bij de neus neemt!’ en ‘t zou wel eens waar kunnen zijn, want ‘s anderendaags werd ik ingekwartierd in een kluis op de Groene Hoek in Borgerhout en wat blijkt: ‘t is het ouderlijk huis van die twee snotneuzen. De moeder was een pronte en nog redelijk jonge vrouw. Achteraf vernam ik dat ze de stiefmoeder was van die gasten en dat ze niet kon opschieten met den oudste, die ondermeester was op een schoolke in de buurt. Ik hoorde haar dikwijls op hem schelden en dan ging het van: ‘doe-niet!’ en ‘dagdromer!’ Hoe dan ook, ik kon binst de kortste keren geen voet meer verzetten of den oudste hing aan mijn slippen...’

‘Droegde gij toen ne pandjesjas, Sooi?’ onderbrak Nieke verwonderd.

‘Doe niet zo onnozel, of ik ga slapen en ge kunt fluiten naar de rest! Natuurlijk droeg ik gene frak met slippen, maar nen blauwe kiel met rooie linten en een zwarte muts. Hebben de nonnen oe dan niet geleerd wa’ ‘beeld-spraak’ is?’

‘Allez, vertel verder...’

‘Waar was ik gebleven?’

‘Den oudste hing aan oe slippen...’ glimlachte Nieke.

‘Héwel, ik moet toegeven da’ ’t manneke me al vlug de keel begon uit te hangen. Overal zat hij met zijn spits snavelkje tussen. Hij stelde meer vragen dan er geboden staan in d’ Heilige Schrift en voor iemand van zeventien lentes was hij zo onwetend over de dingen van alle dag en ’t leven in ’t algemeen, dat g’em d’Heilig Olie zoudt gegeven hebben zonder te biechten. En ik, onnozele kloot, ik denk: hij kent d’ omgeving en de mensen. Ik laat hem maar lullen, als gids kan hij wel eens van pas komen. Dagen aan één stuk heeft dat ventje d’oren van mijne kop gezaagd! En ’t ergst van al nog is dat hij het ongeluk aantrok als een magneet. Op zekere dag, tijdens schermutselingen aan de Rode Poort, trok hij op ne keer aan mijn mouw en schreeuwde me toe: “Daar! Daar staat er enen klaar om op ons te schieten!” Ik keek op naar ‘t glacis van ‘t bastion, waar d’Hollanders retireerden in de richting van de citadel en schoot op goed geluk naar de gestalte waar hij naar wees. Later, toen ze ‘t slachtoffer naar beneden brachten, bleek het een marketenster te zijn met als enig wapen een vatje jenever op de heup. Ik was zelf om dood te vallen! En mijn gidske maar kwekken en janken, dat ’m dacht dat ‘t ’n wapen was, en

veel vijven en zessen en bij 't zien van al da' bloed dat uit dat mens lekte, koste hij op de koop toe mijne kiel onder!

Ik maande hem da 't moest gedaan zijn en dat hij in 't vervolg zijn eigen verantwoordelijkheid moest nemen. Ik bezorgde hem een pistool en we gingen oefenen bij de poort. Maar 't was geen avance. Hij kon nog geen regenton op tien passen afstand raken en bij elk schot viel hij van de terugslag op zijn gat. Teneinde raad gaf ik 'm ne kromme sabel, waar hij zich zeker wel twaalf keer aan gesneden heeft en die hij achter zijn gat aan sleepte als ne straatveger zijne bezem. In de buurt van 't Schipperskwartier moest ik 'm uit de armen redden van een matrone, die hem zo innig tegen hare boezem drukte, dat hij bijkanst versmachtte, terwijl dat wijf maar bleef roepen: 'Maar m'n klein Belgiske, kom hier, da 'k oe aan mijn hart druk!'

's Avonds bij hem thuis, vertelde hij honderduit over de Franse revolutie en de slag bij Waterloo, alsof hij er zelf bij was geweest. Of hij las gedichten voor waar ge kop noch staart aan kon krijgen. Op den duur keek ik uit naar 't moment waarop ik de kaars kon uitblazen, alsof het de 'vrijheid' zelve was. Ja, en dan bij die bewuste bestorming van 't Arsenaal... Ze hadden in 't depot kisten met musketten en munitie buitgemaakt. Mijne poulain kwam fier als ne gieter aandragen met een geweer, ne kruithoorn en kogels. 'Wat gaat ge daarmee beginnen?' vroeg ik 'em, en hij: 'Op d'Hollanders schieten van eigenst!'

Enfin, 't heeft een tijdje geduurd voor hij doorkreeg dat er geen haan op zijn wapen zat. D'Hollanders hadden natuurlijk die dingen bij hun aftocht ontklaar gemaakt. Met een beteuterd gezicht vroeg hij wat hij er nu mee moest aanvangen? 'Bijhouden,' gaf ik hem de raad, 'als ze dicht genoeg komen kunt g'ermee kloppen en ge kunt oe er zelf nie' mee zeer doen.' Iemand zei dat hij wat buskruit onder zijne neus moest wrijven, om te laten uitschijnen dat hij al geschoten had. God den Here! Binst de kortste keren liep hij erbij als nen vastenavondvierder. En toen Nieke, toen kon ik het niet meer aanzien... Ik bedoel maar, met zijn gesukkel en dolle streken maakte hij ons allemaal te schande. Het leek wel Frans theater waar we mee bezig waren, maar tegelijk moesten veel jongens het met hun leven bekopen... Verstaat ge! Wel, ik 'eb 'em dan en daar laten staan waar hij stond. 'Als ge me nog nakomt, snijd ik oe oren af!' dreigde ik. Hij stond met de tranen in d'ogen als van de hand Gods geslagen. Da's 't laatste wat ik van hem gezien en gehoord heb. Tot vandaag...

'Allez gij!' Nieke sloeg haar hand voor haar mond. 'En zijt ge zeker dat, hij daar...' In het schijnsel van de olielamp wees ze naar het boek. '...datzelfde manneke is?'

'Welke naam staat er op 't käft?'

‘Hendrik... Hendrik Conscience...’

‘Rikske! Ja, dat is ’m!’ Ik draaide de wiek hoger. ‘Toe, Nieke, lees eens een stukse voor. Begin maar gelijk waar.’

Nieke sloeg het boek open op een willekeurige bladzijde, en las met heldere stem:

‘...Intusschen liepen de Fransen elkander over het lyf, de vlaemsche scharen drongen met geweld tegen den wykenden vyand op, en verpletterden de geval-lene ridders met knotsen en helmbylen. Duizende peerden lagen in de geknede aerde half verzonken, en de lyken der vyanden overdekten den grond – in zoo groot getal dat de strydenden niet meer op het gras, maer wel op een bed van doode lichamen en gebrokene wapens vochten. De Groeningbeek kon men niet meer zien, de lyken met dewelke zy opgevuld was, vormden slechts eenen hoop met degene die op de boorden lagen; men zou de loop dier beek wel aen den bloedstroom herkend hebben, doch bloed lag er overal in groote plassen. Het gehuil der stervenden, de klachten dergenen die verstikten, met het gejuich der zegepralende Vlamingen, mengden zich in een afgryzelyk gedruis...’

‘Stop maar al!’ zei ik met geheven hand. ‘Ik kan ’t niet meer aanhoren. Dat zoiets is ontstaan uit het brein van die kleine, bleke, broekschijter...! Wat is den titel van dat fantasieke?’ ‘De Leeuw van Vlaenderen.’ zei Nieke. ‘En ’t speelt zich af vele honderden jaren geleden.’ Ze lachte. ‘Ja, voor ne vent die geen bloed kan rieken of zien, rollen er wel veel koppekes!’ Ze bladerde terug in het boek. ‘Maar wacht! Hier schrijft hij over den amour’: “*Ô Myn Vriend! Myn Adolf!*” Als of zy door eene onweêrstaenbare kracht gedreven was, wierp zy zich vooruit, en viel in de armen van Adolf, die van den vloer was opgestaen. Wie zou de zaligheid dezer twee zielen kunnen afschetsen? Wie zou kunnen beschryven wat vervoerende blydschap hunne boezems zoo fel tegen elkander deed kloppen? Hy, die de tranen, welke zy tusschen hunne liefdezoenen vergoten, in eene zilveren schael had vergaderd, zou mogen zeggen hebben: ik bezit de vrucht van het hoogste geluk dat den stervelingen op aerde mogelyk is. Zy omhelsden elkander met gretigheid, er was iets wreeds in hunne drukkingen, zoo zeer deed hen de minnegloed verdwalen. Ongehoorde klanken rolden over hunne lippen: het scheen dat hunne zielen geweld deden om nog onbekende woorden te vinden; want de gewoone tael was niet vlammend genoeg voor den hartstocht, die hen uit de wereld voerde.’

Nieke keek op.

‘Ge moet toegeven, da’s toch schoon, hé Sooi?’

‘Als hij zoveel van de liefde kent als van de krijgskunde, zou ’k ook dat maar met een korrelke zout nemen!’ zuchtte ik, en van alternatie ging ik verzitten op de strozak. Ik nam Nieke het boek uit handen en vatte haar zachte, molli-ge handen in de mijne. ‘Nieke, onthoud goed wa’ ’k oe zeg: schrijvers zijn

komedianten en leugenaars van d'ergste soort, want ze geloven hun eigen leugens. Ze maken zwart wat wit is, en wit wat zwart is. En pas op! Want oewe Popol is ook ne pennenlikker! Laat oew schoon koppeke nooit zot maken door ne woordenkramer, want ze zijn 't zout op hun patatten niet waard! Is dat beloofd?

‘Ja. Ik beloof het, lief broerke van mij!’

‘Alla, dan is't goed. En ga dan nu maar slapen, want een schoon meiske als gij brengt zelfs den braafste vent op slechte gedachten...’ ♦

Noot:

De twee fragmenten zijn afkomstig uit ‘De Leeuw van Vlaenderen’, een tekstkritische editie door Edward Vanhoutte, uitgegeven bij Lannoo (2002). De hier beschreven gebeurtenissen verwijzen naar elementen uit ‘Geschiedenis mijner jeugd’ van Hendrik Conscience en werden door ondergetekende in een enigszins ander ‘daglicht’ gesteld.

advertentie

LITERATUUR
MAGAZINE OVER
NEDERLANDSE LETTERKUNDE

LITERATUUR VOOR LIEFHEBBERS

NEEM NU EEN PROEFABONNEMENT VOOR SLECHTS € 7,90

Bevlogen uitweidingen * Kleurrijke vorm en inhoud
Veel nieuws * Scherpe discussies

In elk nummer aandacht voor één thema – dossiers over o.a. Van Gogh en de Letterkunde, Stemmen uit het Hiernamaals, Pseudoniemen, Wandelen etc.

GEHEEL VERNIEUWDE FORMULE

**ABONNEMENTEN EN INFORMATIE VIA
WWW.LITERATUURONLINE.NL**

OF VIA DUO MARKET RESEARCH POSTBUS 481 3500 AR UTRECHT
NEDERLAND TEL 0031 (0)30 263 1080 E-MAIL DUO@EURONET.NL
PROEFABONNEMENT (2 NRS) € 7,90 * JAARABONNEMENT (8 NRS) € 40
STUDENTENABONNEMENT € 32 * INSTITUTIONEEL ABONNEMENT € 45
LOSSE VERKOOPPRIJS € 6

De bekering of een Fransman in Antwerpen

Jan Lampo

Jan-Alfried De Laet aan Maria Antheunis, geboren Conscience

Brussel, 10 augustus 1888

Waarde Mevrouw Antheunis,

Dat gij een boek wilt wijden aan het leven van uw vader, mijn jeugdvriend Hendrik Conscience, verheugt mij. Het ware zonde indien een bevoorrecht getuige als gij het publiek uw unieke kennis van zo een groot man onthouden zoudt.

Zoals gij weet, brachten uw vader en ik in onze jongelingstijd en ook daarna samen menig uur door. Hoewel ik mijn lier jaren geleden aan de wilgen hing, herinner ik mij met weemoed – wat waren wij, achttien- of negentienjarige hemelbestormers, naïef! – onze discussies over letterkundige onderwerpen. Was ik uw vaders mentor, zoals gij schrijft? Ik ben geneigd te denken dat het genie zijn eigen leermeester is. Het is echter waar dat ik hem de gedichten van Victor Hugo deed lezen. Of ik zo het verlangen in hem opwekte zijn ziel uit te storten op papier, durf ik niet te beweren – hij had, dunkt mij, ook zonder Jan Alfried De Laet zijn roeping ontdekt.

Gij verwijst in dit verband ook naar de brieven die wij uitwisselden toen uw vader bij het leger was en ikzelf pas was afgestudeerd aan de chirurgijns-school en in het militair gasthuis werkte.

Om te antwoorden op uw belangrijkste vraag: ja, ik meen dat ik hem er toen, na mijn eigen “bekering”, heb toe overgehaald in het Vlaams te schrijven. Daaruit volgt, onvermijdelijk, dat wat uw vader in zijn *Geschiedenis mijner jeugd* vertelt over zijn pogingen om zijn eerste roman, *In 't Wonderjaer*, eerst in het Frans te schrijven, mij voorkomt als *Verdichtung*. Maar dat is het voorrecht van de schrijver.

Uw vader heeft altijd geweten waarom ik opeens voor onze moederspraak koos en hem overhaalde mij daarin te volgen; gij kent de geschiedenis echter niet. Ik betwijfel of ze voor uw boek van belang is, maar het is altijd nuttig meer te weten dan wat men uiteindelijk neerschrijft.

In 1835 stuurde mijn vriend en mentor André Van Hasselt ons, Antwerpse

dichters, vanuit Brussel Roger de Beauvoir. Ik ontmoette hem voor het eerst in het station van Mechelen, waar hij, omgeven door wolken stoom, met uitgestoken hand op mij afkwam.

“Gij zijt Jean De Laet,” constateerde hij (hij sprak mijn naam uit met een trema: De Laët), “ik heb al veel over u gehoord!”

Ik liet het exemplaar zakken van de *Odes* van Victor Hugo, waaraan De Beauvoir mij, in overeenstemming met Van Hasselts instructies, had herkend. Ik had hém trouwens even snel opgemerkt: hij was de enige passagier die een breedgerande hoed op had en een blauwe jas met gouden knopen droeg, met daaronder een kanariegeel gilet.

“Uw *chemin de fer*, dat is een *merveille*! Hebt gij zelf al per trein gereden?

Ik moest bekennen van niet. Het wonder was nog maar enkele maanden geleden ingehuldigd. Het moest onze haven met het Rijnland verbinden; desondanks waren de hoge heren in Brussel begonnen met een ijzeren weg van voor hun eigen deur tot in de Dijlestad. Voorlopig bleven wij, Antwerpenaren, gedoemd het eerste of laatste stuk van de reis, al naargelang, per postkoets te maken.

“*Une vraie merveille!*” herhaalde De Beauvoir. Terwijl wij langs de locomotief en de rijtuigen liepen, beschreef hij in levendige bewoordingen hoe de reiziger bij de adembenemende snelheid van vijftig kilometer per uur geen landschap meer zag, maar slechts strepen kleur, zoals op de schilderijen van een zekere Engelsman, wiens naam mij niets zei.

Zijn woorden boezemden mij groot belang in, temeer daar ik nooit eerder de aankomst van een trein had bijgewoond en het wonderlijke schouwspel grote indruk op mij had gemaakt. Tegelijk stelde de kinderlijke verrukking van de Parijzenaar mij op mijn gemak – ik had immers met toenemende vrees naar onze ontmoeting uitgezien.

De Beauvoir stond op het toppunt van zijn roem. Velen noemden hem in één naam met de groten van de Franse letterkunde. Zijn roman *L'Écolier de Cluny* werd druk gelezen, ook in België. Tijdschriften maakten ons vertrouwd met zijn artikelen en gedichten. Het was, kortom, bijna alsof de grote Hugo zelf van de Parnassus afdaalde om ons met een bezoek te vereren (terwijl ikzelf de wereld nog niets meer getoond had dan een handvol sonnetten, verschenen in *L'Artiste*).

Alsof zulks niet volstond om mij de daver op het lijf te jagen, had Van Hasselt zijn kennis beschreven als “*flamboyant, arrogant et un peu fou*” – behoorlijk sterk, komend van iemand die nooit kwaad sprak.

Wij namen de postkoets, die ons langs Kontich naar Antwerpen bracht. De 16de-eeuwse stadswallen met hun bastions wekten op hun beurt het enthousiasme van mijn nieuwe kennis op. Ik had de grootste moeite hem ervan te

overtuigen dat het niet om de citadel ging, die de Fransen in 1832 zo succesvol belegerd hadden, toen zij ons kwamen helpen tegen de Hollanders. De Beauvoir liet mij beloven hem daar zo snel mogelijk mee naartoe te nemen. Dat hij van het beleg had gehoord, was logisch – heel Frankrijk volgde in 1832 met spanning de wapenfeiten van zijn Armée du Nord. Maar de Pariijzenaar bleek nog veel meer over Antwerpen en zijn inwoners te weten: Van Hasselt had hem uitstekend voorgelicht.

“Ik kom natuurlijk voor de schilderijen van de grote Rubens,” sprak hij toen wij over de smalle brug naar de Sint-Jorispoort reden, “maar ik wil ook het werk van de jonge Antwerpse kunstenaars zien – Wappers, Leys, De Keyser. Enfin, u kent ze beter dan ik. En u moet mij voorstellen aan al wie bij u de pen voert.”

“Wees gerust,” antwoordde ik, “vanavond al rekent men op uw aanwezigheid in ons voornaamste koffiehuis; wel twintig kunstenaars hebben mij verzekerd dat ze van de partij zullen zijn.”

“*Ah, enfin votre ville à la fois nordique et espagnole,*” verzuchtte De Beauvoir toen onze koets de korte, maar donkere tunnel van oud metselwerk verliet en koers zette naar het Mechelseplein. *Nordique et espagnole* – ik beken dat het mij vergezocht leek; zo had ik nog nooit over Antwerpen gedacht.

“*De Laët s’étonne – il craint la folie du poète français,*” zei de Pariijzenaar voor zich uit, als zat hij alleen in de koets, zonder medepassagiers. Maar er speelde een geamuseerde glimlach om zijn mond.

Van de Meir begaven wij ons te voet naar het Hôtel du Rhin aan de Werf. Een *commissionnaire* volgde ons met De Beauvoirs koffers. Zijn vriend kon zich de mooiste kamer van de Grand Laboureur of de Saint-Antoine veroorloven, had Van Hasselt mij in zijn brief gemeld, maar hij wilde in het meest pittoreske deel van de stad verblijven, liefst nabij de haven.

Daarom had ik een kamer gereserveerd die niet alleen uitzag over het Burcht- of Sint-Walburgisplein, maar vanwaar men ook de schepen op de stroom kon gadeslaan.

Op de Groenplaats – nog geen twintig jaar geleden Place Bonaparte, vertelde ik – bleef De Beauvoir staan om de Onze-Lieve-Vrouwekerk in zich op te nemen. Ook stak hij de grootste sigaar op die ik ooit had gezien.

De toren die hij vanuit de diligence al had opgemerkt, ontlokte hem eens te meer virtueuze zinnen. Toen wij op de Handschoenmarkt de voet van het gevaarte bereikten, verbaasde hij er zich over dat men hier weliswaar onder de indruk kwam van de geweldige steenmassa, maar niet meer zag hoe hoog de toren wel was.

“*Mon ami Viollet-le-Duc devrait voir ça!*” verzuchtte De Beauvoir. Vervolgens bestudeerde hij de grafzerk van Quinten Metsys. Toen ik meedeelde dat het een kopie was, die in 1818 op initiatief van de schilders Herreyns en Van Brée het origineel had vervangen, toonde hij zich teleurgesteld. Maar ik stelde hem gerust: het origineel was te zien in het Museum van de Academie en ook dat stond op mijn programma.

Op de Grote Markt legde de Fransman meer belangstelling aan de dag voor de drukte bij de groentenkramen en voor het treurige, nasale lied van een marktzanger dan voor het Stadhuis. Later verzekerde hij mij dat het een lelijk gebouw was, getuigend van een “*esthétique arriviste et tapageuse*”. Na zijn lofzangen op de Onze-Lieve-Vrouwekerk en de “*façades gothiques*” van talrijke huizen, besloot ik mij niet beledigd te voelen.

Wanneer Roger de Beauvoir ergens kwam, werd hij gezien. Dat leerden mij de blikken van dienstboden en zelfs van enkele vrouwen uit de kleine burgerij die zich bij de kramen verdrongen. Hijzelf leek dat echter niet te merken. “Waar heeft die man het in Godsnaam over?” vroeg hij zich luidop af, met een blik op de zanger.

“Over een kind dat een paar weken geleden vermoord is door zijn ouders,” antwoordde ik, “een zaak die veel stof heeft doen opwaaien in de stad. De mensen krijgen er niet genoeg van.”

“Gij verstaat die man blijkbaar goed. Hebt gij dan geen problemen met Vlaams?”

“Natuurlijk niet,” zei ik, “ik ben opgevoed in het Vlaams. *C’est la langue de ma mère.*”

Mijn antwoord leek mijn vriend te verbazen.

“*Et de votre père aussi?*”

Ik knikte.

“Ik dacht dat iedereen hier al eeuwen Frans sprak, behalve het gepeupel.”

“Nee, nee,” zei ik, “dat is niet zo.”

Ik had een kleine omweg gepland die ons langs de Braderijstraat en de Palingbrug naar de Vismarkt moest leiden en vandaar langs de kade naar het Burchtplein. Ik wilde de Parijzenaar het Vleeshuis tonen en de smalle, donkere Palingbrug – geen brug, maar een straat – die onder de Gevangenisbrug liep, met daarop de hoge huizen van de Gevangenisstraat. Als er één plek was die men met goed fatsoen *nordique* of voor mijn part *espagnol* kon noemen, was het wel deze.

Inmiddels probeerde ik mijn gast zo goed mogelijk uit te leggen hoe de vork ten onzent taalkundig in de steel zat.

“Voornaam lieden en zij die zichzelf zo voordoen,” zei ik, “bedienen zich in het openbare leven van het Frans, maar alleen edellieden en het kruim van de

burgerij bezigen het ook thuis.”

“Frans is hier pas na 1794 de officiële taal geworden. De Hollanders probeerden zijn invloed te stuiten. Maar sinds onze revolutie is dat opnieuw veranderd. Wat er ook van zij, in intieme kring spreekt de middenklasse Vlaams; meestal doet ze dat ook elders. Vlaams is de taal waarin ze is opgevoed. Het volk verstaat zelfs geen Frans.”

De Beauvoir aanhoorde mij zonder commentaar.

Om vier uur die middag haalde ik hem op in het Hôtel du Rhin om een bezoek te brengen aan de ateliers van Wappers en De Keyser. Toen ik de gelagzaal van het hotel betrad, stond mijn nieuwe kennis aan de tapkast. Hij voerde een gesprek in het Duits met de eigenaar Schmidt. De Beauvoir scheen zich al helemaal thuis te voelen.

“Monsieur bevestigt uw uitleg over het Vlaams,” verklaarde hij, “en zegt dat het dezelfde taal is als het Hollands. Dat is volgens hem waarom uw overheid er niet van wil weten.”

“Dat is waar,” gaf ik toe. “Wij spreken onze woorden anders uit dan de Hollanders, maar een Hollander en een Vlaming verstaan elkaar. Niet altijd even gemakkelijk, maar toch.” “Zeer juist,” zei Schmidt, die zich daarop van ons afwendde, omdat Engelse gasten wilden afrekenen.

“Gij hebt dus Frans geleerd zoals *herr* Schmidt Engels en ik Duits?”

“Ik denk alleen dat mijn Frans beter is,” zei ik, niet zonder trots.

“Ongetwijfeld,” antwoordde De Beauvoir, “ongetwijfeld. Maar *gij denkt* dus in het Vlaams?”

“Dat spreekt vanzelf.”

“*De Laët pense en flamand,*” zei De Beauvoir, opeens weer als een acteur die een alleenspraak houdt, “*alors pourquoi écrit-il des vers français?*”

Gij weet, Mevrouw, hoe op belangrijke ogenblikken in ons leven verschillende emoties ons terzelfdertijd overvallen. Dat gebeurde mij bij het horen van deze schijnbaar retorische vraag.

Ik vreesde dat de Fransman met mij spotte omdat hij mijn verzen niet goed vond. Dat krenkte mijn trots en wekte mijn woede op. Tegelijk was het alsof hij mijn diepste geheim had verraden – een geheim waarvan ikzelf tot dan toe het bestaan niet vermoedde.

Toen zei De Beauvoir: “Kom, uw vrienden wachten op ons.”

Wij verlieten het Hôtel du Rhin. Mijn keel was dichtgesnoerd. Met een hoofdgebaar maakte ik duidelijk welke richting wij uit moesten. ♦

(wordt vervolgd)

Verantwoording

Jan-Alfried (eigenlijk Jan Jacob) De Laet (1815-1891) debuteerde als dichter met Franse sonnetten. In 1836 zette hij zijn vriend Conscience er plots toe aan om Nederlands te schrijven.

Later werd De Laet journalist en volksvertegenwoordiger. Vanaf 1854 maakte hij fortuin aan het hoofd van een industriële bakkerij. Aanvankelijk was De Laet uitgeproken anticlericaal, maar geleidelijk verzeilde hij in het katholieke kamp. De Laet werd parlamentslid voor de Meetingpartij en lag omstreeks 1878 mee aan de basis van de eerste taalwetten.

In zijn studie *Een Parijse "beau" onder Antwerpse "jolikes"* (1959) oppert Ger Schmook dat de invloed van de Parijse schrijver en dandy Roger de Beauvoir (1808-1866), die in 1835 te Antwerpen verbleef, niet vreemd was aan de bekering tot het Nederlands van de jonge De Laet.

Toch heb ik her en der een loopje genomen met de historische werkelijkheid. De Beauvoir ontmoette De Laet waarschijnlijk al eind 1834 in Brussel, bij de Franstalige dichter André Van Hasselt. De eerste spoorweg van het Europese continent werd kort daarop ingehuldigd. De Beauvoir bezocht Antwerpen in het gezelschap van een andere Fransman, Alphonse Royer. De dochter van Conscience, Maria, publiceerde in 1912 een biografie van haar vader. Bij mijn weten vroeg ze daarvoor echter geen inlichtingen aan De Laet en zeker niet zo vroeg als 1888.

— Met dank aan —

*Logo's, brochures, newsletters, folders,
house-styling, illustraties, advertising,
copywriting, adviesverlening*

Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier
tel. & fax: 03 488 43 63 / e-mail: pen-pencil-design@pi.be

Het wonder van Weimar

Een collaboratieverhaal

Hedwig Speliers

1

De gehele staf van de Parijse Propaganda Staffél, afdeling *Schrifttum*, had zijn jonge chef Gerhard Heller tot aan het station Paris-Nord vergezeld en uitgewuifd. De rijzige en blonde officier stond aan het hoofd van een voornamelijk Franse delegatie van schrijvers die op zaterdagavond 4 oktober 1941 met hem opstapte in een speciale, feldgrau ogende en lakglanzende trein. In deze delegatie zaten - *bien étonnés de se trouver ensemble* - twee vreemde eenden in de bijt: de ‘prins der Vlaamse letteren’ Filip de Pillecyn en de Oostendse dichter Ferdinand Vercnocke.

Vercnocke en De Pillecyn hadden de bestaande vriendschapsbanden dichter aangesnoerd tijdens hun rendez-vous in Brussel. Hans Teske, officier bij het Propagandaministerie en censor voor de Vlaamse letteren, had hen vooraf op zijn Staffél uitgenodigd. Bij een intiem diner in *le Central* op de place de la Bourse had hij hen verteld hoe belangrijk het was dat militante en Duitsvriendelijke Vlamingen het Europese schrijverscongres in Weimar bijwoonden. Het Propagandaministerie zou hen royaal tegemoet komen en hen belonen met een luxereis door Duitsland. Een chauffeur zou hen met een dienstwagen van Brussel naar Parijs brengen, hun vertrekpunt. Zijn goede vriend Gerhard Heller zou hun gastheer zijn. Hij had Heller geportretteerd als een jonge, maar bijzonder charmante Pruis die uitmuntend Frans sprak. Zijn vloeiend Frans had hij van zijn verblijf aan de universiteit van Toulouse, waar hij een tijdlang lector Duits was. Bovendien had Heller zijn entrees in *le Tout-Paris*. Maar. Er was een máár, had Teske geopperd. De beide Vlamingen zouden de Franse delegatie met de nodige *égards* moeten behandelen. ‘Europa is nu één grote nationaal-socialistische natie’, had Teske gezegd, ‘wij moeten voortaan als bloedbroeders allen naar hetzelfde streven: de creatie van één Europese *völkische* literatuur en de vernietiging van het joodse bolsjewisme.’

In de vroege ochtend van zondag 5 oktober stonden zij in Keulen voor het eerst op Duitse bodem, vanwaar ze spoedig doorreden naar Bonn voor een bezoek aan het Beethovenhuis en een uitgebreide receptie op het stadhuis. Op maandag 6 oktober zagen zij uit nevel en mist het silhouet opdoemen van de

Mäuseturm, die op een rots was gebouwd midden in de Rijn. Vercnocke, die gek was op sagen en legenden, wist zijn kompaan te vertellen hoe in deze toren de hardvochtige aartsbisschop Hatto II van Mainz in 969 tijdens een hongersnood door de muizen werd verslonden. In de voormalige vesting Bingen bezocht de delegatie het nogal groezelige huis van Stefan George, de dichter-profeet met zijn haast priesterlijke opvatting van het dichterschap. Sommige reisgenoten bewonderden in hem de verkondiger van het Derde Rijk, hoewel Goebbels hem, naar men zegde, ijskoel had behandeld en genegeerd. Het bezoek aan het Georgehuis was vooral het initiatief van Gerhard Heller. De charmante luitenant hield zielsveel van deze cryptische dichter. De George-vertalingen van Baudelaire en Mallarmé hadden hem tot de Franse literatuur bekeerd.

Op dinsdag 7 oktober kwam de pittoreske wijnstad Mainz in het vizier. De zandsteenkleurige dom domineerde de stad en het Frans-Vlaamse gezelschap staarde zich blind op de vele Grabdenkmäler der Erzbischofe, een ensemble van grafmonumenten rustend tegen robuuste Romaanse peilers. Uiteraard stond de Gutenbergcollectie op het programma, ondergebracht in een vrij onpersoonlijk ogend pand. Maar de bezoekers werden ruimschoots beloond door de incunabels op de eerste en de Gutenbergbijbel op de tweede verdieping. In het schaarse licht van deze met kluisdeuren versterkte ruimte klonken de stemmen gedempt. Allen verdrongen zich rond het Boek der Boeken en iedereen voelde aan dat dit tot het sacrale patrimonium van de Westerse beschaving behoorde.

Op woensdag 8 oktober arriveerde de delegatie in Frankfurt. De Duitse gidsen haastten zich *Zu den drei Leiern* (In de drie lieren), het ouderlijke huis van Goethe, te laten zien. Hier had de jonge Goethe op de tweede verdieping, zijn geliefde plekje, zitten dromen over alle stadstuinen heen, over de stadsmuren en de wallen waar de vruchtbare vlakte zich uitstrekte tot Höchst. In deze sierlijke barokwoning had hij in vier weken zijn *Werther* geschreven. Bij het bezoek aan het ruime patriciërshuis dachten beide Vlamingen onwillekeurig aan Julius Petersen, de trots van de Duitse literatuurwetenschap. Deze voorname taalgeleerde had Wolfgang von Goethe voorgoed opgenomen in de nationaal-socialistische canon. In zijn essay *Die Sehnsucht nach dem Dritten Reich in deutscher Sage und Dichtung* had hij Adolf Hitler als charismatische leider geprezen. En diezelfde Petersen had, toen hij onderofficier was in Antwerpen, in de winter van 1916 zijn studievriend en uitgever Anton Kippenberg geattendeerd op Felix Timmermans en zijn pas verschenen *Pallieter*. In de Frankfurter boekhandels lag de recentste editie van de Duitse *Pallieter* met stapels. Gretig hadden ze beiden, Vercnocke en De Pillecyn, hun beroemde collega ter hand genomen en doorbladerd. *Mit Zeichnungen*

vom Verfasser zagen ze en fier stelden ze vast dat dit de zeventiende druk was en dat de roman nu al honderdzestigduizend exemplaren telde.

Bij hun aankomst op donderdag 9 oktober in Heidelberg voelden Vercnocke en De Pillecyn zich meteen thuis. Zij hadden het vreemde déjà vu-gevoel rond te lopen in de binnenstad van Leuven. De beroemde universiteit deed hen denken aan hun eigen Alma Mater. Bij de vakkundige rondleiding in de Universiteitsbibliotheek focusten beide Vlamingen hun belangstelling op het *Manessische Liederhandschrift*, de Middelhoogduitse minneliederen. Met zijn meer dan honderd miniaturen was dit het pronkstuk waar Heidelberg prat op ging. De volksverbonden dichter Vercnocke bleef wat langer hangen bij *Des Knaben Wunderhorn*, de bloemlezing van populaire liederen waarmee Achim von Arnim en Clemens Brentano tot in Vlaanderen beroemd waren geworden. Hij moest hierbij denken aan de grote Stijn Streuvels die vlak voor de Eerste Wereldoorlog de sprookjes van Brentano had vertaald. Wat jammer dat de man uit het Lijsternest, het boegbeeld van de bodemgebonden letteren, zo tweeslachtig blijk gaf van zijn Duitsgezindheid. Toen Marcel Jouhandeau aanstalten maakte om de hoofdbibliothecaris, een grijzende en minzame Duitser, met enkele woorden te danken, keek Vercnocke met een sarcastische blik in de richting van de Fransman en fluisterde hij Filip in het oor: ‘God, het staat op zijn gezicht te lezen dat hij voor de venten is!’ De gehele stoet trok zich daarna opnieuw in beweging, richting Strassburg. Bij de rondleiding in de Elzasser hoofdstad hing elektriciteit in de lucht, vooral de Franse delegatie voelde zich hier onwennig. Maar De Pillecyn vond het meer dan billijk dat Hitler de gehele regio opnieuw onder de vleugels van de Germaanse arend had gebracht. De Elzas moest nu maar eens en voorgoed bij Duitsland horen.

In Freiburg im Bresgau woonde de voltallige delegatie van Europese schrijvers en Duitse officieren de Heilige Mis bij in het laat-romaanse dwarsschip van de *Münster*. De filosofisch ingestelde De Pillecyn vertelde zijn jonge schrijfbroer dat de grote Heidegger filosofie doceerde in deze stad. Al in de herfst van 1933 had de auteur van *Sein und Zeit* het voorstel geformuleerd om samen met de Minister van Wetenschappen en de lokale NSDAP-kringen in Berlijn een docentenacademie op te richten voor toekomstige wetenschappers en hoogleraars met het doel ideologisch de violen af te stemmen op de nazistisch-nationale wereldbeschouwing. Alle ideologie begint bij het onderwijs, mijmerde De Pillecyn, die met de steun van zijn Duitse vrienden kort na 10 mei 1941 directeur-generaal voor het middelbaar onderwijs was geworden. Hij dacht met genoegen terug aan het ogenblik waarop hij de knoop had doorgehakt. Beviend met Van de Wiele had hij onvoorwaardelijk zijn steun betuigd voor de DeVlag en de SS.

In Freiburg begon de delegatie aan te groeien. Romanschrijver Paul Höwel en Voltairevertaler Carl Rothe, beiden leden van de *Reichsschrifttumskammer*, sloten zich aan bij het selecte gezelschap. Daarna dook August Hinrichs op, Landesleiter van de *Kammer*. Elke Vlaamse toneelliefhebber herinnerde zich de Brusselse première van diens boerenkomedie *Wenn der Hahn kreiht*, vertaald door Stijn Streuvels en begin 1941 opgevoerd in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg. Maar de opvallendste verschijning was een jonge officier in uniform, zo te zien een Arische metafoor van vlees en bloed. Het was enkelen opgevallen dat de geüniformeerde gast met geen stok was weg te krijgen uit het gezelschap van Heller en Jouhandeau. Meer, na een incident met Jouhandeau spitste Vercnocke zijn aandacht helemaal op het stiekem gedrag van de oudere Franse heer en de twee jonge Duitsers. De ‘verliefde drieëenheid’ had hij ze genoemd. Hij kon zich niet voorstellen dat mannen hét met elkaar deden. Die blonde god in uniform was Hans Baumann. Er werd verteld dat hij, nauwelijks zevenentwintig, een beroemdheid was geworden en een vaste literaire waarde in de nationaal-socialistische letterkunde. Hij kwam regelrecht van het Oostfront en was als gastspreeker uitgenodigd op het schrijverscongres in Weimar. Zijn Duitse collega’s verzekerden dat hij al op zijn achttiende een ongemeen populair nazilied had geschreven, tekst en muziek. In één woord, Baumann werd in een minimum van tijd een afgod van de Hitlerjugend. Met de beginregels *Und heute gehört uns Deutschland und morgen die ganze Welt* evenaarde hij zelfs het succes van dat andere meesterwerk, het *Horst Wessel Lied*.

München, dé Führerstad, bleek een schot in de roos. De Europese delegatie werd er verwelkomd door Hanns Johst, ongetwijfeld de machtigste man van de Duitse letteren. Deze vijftiger was niet enkel voorzitter van de *Reichsschrifttumskammer*; hij was zelf schrijver. Als expressionist had hij heel wat toneelstukken geschreven en vaak had hij Bertold Brecht opgezocht. Over beide jeugdzonden werd de spons geveegd toen hij zich bekeerde tot het nationaal-socialisme.

Voor ze naar Weimar afreisden, deden ze eerst nog Wenen en Berlijn aan. Wenen was verbonden met het Grand Hôtel op de beroemde Ringstrasse. Van daaruit bezochten ze de stad. Ze wisten dat Hitler deze site haatte en dat hij zijn architecten had bevolen om van Linz de nieuwe stad van *Mittleuropa* te maken. Wenen liet bovendien bij beide Vlamingen een wrange nasmaak na. In een groezelig, maar gezellig volksstraatje kwamen ze plots oog in oog te staan met een vrij sjofel geklede man. Hij droeg een opvallend grote, gele ster op de revers van zijn overjas. In het midden ervan hadden ze duidelijk het woord *Jude* gezien, je kon er niet naast kijken. En ze waren beiden getroebleerd, dat moesten ze toegeven. In een flits dachten ze aan hun beminnelijke

collega Wies Moens en zijn haast ziekelijke jodenhaat. Vercnocke zelf had zijn antisemitisme nooit onder stoelen of banken gestoken. Maar hier zagen ze in levende lijve hoe die jood in feite een anonieme doorsnee Duitser was. De confrontatie liet hen niet los, ook niet toen zij te midden van het Europese literatuurgezelschap beduusd Baldur von Schirach hoorden orakelen. De man mocht dan al polyglot zijn en dichter bovendien, tijdens het galadiner in de Hofburg leek hij een zwaar gedecoreerde blaaskaak. Er hingen opnieuw incidenten in de lucht, net zoals in Frankfurt toen Vercnocke de grand seigneur Jouhandeau had geaffronteerd door hem met het volle gewicht van zijn honderd kilo's en zijn meter negentig verachtelijk toe te schreeuwen dat Fransen tot het ondermaans Latijnse ras behoorden. Letterlijk had hij aan Jouhandeau gezegd: 'Weet meneer, dat je hier staat voor een onverzoenlijke vijand van uw land!' Ditmaal vond het incident plaats na het souper dat de *Oberbürgermeister* hen had aangeboden. In een nachtclub trakteerde de accordeonkoningin van Wenen, een Hongaarse die zich Marietta liet noemen, haar internationale toehoorders op een Frans en een Engels lied. Een politieman in burger greep haar hardhandig bij de arm en snauwde haar brutaal toe: 'In Duitsland zingt men alleen in het Duits!'

Op dinsdag 21 oktober hadden ze in Berlijn een persoonlijk onderhoud met Joseph Goebbels. De beide Vlamingen kregen hier voor het eerst het nare gevoel dat 'rattenvanger' Goebbels hen in een hoek had gedreven. 'Deze reis zal jullie duur te staan komen,' had een Scandinavisch journalist hen in de loop van de dag toegefluisterd. Dit handvol onheilspellende woorden hadden ze pas van zich af kunnen zetten bij hun bezoek aan Arnold Breker. Hij werkte in twee reusachtige ateliers ten noorden van Berlijn met een internationaal gezelschap van meer dan honderd jonge kunstenaars. Ze kenden en bewonderden het werk van deze veertigjarige geweldenaar. Bovendien wilden ze Daniel Devriendt terugzien, de Vlaamse beeldhouwer met de schonkige gestalte. Hij had geholpen met Permeke en hij had Verschaeve leren moduleren. Daarna had hij Vlaanderen verlaten om bij Breker te werken. Het weerzien was hartelijk. Devriendt leidde hen rond in de ateliers. Hij vertelde dat Albert Speer zonet twee marmeren reliëfs had besteld voor de koepelzaal van de Reichskanzlei. De Pillecyn en Vercnocke slaakten een kreet van bewondering bij het zien van *Die Kameraden*, een nationaal-socialistische Piëta, bestemd voor de reusachtige triomfboog in Berlijn. Devriendt wees hen ook op *Apollo und Daphne*. Hoewel ze enige gêne voelden bij zoveel naakt geweld, stonden beide schrijvers aan de grond genageld. 'Daphne is een model van Arische schoonheid', zei Devriendt, terwijl hij zijn hand op een van de marmeren borsten legde. En fluisterend voegde hij eraan toe: 'Breker heeft het liefst jodinnen als model; die zijn de felste.' De Pillecyn hield voor-

al van Brekers neoclassicistische aanpak. Het beeldende en het literaire expressionisme beschouwde hij als ontaarde vorm van kunst. In een interview had hij nog maar net zijn misprijzen voor Van Ostaijen laten blijken. ‘Ik heb nooit kunnen begrijpen’, had hij zich laten ontvallen, ‘hoe men een man als Paul van Ostaijen ernstig heeft kunnen nemen. Wat is een gedicht als zijn “Alpenjagerslied”? Er moet in kunst toch altijd schoonheid zijn die ontroert: woede, haat, liefde en niet iets wat u koud laat!’ Nu stonden zij hier voor de vriend van Maillol en voor de evenknie van Despiau en Bourdelle. Breker was bovendien een protégé van de Führer. Met Hitler en de architecten Giessler en Speer had hij op 23 juni 1940 Parijs bezocht. Staande op de Place de Trocadéro tussen de beide vleugels van het Palais de Chaillot hadden zij die zondag met trotse overwinnaarsblik de vernederde Lichtstad aan hun voeten zien liggen.

Goebbels had het voor elkaar gekregen dat de delegatie de Kanzlei mocht bezoeken, Speers architectonische metafoor van de Duitse almacht en spiegel van Hitlers genie. Dit was in feite het sacrale hoogtepunt van hun bezoek. Terwijl Jouhandeau en zijn Franse confraters gehypnotiseerd leken door de ‘rattenvanger’, zoals sommige bewonderaars Goebbels noemden, voelden Vercnocke en De Pillecyn zich eerder getroebleerd. Bovendien waren ze sterk ontgoocheld door de korte en koele toespraak van de propaganda-minister wiens enige literaire interesse leek uit te gaan naar de Deen Svend Fleuron, een schrijver van... dierenverhalen.

2

Het was een verademing om op Bahnhof Zoo hun trein voor Weimar te zien aankomen en het megalomane Berlijn te kunnen verlaten. Het druk doende Franse gezelschap hing hun de keel uit. Bij Griekse halfgoden als Heller en Baumann voelden ze zich onwennig. Toen ze in de ochtend van vrijdagavond 24 oktober 1941 in Weimar uitstapten, overviel hen een feestelijke stemming: een rode zee van hakenkruisvaandels gidste hen naar een rijkelijk met bomen omzoomd stationsplein, de bont bevlagde August-Baudert-Platz. Er stond een met kleurenserpentines beschilderde militaire wagen voor hen klaar met een chauffeur in militair uniform. Het was duidelijk te zien dat de nieuwe Duitse natie klaar stond om voorgoed het voortouw te nemen in Europa. Net voor ze de Carl-August-Allee opreden, stootte De Pillecyn zijn reisgezel aan en wees hij achteloos op een nogal verwarde en dubbelzinnige bewegwijzering rechts aan het begin van de Rohlf Strasse. Een pijl onderaan wees in de richting van de Stadtring, een ander naar de Ettersburger Strasse. Alleen een aandachtige kijker kon de gotische letters *Buchenwald* lezen. Naar het

schijnt had de SS op de glooiing van de Ettersberg in juli 1937 een concentratiekamp gebouwd om het communistische janhagel te isoleren. En hoewel door niemand bevestigd, deed het gerucht de ronde dat de Oost-Pruisische schrijver Ernst Wiechert hier van juli tot september 1938 werd geïnterneerd. Hij zou geprotesteerd hebben tegen de gevangenneming van de protestantse kerkleider Martin Niemöller en een collecte hebben georganiseerd voor Niemöllers vrouw. Toen hij ook nog eens verzet had aangetekend tegen de Anschluss, kreeg hij het deksel op de neus. Goebbels zou in de wandelgangen van het Propagandaministerie luidop gesist hebben: 'Dit stuk stront wil zich tegen de Staat verzetten!' Maar grootmoedig als hij was, had hij meteen een gebaar gesteld en aan de wereld willen tonen hoe tolerant het eraan toeging in het Derde Rijk. Hij had Wiechert een 'Aufforderung' bezorgd en een gratis kaartje voor het eerste *Weimarer Dichtertreffen* van 1938, een persoonlijk initiatief.

Toen hij over de rode loper door de brede hall van het statige *Elephant*-hotel liep, moest De Pillecyn onwillekeurig denken aan *Lotte in Weimar*, de beroemde roman van Thomas Mann. Mann had hem stierlijk verveeld, in tegenstelling met de onvergelijkelijke Noren zoals Hamsun, Undset, Björnson en Gulbrandsen. De trilogie *En eeuwig zingen de bossen* had hij zelfs driemaal gelezen. *Der Elephant* was al driehonderd jaar lang het belangrijkste huis in het historische centrum van Weimar. De Duits-Oostenrijkse dramaturg Franz Grillparzer sprak van het *bekanntesten Hotel Deutschlands* en *das Vorzimmer zu Weimars lebender Walhalla*. Vercnocke en De Pillecyn voelden zich vereerd dat zij het rijtje van beroemdheden mochten vervolledigen, zoals Friedrich Hebbel, Carl Friedrich Zelter, Franz Liszt, Felix Mendelssohn-Bartholdy en Richard Wagner. Op 3 juli 1926 had Adolf Hitler, jaren voor hij de beroemde Führer zou worden, het gastenboek getekend.

Terwijl ze, na het verlaten van hun luxueuze kamer, wat verweesd tussen dat bonte Europese troepje van kakelende collega's stonden te wachten op Felix Timmermans en het echtpaar Claes, die elk ogenblik vanuit Brussel konden aankomen, stapte een oudere officier op hen toe in groot ornaat, een combinatie van parade- en uitgaansuniform. Vermoedelijk een Oberleutnant bij de genie. Met een blik op het gastenboek begon hij met verve te vertellen over zijn Führer. Hoe Hitler een zwak had gekregen voor Weimar, voor *Hotel Elephant* en hoe de Weimarer NS-Gauleitung aan professor Giessler, een van Hitlers lievelingsarchitecten, de opdracht had gegeven voor de complete heropbouw van het verwaarloosde pand in typische nazistijl. Van de oorspronkelijke *Elephant* had Giessler alleen de oude, gewelfde kelder bewaard, waarin Goethe twee eeuwen geleden geregeld zijn glaasje maderu dronk. Bovendien had hij het stenen olifantje boven de ingang vervangen door de

Reichsadler en daarboven een smal balkon aangebracht. Met enige humor vertelde de Oberleutnant dat de Führer, bij zijn bezoek aan Weimar, slechts na herhaaldelijk aandringen van de bevolking en het roepen van ‘Lieber Führer, komm’ heraus, aus dem Elephantenhaus’ op dit balkon verscheen. Vercnocke dankte in zijn beste Duits voor de uitleg en snelde, bij het binnenkomen van Timmermans en zijn gezellen, met grote stappen op zijn Vlaamse vrienden toe. Zijn gezicht versomberde even toen hij hoorde dat Timmermans spoedig weer weg moest en dat de Claesen hem zouden volgen naar Berlijn. Op verzoek van het Duitse Gouvernement en in overleg met Franz Petri, Referent für Volkstum, Kultur und Wissenschaften beim Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich, had Claes de opdracht aanvaard om in Berlijn een Film-Kursus bij te wonen. De filmproducent Terra-Filme, door Joseph Goebbels onlangs onder de koepel Ufa ondergebracht, zou hem drie weken lang initiëren in de propagandistische uitstraling van het filmmedium. Bovendien was het een gelegenheid om zijn goede vriend uit het Lijsternest te informeren over de verfilming van *De vlaschaard*. Hij wist dat Streuvels er niet heel gerust in was.

De opening van het congres vond plaats in de vroege namiddag, in het Kreishaus van de NSDAP. Dit gebeurde onder het toepasselijke motto *Die Dichtung im kommenden Europa*. Uiteraard moesten, in de wetenschap dat er thans een Europese Nieuwe Orde was ontstaan, de violen worden gelijkgesteld. Dit internationale schrijverscongres was meer dan een ontmoeting, het was een verbroedering. In de enorme hall van het Kreishaus was een geïmproviseerde tentoonstelling opgebouwd van antibolsjewistische literatuur en daarmee werd, zoals bleek uit de welkomstwoorden van organisator Rudolf Erckmann, de toon gezet: het derde *Weimarer Dichtertreffen* stond in het teken van het Duitse Ruslandoffensief. Het bleek al spoedig dat Felix Timmermans hier veruit de populairste buitenlandse gast was. Uniformen zwermde om hem heen als bijen om een korf.

In de late namiddag hadden ze vrij om op eigen houtje de stad van Goethe te bezoeken. Goethe zelf had het ooit met ‘Bethlehem in Juda’ vergeleken, ‘tegelijktijd klein en groot’. Toen hij er in 1775 neerstreek, was het niet veel meer dan een dorp. Pis en drek druipten door de straten en de ruïne van het afgebrande Schloss overheerste de site. En toch vond Goethe hier zijn fascinatie, hij zou Weimar alleen nog verlaten om te reizen. Daarom vergeleek hij zich graag met Cesar, die beweerde dat hij liever de eerste was in een provincienest dan de tweede in Rome. Zich bewegend in de coulissen van de geschiedenis slaagde hij erin door zijn grote dichterschap en door zijn krachtige persoonlijkheid het wonder te voltrekken. Van Weimar maakte hij een Europese cultuurmetropool.

De gehele Vlaamse delegatie ging op stap, in afwachting van het souper in *Hotel Elephant*. Iedereen leek zin te hebben in een frisse neus en hoewel er dreigende buien boven het hoofd hingen, wandelde het gezelschap in de richting van het prachtige Park an der Ilm, een groene ader door de kleine kunststad. Claes had zijn Baedeker geraadpleegd. 'Mijn probleem is', zei hij, 'dat ik niet weet waar we moeten beginnen.' De Fee suggereerde een half uurtje uit te trekken voor de Thüringische Landesbibliothek aan de rand van het park. Daarna zouden ze met hun vijven uitgever Anton en Katharina Kippenberg bezoeken, met wie ze een afspraak hadden in het Pogwischhaus vlak naast het romantische Garten Goethehuis. Beide buurhuizen op de noordrand van het Ilmpark lagen verscholen achter het roodgloeiende gebladerde van enkele reusachtige beuken.

Voor Timmermans, die door zijn ontelbare lezingen in het Derde Rijk Weimar als zijn broekzak kende, was de Thüringische Landesbibliothek uiteraard geen verrassing. En toch! Toen hun gids de deuren van de rococozaal opende, kon ook hij met moeite zijn verwondering onderdrukken. Wat het meest in het oog sprong, was de bevallige, ja haast vrouwelijke vorm waarmee dit architectonisch wonder zich ontvouwde. Zowel in de hoogte als in de diepte overheerste de gebogen lijn wat de bevalligheid van dit boekenpaleis nog onderstreepte. Rococo op zijn best. En het rook er naar verse boenwas. Hertogin Anna Amalia en haar zoon, de hertog en latere groothertog Carl August hadden de bibliotheek helpen uitbouwen. En toen Goethe, die de algemene leiding ervan had, stierf, was de bibliotheek met zijn ongeveer honderddertigduizend boeken een van de grootste van Duitsland.

Het was ondertussen tijd geworden om de Kippenbergs op te zoeken. Via de Felsenquelle en de kleine Naturbrücke begaven ze zich op pad naar de plaats van hun afspraak. Onverwachts stonden ze voor het Euphrosyne-Denkmal. Het vijftal schaarde zich in bewondering voor het standbeeld van Christiane Becker-Neumann, een toneelactrice die in de achttiende eeuw in het Hoftheater een bewonderenswaardige interpretatie had gebracht van Shakespeares Ophelia en van Amalia uit Schillers *Die Räuber*. Toen zij stierf had Goethe, die ongetwijfeld een eminente vrouwenkenner was, geschreven dat er misschien wel grotere, maar zeker geen liefvalliger actrices bestonden... Het was Katharina Kippenberg die opendeed toen ze aanbelden aan het historische huis waar Henriette von Pogwisch, de hofdame van Hertogin Luise, had gewoond na haar huwelijk met Goethes enige zoon August. Het viel Vercnocke op hoe de Fee, bij de laatste trap van de overluifelde inkom buiten adem was en zich met moeite aan de leuning optrok. Katharina heette hen enthousiast welkom met haar zware, mannelijke stem die als gegoten bij haar viragotype paste. Uitgever Anton Kippenberg, een eerder kleine man met een

rond brilletje, kwam hen uit de salon tegemoet. Hij schudde joviaal de hand van Timmermans en Claes en liet zich, sinds de Eerste Wereldoorlog een vurige sympathisant van de Vlaamse letteren, De Pillecyn als ‘prins der Vlaamse letteren’ en de jonge Oostendse dichter Ferdinand Vercnocke voorstellen. Hij wist van vertaler Bruno Loets dat De Pillecyn zopas bij zijn Leipziger collega Altenburg *Der Soldat Johan* had gepubliceerd. Maar de groothartige uitgever kon rustig de zon zien schijnen in het water van zijn concurrenten.

Daarna gingen ze zitten in de kleine, maar gezellige rococosalon met schitterend uitzicht op het Ilmpark. Er stonden zeven bolle glazen klaar. Terwijl een dienstmeisje een gekoelde Moezelwijn serveerde, stond Anton op om in volmaakt Nederlands een heildronk uit te brengen op zijn Vlaamse bestsellerauteur Timmermans. ‘Laten we het glas heffen’, zei hij met declamatorische stem en op ietwat schoolmeesterachtige toon, ‘op onze Fee en coryfee. Mag ik vooreerst zijn bewonderende criticus Jozef Mertens citeren, die schreef: “Timmermans heft zijn toverstaf boven de grauwe alledaagsheid”, en méér: “Ook de gepassioneerde en tragische politieke tribulaties, die Europa verscheurden sedert de opkomst van het nazisme, lieten geen spoor in het werk van Timmermans, tot grote opluchting van zijn dankbare lezers.” Daarom heb ik u allen uitgenodigd en het verheugt ons, Katharina en mijzelf, hier vijf Vlamingen te mogen ontmoeten. Vandaag valt er heel wat te vieren, onder meer de vijfenveertigste oplage van *Die Elfenbeinflöte* en de zesde oplage van *Kleine Leute in Flandern*, een schat van een boekje.’ Hij had het nog over het vijfentwintigduizendste exemplaar van *Bauernpsalm* en de veertigduizendste oplage van *Ich sah Cäcilie kommen*. ‘Een parel! En vertaald, vergeet het niet, door de Vlaming Mertens!’ voegde hij eraan toe. ‘En laten we allerm minst vergeten dat *Pallierter* vorig jaar, het jaar van onze gezamenlijke grote Europese overwinning, honderdzestigduizend exemplaren haalde.’ Aan de reeks leek geen einde te komen. Zo somde hij nog de veertigduizend exemplaren van *Pieter Breugel* op. En *Die sehr schönen Stunden von Jungfer Symforosa, dem Beginchen*. Een juweel, zei hij langgerekt. De ogen van de Fee glunderden toen hij hoorde dat van dit boekje het honderdvijftigduizendste Duitse exemplaar zonet van de pers was gerold.

Het dienstmeisje, een Arische schoonheid, trok stiekem de aandacht van de mannelijke bezoekers telkens zij vooroverboog en de glazen vulde voor een nieuwe toast. Ditmaal stond Katharina recht, groot in haar ruisende rokken, en hief het glas op Ernest Claes en zijn edities bij hun Insel Verlag. Met zijn palmares kon hij heus niet aan Timmermans tippen, maar voor een kleinkunstenaar van het proza kon het tellen. ‘Mag ik’, zei ze met haar kelderstem, ‘het dertienduizendste exemplaar aanbieden van *Donkelhof und Wasinghau*’

Er verschenen vraagtekens in de ogen van zijn Vlaamse collega's, maar Nest legde uit dat dit de vertaling was van *Het leven van Herman Coene*. Ook het kleine, maar fijne boekje *Die Dorfmusik*, de vertaling van *De fanfare "De St. Jansvrienden"* was zonet uit. 'Verleden week', ging Katharina verder, 'heeft het personeel in Leipzig er een pakket van verzonden naar het leger'. 'Een Feldpostausgabe' verduidelijkte haar man. Katharina nam een slokje van haar wijn, zette haar glas klinkend neer op de ebbenhouten salontafel en met enige emfase ging ze verder: 'En van *De Witte* is zopas het dertigduizendste exemplaar van de pers gerold.' De salon vulde zich met handgeklap. Ze staken hun glazen toe, terwijl de bevallige Arische voor de vierde keer haar bekoorlijkheden etaleerde. Vercnocke zat bij al die lofuitingen verstrooid te kijken naar de beweging van enkele schaarse wandelaars in het Ilmpark. Eind dit jaar zouden er twee dichtbundels van hem verschijnen bij zijn goede vriend, de Brugse uitgever Hendrik Cayman. Cayman had de knoop doorgehakt, hij had zich eindelijk aangesloten bij De Vlag, de harde kern van nationaal-socialistische flaminganten. Vercnocke vond dat hij goed zat bij zo'n uitgever, maar hij beseftte ook dat dichters noodgedwongen in de schaduw van hun prozabroers stonden. De Vlaamse lezer wist maar al te goed dat hij sinds *De Geesel Gods* voor een nieuw elan had gezorgd in de na-oorlogse poëzie. Door zijn volksverbondenheid stond hij garant voor toekomst en continuïteit in de literatuur. Leidraad in deze bundel was Vlaanderens tragische zending op "Germanjes bloedig front", zijn eeuwenlange kamp op de voorpost van het Noorden. Maar alle waardering ten spijt, commercieel succes was niet aan hem besteed. Hij moest genoegen nemen met een *succes d'estime*, met een terloopse uitnodiging van de Deutsch-Niederländische Werkgemeinschaft en de publicatie van één enkel gedicht in hun *Deutsch-Niederländisches Textbuch*.

De Vlaamse delegatie had aangevoeld dat de slotdag op zondag 26 oktober iets bijzonders beloofde. Eerst al de plaats waar de plechtige vergadering doorging, het door honderden kaarsen verlichte Wittumspaleis. In deze tweevleugelige barokke, maar intieme residentie had wijlen Anna Amalia, na de voortijdige dood van haar man, de huisleraar Herder, de raadgever Goethe, de dichter Wieland en de dramaturg Schiller nu eens in haar Rote Salon dan weer in haar Tafelrundezimmer ontvangen. De Duitse en Europese gast-schrijvers zagen een keurig uniform het podium beklimmen. Het was Rudolf Erckmann, die achter de lezenaar ging postvatten. Hij herhaalde nogmaals dat het Duitse boek de Duitse strijd diende. Er ging plots een bewonderend gezoem op in alle hoeken van de intieme paleisruimte toen hij het over een andere boeg gooide. Hij had het over 'het wonder van Weimar'. De grote Vlaamse schrijver Stijn Streuvels, de Noor Knut Hamsun en de Finse Maila

Talvio hadden op uitnodiging van het Propagandaministerie te Berlijn hun schouder gezet onder een merkwaardig initiatief, de geboorte van een *Europäische Schriftstellervereinigung*. ‘Godverdomme, de Stijn’, mompelde De Pillecyn halffluid voor zich uit, ‘hij heeft dan toch zijn nek uitgestoken!’ Nu had de Nieuwe Orde eindelijk zijn eigen internationale schrijversbond. Onder luid en eensgezind applaus van alle delegaties verliet Erckmann het spreekgestoelte en kwam Wilhelm Ruoff zijn plaats innemen. Ruoff, verantwoordelijk voor buitenlandse boekenbeurzen en propaganda voor het Duitse boek, deed er nog een schepje bovenop. Hij zette de aanwezigheid van de dichters uit veertien Europese landen opnieuw dik in de verf en beklemtoonde dat het Reich voortaan de hoeder was van het Europese geestesleven. Met nadruk somde hij alle aanwezige landen op. Naast Duitsland noemde hij Frankrijk, Finland, Noorwegen, Zweden, Denemarken, Nederland, Italië, Spanje, Hongarije, Roemenië, Bulgarije en Vlaanderen. Hij citeerde bovendien de Deense dierenschrijver Svend Fleuron. ‘Alles wat van de geest is en naar de geest komt, gaat nu over Duitsland’ had die gezegd. Hij meldde met zichtbaar enthousiasme dat de pas opgerichte *Europäische Schriftstellervereinigung* voortaan ook een eigen tijdschrift zou hebben, met de toepasselijke titel *Europäische Literatur*. En, voegde hij eraan toe, Goebbels had hem de opdracht gegeven om alle in het Duits vertaalde schrijvers intens te promoten. Zo werd definitief een punt gezet achter de subversieve houding van de P.E.N. in Londen en konden alle Duitsgezinde dichters en schrijvers zonder moeite hun literaire producten kwijt in geheel Europa.

3

Op maandagochtend 27 oktober 1941 heerste er een ongewone drukte op de August-Baudert-Platz in Weimar. Militaire limousines, van motorkap tot koffer in doffe kleurenserpentines beschilderd, voerden bepakte heren aan, duidelijk geen Duitsers. Remmen knarsten vlak voor de ingang van het neo-classicistische Hauptbahnhof. De meeste huizen op het stationsplein waren bevlagd. In een grote cirkel rond het plein maakten hakenkruisvlaggen Escherachtige tekeningen in de wind. Links en rechts hingen kleine posters voor de ramen met de afbeelding van een geallieerde bommenwerper waarop een skelet zat, dat een bom in zijn ontvleesde hand hield; grote witte letters verwittigden de bewoners: *Der Feind sieht Dein Licht! Verdunkeln!* En op een reclamezuil midden het plein hing een reusachtige wervingsposter voor de Waffen SS. In één strakke diagonaal figureerden afwisselend in het wit en in het zwart de bekende SS-runen, vier in getal; een jonge soldaat keek vanonder zijn stalen helm in de richting van het oosten en de spoedige over-

winning op het joodse bolsjewisme.

Portieren klapten dicht. Koffers werden van hand verwisseld. Lichamen botsten tegen elkaar aan. De enen gehaast, de anderen slenterend zochten de talrijke buitenlandse bezoekers van het derde *Weimarer Dichtertreffen* hun weg naar het juiste perron. Sommigen zwaaiden met hun biljetten om elkaar uit te wuiven. Anderen gingen even uitrusten op hun koffers. Dit surrealistische stukje Weimar leek Babel wel: Frans, Italiaans, Spaans, Skandinaafs, Bulgaars, Nederlands, maar ook een paar forse Vlaamse dialecten probeerden uit te stijgen boven het gestamp van de sissende locomotieven.

De korte afstand van de stationshal tot aan het perron waarop de trein Praag-Parijs gereed stond, was versierd met een dubbele haag van felrode wimpels die lusteloos wapperden aan hoge, zwarte masten. Tussen het laatste paar wimpels stond een groepje afscheidsnemers, het waren Vlamingen, te horen aan hun zware tongval en hun boerse stemmen. Ernest Claes en zijn vrouw Stephanie waren in druk gesprek met Felix Timmermans; zij moesten samen naar Berlijn en wilden kennelijk vlug afscheid nemen. Zij schudden hartelijk en langdurig de hand van Filip de Pillecyn, die op zijn beurt Stephanie onhandig afscheid kuste. De Fee begon gul te lachen toen hij in het plat Oostends hoorde vloeken en met een joviaal 'Nand, Duitsland *über alles* en tot in Oostende' stak hij de lange Vercnocke een dik, slap handje toe en liet daarbij zijn blik olijk langs dat reuzenlichaam glijden. Toen keerden ze met hun drieën terug in de richting van de stationshal en verdronken in een rood-zwarte zee van swastika's.

De Pillecyn stapte het eerst op. Met zijn rechterhak haperde hij een fractie van een seconde aan het onderste roostertrapje. Vercnocke ving met zijn lange armen zijn koffer op en beiden zochten ze, schuifelend door de nauwe gang, naar hun gereserveerde plaatsen. Toen De Pillecyn met een stevige handgreep de deur van zijn coupé openschoof, werd hij begroet door een ascetisch uitziend man. In uniform zag Hans Teske er heel wat strenger en minder academisch uit dan in burgerpak, dat hij alleen maar aantrok om zijn goede Vlaamse vriend Stijn Streuvels in Ingooigem te gaan bezoeken. De Hamburgse professor hield van Streuvels en van zijn biograaf Filip de Pillecyn. Hij was net veertig geworden toen hij in het zog van zijn zegevierende landgenoten in Brussel, de ziel van Vlaanderen, was neergestreken. Als een *Kulturbewuste* Duitser en als verantwoordelijke van de Propaganda Staffel, afdeling *Schrifttum*, had hij zijn bloeddruk voelen stijgen toen het Oberkommando van de Wehrmacht aanstalten had gemaakt om de Belgische hoofdstad te bombarderen. Naar het schijnt had de pauselijke nuntius, Monseigneur Micara, er bij de Heilige Stoel en bij Amerika op aangedrongen om bij Hitler te interveniëren.

Teske legde zijn aantekeningen opzij, toen zijn Vlaamse vrienden bij hem kwamen zitten. Hij plande een uitvoerig boek, *Ueberwindung des Provinzialismus in der flämischen Literatur*. Daarin wilde hij de Vlaamse literatuur een plaats geven in het nieuwe Europa. Jef Van de Wiele, die hij zopas nog had gelukgewenst met zijn entree in de Vlaamse SS, had hem om een voorpublicatie voor het komende zomernummer van *DeVlag* gevraagd. Uiteraard stond hij graag een hoofdstuk af, maar de tijd ontbrak om het werk af te ronden. Hij had godzijdank een fragment klaar over *De soldaat Johan*. Hij vond dat niemand beter dan De Pillecyn de concrete, politiek-historische betekenis van de Duitse oorlogssituatie aan het Oostfront had ingeschat. Mooi meegenomen toch dat uitgerekend het derde *Weimarer Dichtertreffen* zowel de Duitse schrijvers als hun Europese collega's had opgeroepen om hun pen te scherpener voor de grote Russische veldtocht. En had Goebbels als hekkensluiter van dit derde *Weimarer Dichtertreffen* niet treffend gezegd dat de 'nationale intelligentie' klaar moest staan voor de 'Schicksalkampf', dat de schrijver zijn taal en thema's moest aanpassen aan 'de brede massa van onze volksgenoten en aan onze soldaten'. Dat literatuur 'boodschapskunst' moest zijn?

Gisterenavond nog hadden zij in *Hotel Elephant* een hartelijk gesprek gevoerd. Ze hadden samen genoten van de kreeft. De fruitige Duitse *Sekt* had de rest gedaan. 'Filip', had hij gezegd, 'wat ik zo waardeer in *Der Soldat Johan* is de tweespalt die je gecreëerd hebt tussen de 'boer' en de 'soldaat'. Soldaat Johan, dat ben jijzelf! Hoe treffend heb je het dualisme tussen de schrijver en de politieke agitator neergezet. In feite schreef je een "oorlogsroman" en daarom durf ik je pal tegenover Remarque plaatsen. Het is maar billijk dat onze Joseph Goebbels dit literair verraad aan de soldaten van de wereldoorlog, ja dat is ten slotte toch *Im Westen nichts Neues*, tot het auto-dafé heeft veroordeeld.' En duidelijk boven zijn theewater had hij zijn arm om de brede, behaarde nek van De Pillecyn gelegd en gezegd: 'Filip, man, jij bent onze bondgenoot in de strijd tegen het Franse establishment. Wij appreciëren het dat je in ons geen "bezetters" maar "bevrijders" ziet.'

Nu hij samen met De Pillecyn en de jonge, beloftevolle Oostendse dichter Vercnocke naar België terug spoorde, wist Teske dat hij in zijn missie was geslaagd. Zijn chefs, Joseph Goebbels en Hanns Johst, hadden hem gelukgewenst met zijn vlugge Vlaamse successen. Binnen de kortste keren had hij iedereen op zijn hand gekregen. Met uitgeefster Martha van de Walle stond hij op vertrouwelijke voet. Antoon Thiry gaf een Duitse Blut-und-Bodenreeks uit met Stijn Streuvels als 'Duits' schrijver. Thiry maakte zelfs plannen om in de zomer van 1942 *Westland* uit te geven, een overkoepelend cultureel-letterkundig tijdschrift van nazi-ideologische strekking. De titel zelf

was onmiskenbaar een vlag die de lading dekte: hij verwees immers naar SS-Standarte “Westland”, het Vlaamse legioen dat men zou samenstellen om de Duitse vrienden aan het Oostfront met woord en daad bij te staan. En stond Thiry niet op goede voet met Adolf Spemann, de uitgever van Stijn Streuvels? Spemann was net NSDAP-er geworden. Een betere culturele ambassadeur was ondenkbaar! En tegelijk gaf uitgever Joris Lannoo de hele Streuvels opnieuw uit. Joris plande bovendien een filmeditie van *De Vlaschaard*, roman die momenteel in een Duitse cast en met een Duitse regisseur in de omgeving van Ingooigem werd verfilmd. Bij zijn terugkeer in België zou hij hem meteen het toelatingsnummer melden en het nodige papier bezorgen. Met trots moest hij vaststellen dat de Tieltse uitgever zonet *De protocollen van de samenkomsten der wijze ouderlingen van Zion* had uitgebracht. Was dit wereldvermaarde boek niet het duidelijkste bewijs dat de joden via de vrijmetselarij, het marxisme, de ‘groot-financie’ en de pers de christelijke beschaving wilden vernietigen en de wereldmacht veroveren? Uitgerekend in *De protocollen* had de Führer zijn belangstelling voor het probleem Rusland en zijn *Weltanschauung* gevonden!

Teske werd uit zijn *Traumerei* gewekt door schrille stemmen in zijn coupé. Tussen hem en zijn beide Vlaamse gasten zag hij twee imposante mannen staan, wijdbeens in lange zwartleren mantels. *Ausweis* hoorde hij zeggen en als met een loop begonnen ze de reispassen van de beide Vlamingen te controleren. Bij het zien van de gestempelde swastika's en de logo's van het Propagadaministerium aarzelden ze en begonnen ze tegen elkaar te fezen. Met een kordaat gebaar maakte Teske een eind aan dit pijnlijke rekwisitoor. De twee verdwenen als schimmen uit de coupé. Bij het naderen van Erfurt wees hij met een bescheiden drinkgebaar de Vlamingen op enkele wijngaarden die opdoken tussen twee heuvellijnen van het uitgestrekte, maar lieflijke Thüringer landschap. Daarna maakte hij aanstalten om zijn aantekeningen te herlezen en zat hij spoedig weer met kop en schouders verdiept in het schema van zijn *Ueberwindung*.

Hans Teske nam afscheid in Brussel. Het was een warm afscheid, waarbij hij hartelijk de handen van De Pillecyn en Vercnocke schudde. Keurig schikte hij zijn officiersuniform in de plooi en stapte het eerst uit, gevolgd door Filip, die zijn trein naar Mechelen moest halen. Vercnocke stond even op, rekte zijn lange benen en ging weer zitten, maar nu in tegengestelde richting. Hij nestelde zich in de pluche en voelde de inspiratie en zijn dankbaarheid opborrelen. Hij grabbelde een stompje potlood en een stuk papier uit zijn bagage en begon aan een gedicht. De eerste regels zijn altijd de moeilijkste, dacht hij. De titel zou hij zo eenvoudig en direct mogelijk houden: *Aan Adolf Hitler*. En toen probeerde hij zijn pen.

*Kunstenaar-staatsman, ziener, man der daad,
veldheer en held, mensch, méér dan mensch,
stichter van een Rijk, dat op het puin
groeit van een wereld, en tot wereld wordt,
denk om mijn volk, dat uw hartstochtelijken wil
doorstond in vuur en bloed, 't manhaftig bloed
van 't Noorden, dat een ander volk, uw volk
doorstroomt, en beider aangezicht, nabij verwant,
bootst tot een gelijkenis, verscheiden, maar
één stam ontsproten...*

In twee aan elkaar gesmede woorden raakte hij de kern. De lange a-klinker in 'kunstenaar' en 'staatsman' versterkten elkaars ideologische betekenis. Het klonk warempel als een liefdesverklaring. Hij voelde zich geveleid dat het gedicht formeel naadloos aansloot bij zijn zonet verschenen bundel *Koning Skjold* en dat hij op een gelijkaardige manier het beeld van de grote Leider ritmisch en metrisch kon kneden. De emfase gaf bovendien iets sacraals, dat helemaal hoorde bij de stichter van het Duizendjarige Rijk.

Voor hij er erg in had, zag hij de rijzige torens van Brugge klimmen boven een horizon van middeleeuwse daken. Hij noteerde nog vlug een paar slot-regels:

*Man van 't zwaard, man van de kunst, volkomen held,
als Alvader eens, des Noordens meest geduchte god,
maak mijn volk tot volk: als 't weefsel in uw huis
van marmer, werk mijner vaadren, siert dit volk
uw Rijk.*

Hij keek op en zag vanuit de laatste bocht het eindstation naderen. Met voldoening stapte hij uit. Het was een voldoening in mineur. Oostende was een geteisterde stad. Zijn Duitse 'vrienden' hadden kennelijk goed huisgehouden in de omgeving van het station. En niet alleen rond het station. Ook het ouderlijke huis in de Koninginnelaan had het moeten ontgelden. Er was een bom op gevallen. Zijn ouders hadden het verkocht en waren naar Gistel verhuisd. Hij stond er wat ontnuchterd bij te kijken, terwijl hij wachtte op een Duitse wagen om hem thuis te brengen. Ditmaal werd hij niet verwelkomd door een woud van rode vaandels, hoewel! Boven op het station wapperde een reusachtige hakenkruisvlag. Dit schonk de jonge dichter een gevoel van vertrouwen in de toekomst. ♦

Tussen droom en daad

Fernand Auwera

Een ellendige oktoberavond, met een motregen die de dappersten van de straat veegt. En mijn stamkroeg ligt, helaas, te ver in 't Westen om op te tornen tegen dat kille gordijn. De eerste zin wist hij al, die zat veilig opgeborgen onder zijn hoed. Overigens zou regen hem niet onwelkom zijn, want de onfatsoenlijke hitte van die voorjaarsdag was in de stad met stof en stank en bederf niet echt aantrekkelijk en teveel zakelijke en financiële beslommeringen maakten het hem onmogelijk om zijn zorgen en zijn gezin naar een landelijker omgeving te verkassen. Naar zee gaan, naar het vertrouwde De Panne was wegens de oorlog helemaal onmogelijk geworden, hij had het huisje moeten verkopen.

In de stamkroeg, wist hij, zou het momenteel rustig zijn en koel, want in het smalle straatje kwam nauwelijks zon en het licht was er altijd gedempt. Hij dwarste de zonovergoten Groenplaats niet, weerstond aan de verleiding om in een van de cafés die tegen de kathedraal aangedrukt stonden, of in het 'Rubenshof', waar hij graag kwam, even zijn dorst te lessen, vooral omdat er overal nogal wat Duitse soldaten zaten, maar liep langs de gevels aan de schaduwkant en sloot in het postgebouw braaf aan bij de rij mensen voor het loket waar men poststukken kon afgeven. Het was routine, de meeste bedienden kenden hem bij naam. Hij nam zijn hoed af en maakte de zweetband droog met zijn zakdoek. Nadat hij het stapeltje dikke enveloppen en het zorgvuldig in bruin papier verpakte pakket met vlees voor Ida had afgegeven en had afgerekend zette hij zijn hoed weer zorgvuldig waterpas op het hoofd. Buiten brak het zweet hem onmiddellijk weer uit en hij keek met verbazing en zelfs enige wrevel naar de meestal oude mensen die in de blakende zon op de banken zaten en daar duidelijk van genoten.

Het werk voor de *Belgische Voedsel en Distributiedienst* was die morgen buiten verwachting goed opgeschoten. Het gaf hem heel even een gevoel van welbehagen, vooral omdat eindelijk ook enkele vervelende administratieve documenten die hij wekenlang had verwaarloosd waren afgehandeld en hij ze net persoonlijk op het stadhuis had afgegeven. Met stadsarchivaris Floris Prims had hij, eerst op het Schoon Verdiep, daarna op zijn bureau op de hoogste verdieping, een lang gesprek gehad. Het volgepropte bureau deed hem denken aan het interieur van een biechtstoel. Prims was een beminnelijk man

die de stekelige opmerkingen die hij graag maakte nooit pareerde maar met goedaardige onverschilligheid onschadelijk maakte. Niets demonstreert de betrekkelijkheid van de dingen zo duidelijk als de geschiedenis, had hij Prims gezegd en hem verweten dat hij zijn zeer katholieke interpretatie om niet te zeggen verkleuring van vele gebeurtenissen presenteerde alsof het om algemeen geaccepteerde feiten ging. Jullie doen altijd net alsof geschiedschrijving een soort oorlogsverslaggeving is, had hij gezegd. Ook daar had de kanunnik niet rechtstreeks op gereageerd. Later in het gesprek beweerde hij wel langs zijn neus weg dat wat hij deed hetzelfde was als wat jij, meneer De Ridder, doet als je een verhaal schrijft, ook jij bent overtuigd van het relatieve van de realiteit, wat iets anders is dan je lezers bedriegen.

Het verhaal drong zich ondertussen steeds sterker op. Hij zou zich een van de volgende dagen toch achter zijn schrijfmachine zetten en wat al maandenlang in zijn hoofd zat opgeslagen eindelijk beginnen uitschrijven. Ik ben een schrijver die niet van schrijven houdt, had hij al meermaals gezegd, en hij meende het. De verhalen ontstonden in hem met tegenzin, ze namen in het duister vorm aan, ze groeiden als de planten in zijn tuin, zonder dat hij er zich erg om bekommerde. Hoewel, hij wou niet hypocriet zijn, het hem na een tijdje ook niet onwelgevallig was dat ze zijn aandacht bleven opeisen. Bij tijd en wijlen gaf hij er zich zelfs met enige wellust aan over, net zoals hij zich soms ook kon overgeven aan de drank. Zich laten vollopen, de spanning die vaporiseerde, de tijd en de machteloosheid overwinnen. De ontzuivering en de kater en de moeilijkheden met je omgeving moest je er bijnemen, zoals je er ook het tikwerk hoorde bij te nemen, en het herlezen, het herwerken, het betrappen van een woord, het gladstrijken van een zin. Over wat daarna nog kwam, de discussies met de uitgever over voorwaarden in het contract, prijzen en percentages, de ergernis over onverschilligheid of kwade trouw of domheid en onbegrip, piekerde hij niet meer. Daar rekende hij mee af zoals hij in de zakenwereld omging met anderen, met geplogenheden, met tegenwerking en kuiperijen. Hij was mans genoeg, ook dat was zijn trots. Overigens kwam er een tweede druk van zijn 'Verzen'. En had hij een pakje tabak kunnen versieren bij een zakenrelatie. Hij had het willen bewaren voor de avond, maar stopte bij de archivaris toch al een pijp.

De aarzeling om met dit verhaal te beginnen duurde evenwel langer en was groter dan hij ooit eerder had ervaren. Als hij eerlijk was, wist hij waarom. 'Wat in mijn boeken staat is allemaal echt gebeurd,' had hij aan Prims in de loop van het gesprek gezegd, 'ik verzin niets.'

'Ik verzin evenmin iets,' had die gerepliceerd, 'wat niet betekent dat het ook zo gebeurde. Je hebt verbeelding nodig om de feiten te achterhalen. Een leugen kan beschermen, maar ook ontmaskeren.'

‘Ik ben geen archivaris zoals jij. Ik ben een schrijver. En een reclameman. Een important schrijver, een Nederlander dacht ik, heeft eens gezegd dat een dichter de waarheid liegt. Doe ik. En een reclameman, precies andersom, stelt de leugen als waarheid voor. Doe ik ook. Geef me de absolutie.’

Prims had niet gelachen. Hij heeft me begrepen, stelde hij vast.

Het straatlawaaï dat hem meestal hinderde gaf hem nu een ontspannen gevoel. Een tramstel op de Suikerrui belde hard en lang. Een automotor viel telkens weer stil. Af en toe hoorde hij even een straatmuzikant boven het roezemoezen van vele stemmen, een korte lach, een vrouwenstem die blijkbaar een kind tot de orde riep en het geluid van paardenhoeven op de kasseien.

Het ergerde hem dat hij zich slaperig voelde worden en hij boog zich voorover om op de toren van de kathedraal te kunnen zien hoe laat het was. Niet zo laat als hij gehoopt had, wat hij overigens ook wel had kunnen merken aan de kwaliteit van het licht. Het was nauwelijks twee uur. Door de Reyndersstraat wandelde hij in de richting van de Schelde, bleef even aarzelen op de hoek van de Hoogstraat. De uitbater van de snoepwinkel, waar hij een goede cliënt was, groette hem van achter zijn toog en hij knikte terug zoals het een welopgevoed man betaamt, al maakte elke ontmoeting hem wrevelig, alsof men hem telkens op iets betrapte, hij wist zelf niet waarop. Even kwam hij in de verleiding om door de voetgangerstunnel naar de Linkeroever te gaan. De tunnel, haast een kilometer lang, was altijd heerlijk koel, wist hij, en vlak naast de tunneluitgang kon hij op het terras van een café, met uitzicht op de rede, van een goed glas bier genieten. Na een korte aarzeling liep hij toch rechtdoor en vervolgens, in plaats van richting Zuid, rechts de Ernest van Dijkkaai op, naar het Steenplein, waar hij even bleef kijken naar de drukte op de pont, waar de Sintannekesboten aanmeerden. Daarna wandelde hij het Noorderterras op. Het verhaal trekt aan me, dacht hij. Er lagen twee boten aangemeerd, de waterkranen werkten volop en hij hield er van om te kijken naar de bedrijvigheid van mensen en paarden. Achter de bocht van de Schelde, voorbij het riet en de schorren en het dorpje van Lillo, waar hij lang geleden soms op garnalen en kreeft had gevestigd, begon naar zijn gevoel de zee. Aan de overkant van de zee groeiden palmen en was er geen oorlog. Bij het open ruim van een van de schepen stond een man die met korte gebaren aanwijzingen gaf aan de kraanman. En zoals altijd als hij over het Noorderterras wandelde, herinnerde hij zich die keer, jaren geleden, toen hij er ook had staan kijken naar het lossen van een schip dat ‘City of Rangoon’ heette en aan de drie zeelui, drie Afghanen, waarmee hij een avond lang het havenkwartier had afgedweild. Een ellendige oktoberavond, met een motregen... Hij wist niet meer of het toen motregende, hij wist wel dat het voor hem een ellendige avond was, de avond nadat Mille niet

op de afspraak was verschenen. Hij had de Afghanen gezien toen ze op de brug van hun schip stonden en lachten naar enkele meisjes die hen van op het wandel terras kushandjes toewierpen. Even later had hij ze achter elkaar over de wiebelende loopplank onder het wandel terras zien verdwijnen. Hij had zich afgevraagd hoe de 'rijstkakkers', meestal vriendelijk maar in zichzelf gesloten, zich zouden voelen in de onbekende stad. 's Avonds had hij zich zelf een onbekende gevoeld in zijn geliefde stad en was ze toevallig tegen het lijf gelopen.

Uiteindelijk deed hij wat hij hoe dan ook altijd van plan was geweest en liep langs de kortste weg, dwars door het beruchte Schipperskwartier met de even gore als aanlokkelijke hoerenkoten, naar de Quinten, een van zijn stamkroegen, de kroeg met het gedempte licht achter ramen met loodglas.

Enkele mensen die hij niet kende, hadden een stoel op de stoep gezet en dronken daar hun pint, maar hij ging als altijd naar binnen, nam achterin zijn vertrouwde plaats in naast het tonspel en hoefde niet eens iets te bestellen, want de baas kende zijn wensen. En wist ook dat hij best niet over het weer of de oorlog begon te zeuren.

Hij verzonk in zichzelf terwijl hij de eerste slokken dronk en als altijd in de veiligheid van het vertrouwde café de spanning voelde wegtrekken. Maar het verhaal bleef. Het deed pijn. Je overdrijft, dacht hij. Ook thuis kon hij zo zitten, in zijn fauteuil, uiterlijk een en al rust en bezadigdheid, maar innerlijk gespannen als de kabels van een kraan. Fine kende die stemmingen. Ze negeerde hem dan volkomen, en dat apprecieerde hij. In het begin had ze hem soms verweten dat hij meer in zichzelf zat te praten dan met haar. Maar ik praat niet met mezelf, dacht hij, was dat maar waar, ik praat met mijn andere ik.

De eerste pint dronk hij snel. Hij toonde het lege glas aan de waard die hem onmiddellijk een ander bracht. Hij was de enige gebruiker in de zaal, de mannen buiten voerden een luid gesprek, waarvan alleen de vloeken verstaanbaar waren.

'Georges is gisteravond ziek geworden,' zei de baas, die zich duidelijk niet meer kon bedwingen.

'Zat zal je bedoelen.'

'Jos en Marcel hebben hem naar huis gebracht. En ze mochten er eerst niet in, vertelden ze, want zijn vrouw dacht dat hij stomdronken was en zei dat ze dat dronken varken maar ergens anders kwijt moesten zien te spelen. En ze klapte de deur dicht. Toen hebben ze minutenlang moeten staan bellen eer ze besepte dat hij echt ziek was.'

Hij lachte.

'En heb je nog iets van hem vernomen?'

'Hij is dezelfde niet meer sinds het bombardement op Mortsel. Hij kan dat

niet uit zijn kop zetten, zegt hij zelf, al die dode kinderen en dat meisje zonder hoofd en...'

'Ik weet het.'

De mannen buiten riepen. Hij dronk nu trager en om te beletten dat de baas weer een gesprek met hem zou beginnen nam hij zijn notitieboekje, schroefde de dop van zijn vulpen, en deed alsof hij in zijn notities verdiept was. Hij twijfelde aan het woord motregen. Een druilerige regen, een miezerige regen. Regen. Hij twijfelde ook aan het woordje 'ik', dat zijn vrijheid leek te beknotten. Maar het schrijven in een andere dan de ik-vorm ging hem helemaal niet af, dat wist hij uit ervaring.

Hij vloekte op de patron die hem aan het bombardement van Mortsel had herinnerd en herinnerde zich enkele zinnen uit een lange brief die hij jaren geleden aan zijn zoon had geschreven. 'Er zijn mensen die bereid zijn op bevel te sterven zoals een hond op bevel in 't water springt, en anderen die liever toekijken, mensen die werkelijk sneuvelen en anderen die de hand gaan drukken van naastbestaanden.' Dat moet nabestaanden zijn, dacht hij. Hij wist nog precies hoe het verder ging: 'En ik vind nu eenmaal dat jij aangewezen bent om deel uit te maken van die laatste categorie.' Net als ik, dacht hij. Elsschot kan niet schrijven over de oorlog waar De Ridder zo van afziet, het is belangrijk dat mijn verhalen standhouden. Hij voelde zich verward en grimmig. Twee dagen na het bombardement was hij in Mortsel geweest en had er handen gedrukt. En troostende woorden gesproken, met tranen in de ogen.

Maria Van Dam. Zo heette ze natuurlijk niet, zo dacht hij aan haar in zijn verhaal. Nog even en ik ben haar echte naam vergeten, dacht hij cynisch. In het verhaal zou ze jonger worden, en zwarte haren hebben en zakkennaaster zijn. Zo was het en niet anders. Ook in het verhaal eiste zij haar rechten op. Een roodharige in een verhaal, dat kan moeilijk, had hij de indruk. Hij herinnerde zich het versje dat hij in zijn studententijd zelf ook zo dikwijls had geroepen: 'Ros bloed vost goed'. En de grappen over soixante-neuf, terwijl ze nauwelijks wisten hoe een 'foef' er uitzag. En ook de woede, de gramscap om dingen die hij zich niet meer herinneren kon. En spijt, grijs spijt, omdat hij tenslotte veel verbeelding nodig zou hebben om zijn verhaal te vertellen.

Een derde glas. Een gesprek wist hij te vermijden door even naar het toilet te gaan. Het verhaal was duidelijker dan de realiteit, hij hoopte dat het schrijven alles minder schrijnend zou maken. Hij dacht: ik hou meer van Willem Elsschot dan van Alfons de Ridder, maar ik ben verplicht om de tweede altijd voorrang te geven. Het recht van de sterkste. Hij hield van Fine op een eigenzinnige manier, die hij zelf niet altijd begreep, en zij nog minder. Hij vond geen rust.

Ze was helemaal niet opvallend geweest, rosharig op een bescheiden manier. Haar gezicht had evenwel iets Slavisch, met ver uit elkaar staande ogen en hoge jukbeenderen. Haar mond was donkerrood geverfd en ze had ook een voorkeur voor erg kitscherige groene oorbellen. Als ze lachte en misschien nog meer als ze glimlachte had ze een uitstraling die niemand onverschillig liet en die voor iedereen in het bijzonder bestemd leek. Ze was niet mager en niet mollig, ze bewoog soepel, het leek wel alsof ze onder haar jurk of mantelpak niets anders had aangetrokken. Of alleen maar kousen, wat al even opwindend was. Ze zat op een potlood te knabbelen toen hij haar voor het eerst zag, in het kantoor van de groothandel in sanitair waar hij zijn Wereldtijdschrift aan de man had willen brengen. Het was hem niet gelukt. Hij zag dat ze met een probleem worstelde terwijl hij zat te wachten om bij de directeur te worden toegelaten. Hij bood aan haar te helpen. Dat apprecieerde ze zeer. Haar probleem had niets te maken met haar kantoorwerk, wel met de avondstudie Frans die ze volgde. Hij beloofde haar een handig boekje over Franse vervoegingen en ze maakten een afspraak voor 's anderendaags, tijdens de koffiepauze, op een terrasje aan de Brouwersvliet.

Die eerste keer had hij haar allerlei wetenswaardigheden verteld over de Verbes Irréguliers en over de omgeving waarin ze zaten, en waar ze niets van afwist, want ze was afkomstig uit Wommelgem en woonde nog maar enkele weken in Antwerpen. Hij vertelde haar over Gilbert Van Schoonbeke, de geniale urbanist, speculant en handelaar in onroerende goederen die gewetenloos de stad oplichtte, maar toch ook een onmiskenbaar grote bijdrage had geleverd aan haar bloei en grootheid. Hun tweede afspraak maakten ze dus op de Stadswaag.

Ze heette Melanie en haatte die naam, dus zocht hij hem op in een boek over de herkomst van voornamen en kon haar vertellen dat de Griekse godin Demeter soms zo werd genoemd omdat zij zoveel verdriet had over haar dochter Persephone die naar de onderwereld was ontvoerd. Hij noemde haar voortaan Mille, volgens het boek een afleiding van haar voornaam, en dat vond ze wel mooi. Ze streek voortdurend haar lange haren naar achter en telkens werd hij gefascineerd door de golf van wapperende haren die dieprood leken te worden als ze licht vingen. Soms waren haar ogen grijs, soms waterachtig blauw, soms groen, en als ze enige emotie toonde, lichtten ze op en wisselden van kleur, zoals de knikkers met een visje erin, waarmee hij speelde in zijn kindertijd.

De baas van de Quinten nam de asbak van de tafel, maakte hem schoon met een scheerkwast en plaatste hem onhoorbaar terug. Hij noteerde in zijn boekje, om zich een air te geven: 'Factuur De Leersnijder nakijken. Tekst sigaren (Wie sigaren rookt van De Keizer / Leeft langer, beter en wijzer). City of

Rangoon. Contracten bespreken met Snoecks.’ Het was een kalme, en dus moeilijke, dag geweest en het zou niet meer anders worden, zolang de oorlog duurde. Even overwoog hij toch maar op te stappen, thuis in een rieten stoel in de tuin te gaan lezen. En in slaap te vallen.

Ik had het allemaal anders moeten aanpakken, dacht hij. Ook de tijd leek hinder te hebben van de zwoele temperatuur, hij kroop trager voorbij dan normaal. Hij noteerde: ‘Voor het eerst sedert zeer lang, want de jaren vlieden, zal ik ditmaal naar huis gaan, waar mijn ontijdige intrede beschouwd zal worden als een stap op de weg die tot inkeer leidt.’ De zin beviel hem en dus ging hij niet naar huis en hoorde hij zichzelf nog een pint bestellen.

De plas in zijn maag werd evenwel te groot, hij kreeg de indruk dat het bier naar koper smaakte, liet het glas halfvol staan, deed teken aan de baas dat hij alles maar op de rekening moest zetten en liep de straat op, niet in de richting van de Groenplaats of van de Lemméstraat, maar van de Stadswaag. Zonder er bij na te denken.

Ze had hem eens verteld dat ze er altijd van had gedroomd naar de Academie te gaan, maar dat mocht natuurlijk niet van haar vader. Hij had niet gevraagd waarom ze ‘natuurlijk’ zei. Wel had ze stiekem een seizoen lang model gestaan in de Academie. Een professor had haar beloofd dat hij haar zou leren schilderen, maar voor die lessen bleek er bij hem thuis telkens weinig tijd over te blijven. Ze had hem dat verteld zonder schaamte en ze had er moeten om lachen ook. Hij kon haar haren ruiken.

‘Ik heb een vriend, Walter, die een zeer bekend kunstschilder is,’ had hij haar gezegd, ‘als je wilt zal ik hem vragen je lessen te geven.’

Maar ze had geweigerd, het was te laat voor dat soort dingen vond ze en hij moest haar gelijk geven. Het is ook voor mij te laat voor dat soort dingen, had hij gezegd, dat andere soort dingen. Daar is het nooit te laat voor, zei ze en moest alweer lachen, geen verleidelijke lach, geen spottende lach, geen mysterieuze lach, gewoon domweg lachend.

Er stonden platte wagens op de Stadswaag en hij kon de paarden horen in de stallingen van de Noordnatie. Op een van de banken lag een man languit te slapen, wat hem aan Parijs herinnerde, en aan de clochards. Het is uitstekend als je door niets aan het leven bent gebonden, dacht hij terwijl hij doelloos rond het pleintje wandelde, maar ook dan heb je nog altijd herinneringen, en zure oprispingen die niet door teveel bier worden veroorzaakt.

Mille, zei hij enkele keren binnensmonds. Hij wist bij benadering niet meer hoe dikwijls hij met haar had afgesproken en hij wist nog minder waarom zij dat zo trouwhartig had gedaan. Hij wist niet eens meer of hij echt op haar verliefd was geweest, omdat hij niet eens meer wist of hij tot liefde in staat was. Het bier verteert niet, maar verschaalt in mijn maag, stelde hij vast, ik wil een

kop koffie drinken. En een jenever. In het volkskroegje keek men even op en stokten de gesprekken, terwijl hij een plaatsje vond in een hoek bij het raam. De koffie was nauwelijks te drinken, zoals altijd, al was er ook in kneipp verschil. Hij sloeg in een teug de jenever achterover. Ik heb haar nooit echt gekend, dacht hij, en dat voelde aan als een verraad en het deed pijn, nog altijd.

Hij wist niet of ze iets van hem had verwacht, iets anders dan hulp bij haar cursus Frans. Misschien had ze gehoopt dat hij haar een betere baan zou aanbieden, of dat zij via de kringen waarin ze dacht dat hij vertoefde een interessante partij zou vinden. Misschien, dacht hij. Ze had hem nooit iets gevraagd, zij had altijd met veel belangstelling geluisterd. Ik heb haar veel verteld zonder dat er iets van woede of wanhoop in te horen viel, wist hij. Als een goede oom had hij haar raad gegeven, uitgebreid verteld over vroeger, over de zakenwereld ook, die hij kende als zijn binnenzak. Willem Elsschot had er helemaal niets mee te maken, dacht hij, misschien daarom hindert dat 'ik' me. Er is verschil tussen liegen en verbeelding hebben.

Hij was er niet trots op. Vertommen had hem eens met een vette knipoog gezegd dat hij ze gezien had, toen ze in de 'Douro' op de Paardenmarkt porto zaten te drinken. Hij had haar zagezegd onverschillig weggelachen en gedacht: 'De haan heeft voor de derde maal gekraaid.'

Hij betaalde en liep nogmaals over het plein, domweg zijn treurnis achterna. De man lag nog altijd op de bank te slapen en hij benijdde hem. Een arbeider van de natie zag hem staren en zei: 'Hij stinkt. Ik denk dat hij in zijn broek heeft gescheten.' Hij lachte. Door de Lange Brilstraat liep hij naar de Venusstraat, twijfelde even of hij op de Paardenmarkt nog eens een porto zou gaan drinken, maar sloeg dan resoluut de richting van huis in. Mijn verre huis, dacht hij, het was een fikse wandeling, zeker in de hitte.

Overall in de straten lagen herinneringen op hem te wachten. Misschien kan ik na de oorlog verhuizen naar een verre stad, dacht hij, Bombay bijvoorbeeld, ik wil me eindelijk vrij voelen en hier word ik elke dag steviger gekneveld. Zelfs mijn schrijven is mislukt, want ik wou er door ontsnappen, maar integendeel... De herinneringen zeurden, hij maakte zelfs zonder er bij na te denken een omweg tot bij het Atheneum en toen hij zich dat realiseerde keerde hij het resoluut de rug toe en liep door de Quellinstraat naar huis. Althans die kant uit, mompelde hij binnensmonds, want ik ben van goede wil.

Moe was hij niet, al gaf hij die indruk wel. Ik heb de tijd, dacht hij. Hij hield er niet van onverwacht thuis te komen, terwijl Fine nog in de keuken bedrijvig was, hij hield niet van kookgeuren. Hij had ondertussen alweer dorst, maar hij liep niet zo gemakkelijk ergens binnen waar hij niet bekend was. Mille had hem dikwijls verteld over haar vader, die zeeman was geweest. Van

elke reis had hij een pop in nationale klederdracht meegebracht, zij had ze nog allemaal. 'Je moet eens komen kijken,' had ze gezegd, ze woonde in de Kloosterstraat. Hij had het niet gedaan. Ik moet een verhaal schrijven over wat ik nooit heb gedaan, dacht hij, een negatieve autobiografie, fictie die reëler is dan de lauwe realiteit. Haar ouders hadden lange tijd een dierenhandel gehad en het gebeurde dat daar vroegere kameraden van haar vader op bezoek kwamen. Dan werden er grote verhalen verteld over verre steden en altijd ging vader daarna mee om het weerzien ergens te vieren en soms duurde het een dag of twee eer hij weer opdook. Zijn stamkroeg was op 't Zand, zei ze, en op een namiddag waren ze er eens langs gewandeld en uiteindelijk had hij er haar toe kunnen overhalen om er binnen te gaan. Haar vader was toch al jaren dood.

Knetterend verdriet, dacht hij, terwijl hij langs het stadspark stapte, hoge bomen met nog fris groen in het zonlicht, onbelemmerde bloemen (onbelemmerde bloemen, dacht hij, mooi maar onbruikbaar), een fragment van een glooiend grasperk. Toch besloot hij gewoon zijn weg te vervolgen. Hij had nooit helemaal hoogte kunnen krijgen van Mille. Ze was ongeremd en preuts tegelijkertijd. Geen preutsheid om hem af te schrikken of van intimiteiten te weerhouden, een preutsheid die eigenlijk over andere dingen ging dan over bloot en flirten of vogelen. Ze hadden gezoend, en gestreeld, en wel eens met de knieën tegen elkaar gezeten in openbare gelegenheden. Hij dacht er aan terug met opstandig verdriet. Een keer, ze hadden iets te veel gedronken, had ze toen ze een glas wijn omstootte en hem hielp bij het schoonmaken van zijn broek onachtzaam even haar hand op zijn kruis gelegd en hij had niet zozeer verbouwereerd, maar gechoqueerd gereageerd en daar had ze natuurlijk moeten om lachen. Toen ze weg was, even naar het toilet, had hij wel een erectie gekregen. Ik ben een doelman die naar een bal duikt om hem uit het net te vissen, niet om hem te stoppen, had hij gedacht, verward, want hij wist van voetbal niet veel af.

En dat het nu allemaal te laat is en te ver af, zei hij tot zichzelf. Tromgeroffel voor een afscheid. Hij besloot nog dezelfde avond te beginnen aan 'Het Dwaallicht'. De titel had hij al, de belangrijke beginzin eveneens. En woede die, hij was immers een oude man, verzand was in verdriet. Wat zouden ze die avond eten? Fine kookte goed, maar erg traditioneel. Alles blijft eender, ook ik, afgezien van het feit dat ik dor en kaal word, dacht hij, en lichtte zijn hoed op en maakte voor de zoveelste keer die dag de zweetband droog. Jan had hem eens gezegd dat hij een van de meest originele Nederlandstalige schrijvers was en dat was uiteraard een van de mooiste complimenten die hij ooit had gekregen. Maar precies als schrijver beseftte hij scherp dat hij geleefd werd, dat hij zijn leven lang geleden uit handen had gegeven. Zijn reddings-

expeditie had hij de naam Willem Elsschot gegeven. Ook zijn eerste gedichten, uit schooltijd, kende hij nog uit het hoofd, en al waren ze literair waardeeloos, voor hem waren ze het belangrijkste wat hij ooit had gemaakt. Iedereen werd door de wereld verpletterd, maar schrijven was een protest dat niet kon worden verhinderd. Ultieme waardigheid, dacht hij, en moest er om lachen en ging haast automatisch het etablissement op de hoek van de Mechelse Steenweg binnen, omdat hij dringend moest plassen. Het zat er vol dames op leeftijd onder met kunstbloemen versierde hoeden van vreemde vormen. In een plechtig etablissement hoort een passende drank, zei hij tot zichzelf, en bestelde duur Duits bier.

Wat hem vooral en pijnlijk hinderde was de manier waarop Mille uit zijn leven was verdwenen. Als ik ooit verdwijn, had ze hem eens gezegd, wees er dan maar van overtuigd dat ik naar het klooster ben gegaan. Het was een grapje geworden in hun conversatie, ze wist niets af van het geloof, hij had haar moeten vertellen over de Bijbel en over het levensverhaal van Jezus Christus en hij, de notoire vrijdenker, had haar zelfs een kruisteken leren maken. Het is een mooi verhaal, had ze gezegd, maar lezen deed ze nooit.

Hier zit hij dan, dacht hij, de familiepaljas. De avonturier op kameelharen pantoffels, de soldaat achter zijn knetterende schrijfmachine, de dromer die zorgvuldig zijn formulieren voor de belastingen bijhoudt, de man die dichte ‘’k Heb in mijn jeugd gelijk een beest gezopen aan al de passies van een menschenleven’ en nu de drankflessen verstopt, en zijn boeken verstopt, en zichzelf verstopt, ‘versteend in koude mijmeringen’, hij wist het nog wel. Niets was nog wat het had moeten worden, en daar had niet enkel de oorlog schuld aan. Terugdenken doet pijn, maar ook vooruit denken leverde ontgoocheling en grimmigheid op, had hij geleerd. Hij kon het niet verhelpen, maar hij moest terugdenken aan die sombere avond met de drie Afghanen. Hij, de gids, had zich toen net zo vreemd en verloren gevoeld in de stad als zij, hij had zich gerealiseerd dat zij net als hij op zoek waren en veroordeeld om net als hij nooit te vinden. Wat? De zin van het leven, dacht hij, en herinnerde zich wat hij had gelezen in de kranten en gehoord op de clandestiene radiozenders over de opstand in het getto van Warschau, over de strijd om Stalingrad. Ik had nu aan zee moeten zitten, dacht hij, schelpjes verzamelen in een papieren zak. Fluiten tegen de wind op. Hij kreeg heel even tranen in de ogen, minder uit angst voor de alledaagsheid, minder uit angst voor de onberekenbaarheid van de oorlog dan uit platvloers spijt voor wat hij verloren had laten gaan. De Afghanen bleven achter hem aan lopen, hij kon ze niet kwijtspelen. En misschien wil ik het ook wel niet, dacht hij. Ik weet niet waar ze uiteindelijk naar zochten, ik weet niet wat ik bij Mille hoopte te vinden.

Ik had het allemaal anders moeten aanpakken, dacht hij. De rimpelige dames

keken met duidelijke belangstelling naar hem. Hij wist dat hij er gedistinctieerd uitzag en trok zijn das recht, terwijl hij binnensmonds vloekte. In de spiegel van het toilet had hij gemerkt dat zijn hoed een rode streep op zijn voorhoofd had getekend en dat hinderde hem. Het hinderde hem ook dat af en toe zijn handen beefden, maar hij dronk toch van zijn glas zonder morsen. Ik zou een gelukkig man moeten zijn, dacht hij. Mille had hem dat dikwijls gezegd en toen was het nog geen oorlog. Misschien, realiseerde hij zich opeens, heeft dat precies haar wel ontgoocheld, dat ik geen gelukkig man werd door haar. Over 'Schele Van der Linden' had hij haar uiteraard nooit iets verteld, maar al de rest naar waarheid wel. Ook dat hij had gehoopt dat het schrijven hem echt en vrij zou maken, terwijl het hem integendeel enkel maar duidelijk had gemaakt dat het een illusie was om dat te hopen. Hij herinnerde zich ook nog altijd hoe wrevelig hij op zichzelf was geweest, nadat hij had gezegd 'een illusie om te hopen'. En toch. Woede en haat had hij onderdrukt, omdat hij verantwoordelijk was voor anderen, omdat hij bang was van de ellende die hij rond zich wist, omdat hij machteloos was als hij de krant las en omdat hij verhangen was aan de zekerheid en de bescheiden weelde van zijn huis en elke dag. Hij hield van oosterse tapijten, van zijn 'Kazakken', hij hield van muziek en van een goede wijnkelder, hij hield van zijn gezin, hoe zwaar dat ook op hem woog, hij hield zelfs van het reclamewerk, hij hield van Dostojewski en hij hoopte dat het vlug weer vrede zou worden.

Wapperende haren. Ros bloed vast goed. En ook hoe ze eens weende toen hij haar verteld had over die keer... Hij wist niet meer wat hij haar had verteld (misschien heb ik toen wel iets verzonnen, en ben ik het daarom vergeten, dacht hij). Hij kon nog voelen hoe ze zich tegen hem had aangedrukt. Hij had de harde knoopjes van haar jarretelles gevoeld en ook haar harde bustehouder (tettagère, noemden ze dat in zijn studententijd) en onder haar rode haren had hij gevoeld dat ze een klein litteken had in haar nek. Zwijgend hadden ze geconverseerd. En er zoemden muggen rond hun hoofd. Toch zou het allemaal een winterverhaal worden, om een of andere reden kon dat niet anders. Het was een zoektocht, dacht hij.

Het was ondertussen toch vijf uur geworden. Zijn gevoel voor tijd was erg betrouwbaar. Ooit had hij eens gelezen dat ordentelijke burgers altijd een goed gevoel voor tijd hadden, in tegenstelling tot zigeunertypes. Hij droeg liever een hoed dan een muts. Hij kende het aantal knoopjes van zijn gilet. Hij hield van een driedelig pak, al was dat in de zomer niet het meest comfortabele. Ik ben een Siamese tweeling, dacht hij, of een hermafrodit.

Hij stortte zich opnieuw in de hitte. Het einde van zijn wandeling was in het zicht en dat was een troostende gedachte, al was het niet precies dat waarnaar hij verlangde. In de windstille straten verlangde hij naar zeewind, hij hield

van Fine en dacht terug aan Mille en aan haar billen, waar hij ooit een gedichtje over geïmproviseerd had. Zij had het uitbundig lachend opgeschreven, hij was het nu tot zijn verdriet totaal vergeten. Verdrongen is een beter woord, dacht hij. Mille en haar billen. Die hij nooit had gestreeld.

Toen hadden ze een afspraak gemaakt op het Noorderterras en zij was niet verschenen. Hij had zich om een of andere reden voorgesteld dat ze die keer eindelijk naar bed zouden gaan. Hij wist een discreet adres, onder de schaduw van de kathedraaltoren. Of ergens anders, voldoende keuze in Antwerpen. Hij had een cadeautje voor haar meegebracht, gekocht in een souvenirwinkel naast de kathedraal, een pop in Antwerpse kleuren. Maar ze was niet verschenen. De afspraak was om één uur, pas om half drie was hij weer naar kantoor gegaan en had haar opgebeld en daar vernomen dat ze om een reden die hij niet te weten kwam, ontslag had gekregen. In de Kloosterstraat werd niet opengemaakt. 's Avonds was hij de drie Afghanen stomweg op het lijf gelopen.

Ze was verdwenen, al zag hij haar dagelijks ergens in de stad, dat meende hij althans, soms dacht hij zelfs dat ze haar rode haren had geverfd, helblond of blauwzwart, of kort had geknipt als een page, maar hij zag haar niet meer en bleef zich de vraag stellen of hij op haar verliefd was en of hij nog wel tot liefde in staat was.

Het was een rustige buurt waar hij woonde. Hij hield er niet van, maar ze zoog hem op. Ik zal heel rustig zijn, dacht hij. Ik zal in mijn zetel zitten en mijn pijp roken en de krant lezen. Toen realiseerde hij zich dat hij vergeten had de krant te kopen. Het was haast een paniecreactie. De stemmen van al mijn vrienden, dacht hij. Ze roepen. Hoe moeilijk ik het nu ook heb, ik ben een geslaagd zakenman en een geëerd burger met fladderende jaspanden, maar ook een huichelaar met snijtanden, een wandelaar in een van de eerste warme lentedagen, die van oktober droomt en van een miezerige regen. Nee, niet oktober, dacht hij, net zoals vandaag in mei kunnen er ook in oktober warme dagen zijn, het moet kouder, het wordt een miezerige regen in november. ♦

Briefgeheim

Guy van Hoof

Er zijn mensen die het er moeilijk mee hebben om werkelijkheid en fantasie uit mekaar te houden, die slecht het onderscheid weten te maken tussen fictie en realiteit. Niet zo lang geleden hoorde ik een filmregisseur beweren dat wij niet in een of andere realiteit leven, maar dat alles, tot de beelden die we 's avonds in het journaal op het scherm te zien krijgen, pure fantasie is. Ik ben het natuurlijk niet helemaal met hem eens, misschien bedoelde hij wel dat het allemaal waanzin is, maar daar gaat het nu niet om. Krijtlijnen zijn vaak moeilijk te trekken en er zijn ook schemerzones, zonder meer.

In een brief die ze me onlangs stuurde, had Nicole Van Overstraeten het over de oorlogsverslaggeving en het tot heilige commercie verheffen en opvoeren van propaganda, *junk* als je het mij vraagt, een samenzwering van vrolijke jongens in de wapenindustrie en de journalistiek die dit dramatische thema, dat ieder weldenkend mens met afschuw vervult, tot het ziekelijke toe uitbuiten. Mediatisering, zoals dat heet, mondialisering.

Dat ik met ongeduld zit te wachten op en uit te kijken naar haar vertalingen van de Palestijnse dichter Mahmoed Darwish zal niemand verbazen, maar ik dwaal af. Mijn gedachten dwalen gemakkelijk af wanneer ik lees, maar het is niet ongewoon dat ik vier, vijf boeken tegelijk binnen handbereik heb.

Wat nu volgt is strikt persoonlijk. Edward, een van mijn beste vrienden, had van in zijn kinderjaren een opvatting over de werkelijkheid die aanvankelijk veeleer aan de binnenkant zat en in de eerste plaats te maken had met een sfeer die de omgeving kleur verleende, zijn gevoeligheid voor voorwerpen die zich in een bepaalde ruimte bevonden en bovendien met de tijd waarin alles vorm kreeg en hoe die zich aandienende, al was hij zich daar wel pas later van bewust. Geleidelijk ging dat begrip deel uitmaken van zijn dagelijkse leven. Werkelijkheid of juist verschijnselen met een minder duidelijke contour kon je volgens hem vergelijken met begrippen als zekerheid versus onzekerheid en het had er overigens ongetwijfeld heel wat mee te maken.

Herinneringen die ver in de tijd teruggaan krijgen onwillekeurig een zekere glans, die nu eens wat doffer is en op andere momenten of bij andere gebeurtenissen dan weer een helder licht vertoont, een onbestemd fluidum zodat je op den duur gaat twijfelen aan de juistheid van je waarneming op afstand.

Anderzijds is dat waarschijnlijk van minder belang. Het leven is zoals we weten geen wetenschap en zelfs bij de meest nauwgezette analyses worden onvermijdelijk vergissingen begaan.

Edward bouwde in zijn herinneringen een marge in, dat is niet meer dan het spelen op veiligheid, een kleine, noodzakelijke ruimte tussen droom en schijn, tussen daden of gebeurtenissen die zich hebben afgespeeld en wat ik maar *de echo van de tijd* zal noemen. Juliette, want over haar gaat het, was een nicht van hem die heel wat jaren ouder was dan hij. Edward werd geboren toen zijn ouders al een zekere leeftijd hadden en hij als het ware onverwachts ter wereld kwam, zodat niet bepaald de rode loper voor hem werd uitgerold. Dat moet de reden zijn geweest waarom hij nooit echt zijn plaats in de maatschappij wist te vinden.

Juliette was niet het type vrouw dat je onvoorwaardelijk mooi zou hebben gevonden, al is schoonheid altijd al onderhevig geweest aan schommelingen op de consumentenmarkt. Hij bleef maar volhouden dat ze lui was en niet van kinderen of huishoudelijk werk hield. Dat laatste is tenminste iets wat met zekerheid kon worden vastgesteld.

Ze viel niet op door datgene waar iedereen in haar omgeving en in hun familie goed probeerde in te zijn, ze deed zich veel excentrieker voor dan haar broer en zusters die er vooral voor zorgden dat de christelijke pijler van de samenleving door het stichten van een nieuw gezinnetje stevig overeind bleef. Het was toen de gewoonte niet al te afwijkend te denken en in ieder geval te handelen alsof je zelf niet nadacht, want de officiële leer oefende onmiskenbaar een invloed uit tot in de verste hoeken.

Het was bovendien een van bovenaf opgelegd systeem dat in de jaren dertig op een haast vanzelfsprekende manier was uitgemond in het fascisme met gewapper van vlaggen, strakke uniformen, de kleur van dood en verderf, de dwaasheid van een tot hysterie opgezweept massa die in een soort blinde verafgoding een impotente en getraumatiseerde leider en diens perverse volgelingen tot in de hel van het barbarendom achternaliep.

Ook toen en steeds opnieuw die zogenoemde oorlogslogica, gebaseerd op onderdrukking en vernietiging om op de puinen een duistere macht te vestigen.

De jaren net voor de oorlog, die Edward enkel kende van foto's, boeken en uit filmarchieven, moet ongetwijfeld onrust hebben gezaaid in het huis van zijn ouders, maar ook de periode na de bevrijding kon hij zich slechts met moeite voor de geest halen. Misschien ging het om een geval van verdringing, de herinneringen waren er wel, maar Edward had besloten ze niet aan de oppervlakte te laten komen. Er waren lege vlekken in zijn verhaal, donkere bladzijden in de geschiedenis, terwijl hij zelf verkoos te denken in beelden, kleuren,

gevoelens, het design van meubels, de reuk van verf of kalk, de zachtheid van pas gesneden stoffen of de soepele onbuigzaamheid van het leer.

Juliette droeg kleren die niet bij haar pasten, bij haar stand of afkomst, althans in de ogen van haar familie, overwegend gewone middenstanders en lage ambtenaren, de burgerij die al met al blij was dat ze aan de bak kon komen. In haar badkamer stonden flacons met een goudgele kwast, een poederdoos en gezichtscrèmes te paraderen, ze liep op hoge hakken die nogal gewaagd werden gevonden. Daar begrijp je vandaag natuurlijk niets meer van, nu we leven in een tijd zonder taboes. Het was een periode die nog wel, al werd het gelijdelijkaan minder, gekenmerkt werd door zedelijke normen. Edward kwam vanzelfsprekend onder de invloed van deze vrijgevochten vrouw.

De stad betekende verleiding, lokte hem, trok hem aan, betoverde hem als het ware. Het zondige, de bioscopen waar films werden gedraaid die hem een blik gunden op een vrijere wereld, een leven van ononderbroken genieten en pure lichamelijkeheid, waarvan hij toen nog niet besepte dat ook dit een schijnwereld was, gefundeerd op commerciële overwegingen méér dan op een overtuiging.

De Carnotstraat kwam hem voor als een tunnel, een trechter, een doorgang die je op een freudiaanse manier kon interpreteren, naar de stad die als een vrouw vol ongeduld op hem leek te wachten. Het was niets minder dan zijn nieuwsgierigheid en zin voor avontuur. Vele jaren later, toen hij zelf al een man op leeftijd begon te worden, had hij Juliette in de stad gezien, of beter gezegd, hij was haar voorbijgelopen, onaantrekkelijk en grijs, onherkenbaar haast en zo te zien teruggetrokken levend. Hij was niet eens verrast geweest dat ze elkaar niet hadden aangesproken, of ze deed alsof het haar niet in het minst kon schelen. Die arrogantie had ze in ieder geval behouden.

In de jaren vijftig was dat anders. Het leek er toen op dat ze iets op het spoor was gekomen, iets van een wereld die gewone stervelingen bewust of angstvallig vermeden of misschien niet wilden leren kennen om hun zekerheden niet aan te laten tasten. Hij hoorde dat ze een tijdje model had gestaan voor een beeldhouwer die enkele jaren nadien vond dat hij mislukt was en zich van het leven beroofde. Rond die tijd moet er ook een autocoureur zijn geweest die verongelukte, ze kreeg de naam van *femme fatale*.

Zij reisde naar Brussel om er ateliers van kunstenaars en vrienden te bezoeken, kleren en boeken te kopen. In de zeemanskroegen waar Edward tot een stuk in de nacht bleef drinken, nadat zijn studies niet hadden opgeleverd wat hij ervan had verwacht en hij zich dag na dag meer doelloos begon te voelen, leerde hij van zijn kant het leven kennen, of toch zekere aspecten ervan, de eerste stappen en ervaringen, de eerste teleurstellingen. In zijn omgeving

ving hij af en toe flarden op van gesprekken waarbij namen werden genoemd die hij in den beginne moeilijk thuis kon brengen. Hij was nog jong en zijn onwetendheid was groot. Zo hoorde hij voor het eerst de naam Elsschot vallen. Hij vond het meteen een goed klinkende naam zonder te weten dat de schrijver in werkelijkheid een naam had als die van de bakker om de hoek. Hij had het idee dat schrijvers buiten dat gewone leven stonden, een eigen manier hadden van praten en zich te kleden, hun huizen in te richten of reizen te ondernemen, zelfs een geheim soort brillantine gebruikten of andere dingen die ze uit verre steden meebrachten. Of iets aan hun stem deden, zoals het sonore, mannelijk onverschrokken keelgeluid van Marnix Gijsen op de radio vanuit New York. Dat bracht hem de rest van zijn leven op associaties met warme baden en scheerzeep.

De spoken en het leed van de oorlog waren verdreven en verdwenen, mensen wilden vooruit en dachten aan wat ze nog voor de boeg hadden. Men had afgerekend met het verleden en geleerd naar de toekomst te kijken. Geen vlaggen meer en minder theorieën. Toch was die hoop van korte duur, omdat niet iedereen dezelfde wapens in handen kreeg om de strijd voor het bestaan aan te binden. Juliette leefde zo te zien buiten dat alles om en leek nergens hinder van te ondervinden. Edward kon het nog nauwelijks geloven toen hij het mij vertelde, zovele jaren later.

Ze las geen kranten, dronk af en toe, maar bleef matig en dus was datgene wat haar *imago* bepaalde, gebaseerd op uiterlijk vertoon, op maniertjes en trucjes, oogverblinding. Sommige mensen hebben er een handje van weg om daar in uit te blinken, overwegend oppervlakkige wezens met weinig diepgang of nauwelijks bijzondere interesses.

Uitgerekend deze vrouw had bewondering opgevat voor schrijvers, met het oogmerk, zoals op zeker ogenblik duidelijk werd, hen achterna te lopen en te benaderen. Ze had aandacht nodig, ze wilde graag mee in de belangstelling staan. Het was niet echt haar wereldje, maar wat deed dat er toe? Literatuur en boeken had ze nu eenmaal uitgekozen als een, in haar ogen, gemakkelijk terrein, haar kleine, eigen territorium.

Rond 1950 reisde ze naar Rotterdam. Dat kwam hij te weten uit een van de brieven die hij terugvond in een stapel correspondentie die uit een nalatenschap als het ware per toeval in zijn bezit was gekomen. Dat verrekte toeval ook, alsof ze het van tevoren had geweten en voorzien. Op ijdelheid staat geen maat.

In Rotterdam las W.F. Hermans voor uit zijn roman *De tranen der acacia's* die niet lang daarvoor was verschenen. Juliette keek de zaal rond en, alsof ze het wist, zag ze ergens vooraan Willem Elsschot zitten in gezelschap van zijn

vrouw die zij, typisch voor haar, heel onbeduidend vond. Het was alsof Elsschot zich bewust was van haar aanwezigheid, of van haar blik, maar vooral leek het erop dat hij zijn kleinburgerlijk leventje verfoeide. Had hij niet beter zijn leven kunnen opbouwen in Parijs?

Het was, schreef Juliette in die brief, of hij zichzelf voortdurend een spiegel voor ogen hield en ontevreden was, dat hij niet naar zichzelf wilde kijken en het onwillekeurig toch deed om zich vervolgens zonder ophouden vragen te stellen, maar het verkieslijk vond over de uitkomst van zijn beschouwingen zijn mond maar te houden.

Juliette moet ondanks alles over een redelijke opmerkingsgave hebben beschikt. 'Elsschot zag er zo nuchter uit en gemoedelijk, maar op een bepaalde lachwekkende manier voortdurend verveeld en verstrooid, zodat je moeilijk in zijn pose kon geloven; hij had blijkbaar meer dan één masker dat hij volgens de stemming waarin hij verkeerde tevoorschijn kon halen.'

Het had Juliette altijd een beetje verwonderd dat die voor Vlaamse normen zo opmerkelijke novelle, *De verlossing*, al in 1914 was geschreven. Het werd pas jaren later uitgegeven, was het tenslotte ook alweer geen oorlog toen? In dat verhaal waren zagezegd jeugdherinneringen verwerkt, maar het ging duidelijk om méér: de botsing tussen twee werelden, die van het blinde geloof waarvan een geruststellende triomf uitgaat en anderzijds die van het illusieloze zoeken dat veeleer een iets of wat troostende zekerheid probeerde te bieden.

Edward deed naspeuringen omdat de brieffragmenen, die hij mij met mondjesmaat liet inkijken, op een zeker punt steeds intrigerender werden. Van een afstandelijke waarnemster ging Juliette V. zich stilaan meer betrokken partij voelen. Het boek dat diepe indruk maakte, dreef haar naar Herselt, waar Elsschot in het gehucht Blauberg zijn vakanties had doorgebracht. Ze wist dat hij zijn schrijversnaam had ontleend aan het Helsschot, een bos waarin hij vaak in zijn eentje lange wandelingen ging maken.

In een eenvoudig café vertelden ze de vrouw uit Antwerpen dat De Ridder een teruggetrokken, vreemde verschijning vormde die nu eens hartelijk en zelfs vrij uitbundig met de plaatselijke bevolking meedeed, om een andere keer iedereen als het ware voorbij te lopen, alsof hij met niemand zaken had. 'Ik heb aan den lijve mogen vaststellen,' noteerde ze, 'hoe Elsschot was. Hij liep natuurlijk met zijn hoofd in de wolken en dat werd verkeerdelijk als haultain uitgelegd. In tegenstelling tot slagers of boeren werken schijvers ook wanneer ze niets doen. Maar in mijn bijzijn was hij goed van de tongriem gesneden, hij had zich voor mijn part best Helschot mogen noemen!'

Edward, die graag tot op zekere hoogte opheldering kreeg voor dingen die uit de brieven van zijn nicht niet helemaal duidelijk werden, ging in 1990 zelf

naar een Elsschotviering in Herselt, nota bene in een parochiezaal. Het was een wat plechtstatige avond die moeizaam op gang kwam en in zijn ogen stug verliep, voordien was al een wandelpad ingehuldigd, dertig jaar na de dood van de ongewone vakantieganger. Alles heeft nu eenmaal zijn tijd nodig, dat geldt voor oorlogsslachtoffers net zo goed als voor culturele herdenkingen.

Toen hij tijdens de pauze van deze feestzitting voor de eenzelvige vrijbuiters op enkele leden van zijn familie toestapte en toespelingen op de briefwisseling, waarvan hij de puzzelstukjes in mekaar trachtte te schuiven, op een diep stilzwijgen werden onthaald, alsof zij er enigszins tegen hun zin bij betrokken waren geraakt, voelde hij zich genoodzaakt onverrichterzake af te druipen.

Het merkwaardige was dat Juliette langs Elsschot om tenslotte toenadering zocht tot een andere schrijver, die al even moeilijk te benaderen was. Jan Van Nijlen was een vriend van Elsschot, ze waren allebei in Antwerpen opgegroeid, zwijgzaam als het erop aankwam, gesloten, behalve voor een kring van goede vrienden en intimi.

Van Nijlen, geboren in 1884 in de Carnotstraat was min of meer even oud als de vader van Juliette. Als dochter van een man die soms wel een kopie leek van de schrijver op het gebied van filosofische slagzinnen en scepticisme, voelde ze zich vreemd genoeg tot de dichter van *Geheimschrift* uit 1934 aangetrokken. Misschien probeerde ze langs die weg door te dringen tot de afgeschermd wereld van haar vader, die haar het gevoel gaf iets achter te houden, of zijn karige woorden een andere betekenis te geven.

Edward vertelde me een en ander over een brief van Juliette aan haar intieme vriendin. Ik citeer: 'De gereserveerdheid van Van Nijlen, die ik in Brussel ben gaan opzoeken is uitermate charmerend. Hij is echt de man die in gedachten een ander leven leidt, of beter gezegd in zijn poëzie. Hij keurt de dingen, draait ze om en om en bekijkt ze tenslotte op een afstand. Dat doet hij ook met mensen en vervolgens met zichzelf. Denk maar niet dat hij alleen een schroomvallig dromer is die zich uit het leven terugtrekt, nee, hij kent het leven, maar het schenkt hem geen bevrediging. Het is meer last dan lust. Als vertaler bij het departement Justitie zal hij zonder meer een voorbeeldig ambtenaar zijn geweest, zoals mijn vader zijn plicht vervult. Het laat me denken aan een ouderwetse plattelandsdokter die midden in de nacht uit zijn bed wordt gehaald om een van zijn trouwe patiënten bij te staan, omdat dit nu eenmaal van hem wordt verwacht.

Schrijvers als Van Nijlen, Elsschot of Gijsen weten dat om het even welk leven een vorm van illusie is, maar dat is precies het verlangen waardoor ze gedreven worden. Het gaat de pijler vormen van hun leven als een soort heimwee dat ook zeelieden kennen, zoals het in de Portugese *fado* doorklinkt of in het werk van Slauerhoff die wél zijn vermeende geluk is achternagelopen.'

De vriendin van Juliette kende het huis in de Malibranstraat, Elsene, waar Van Nijlen wel eens aanwezig was, samen met andere auteurs, op uitnodiging van Neel Doff, die in een vorig leven voldoende ervaringen had opgedaan en zich nu op het pad van de literatuur begaf. Patsy bewaarde een brief die licht werpt op die periode. 'Van Nijlen voelde zich goed tussen gelijkgezinden, vooral wanneer ze de Franse cultuur genegen waren, dat lag hem zoveel beter dan officiële plechtigheden, waarop hij met zichzelf geen raad wist.'

Van Nijlen was zelfs een zwerver in Ukkel en Vorst waar hij van het ene adres naar het andere verhuisde. Maar hij voelde zich thuis in *Den Spijtigen Duivel* aan de Alsebergsesteenweg. Juliette vergat nooit een schemerige zaterdagmiddag, herfstig en mistig, terwijl binnen de tijd nog leek te moeten worden uitgevonden.

Ze ging daar die speciale sfeer opsnuiven, bladerend in een bundel als *Het oude kind* uit 1938, waarin het gedicht staat, dat begint met 'Ik houd zozeer van die verlaten kroegen / buiten de stad in het middaguur...' en eindigend met de regels ' (...) en alles wat ik lijdzaam heb verzwegen / dringt plots in kroppend snikken naar mijn keel. // En toch ben ik gelukkig, want nooit kende / mijn jeugd den vrede die ik nu gevoel; / 'k weet mij nu nader bij mijn menselijk doel: / de dood, maar zonder 't masker der ellende.'

Ik weet niet waarover zij met hem gesproken heeft, misschien ook over de tijd bij Neel Doff, waarvoor Juliette natuurlijk te jong was. Maar ik kan het me wel levendig voorstellen: hij spaarzaam een woord zeggend, zij gretig en zich opdringend.

Maar ik moet het verhaal afronden dat de laatste tijd mijn gedachten beheerst. Juliette schreef gedichten onder de naam Marina van Oost. Toen ze bij Elsschot, die eerder nonchalant of onzorgvuldig omsprong met het beantwoorden van brieven van vrouwen, al zal dat wel afhankelijk geweest zijn van de omstandigheden, het tijdstip en de persoon in kwestie, bot ving, nam ze Van Nijlen in vertrouwen, als een man die de wereld aan zich heeft zien voorbijtrekken vanop zijn stoel.

Ik ben nu op zoek naar een brief, een aantekening, zelfs de geringste toespeeling die me verder kan helpen. Edward is ondertussen oud en ziek geworden, voor hem is de aardigheid eraf. Ik neem oude nummers van tijdschriften door en bel met antiquairs, want wie zal zeggen of ze uiteindelijk niet nog een andere naam heeft gekozen. Het blijft gissen, maar ik hoop vroeg of laat een fraai exemplaar te vinden van een kleine editie gedichten van haar, met voorin een opdracht van Van Nijlen, geschreven in zijn beste ambtenarenschrift.

Ik stel me al een hele tijd de vraag hoe het komt dat in Antwerpen, een stad die abusievelijk nog altijd voor barok versleten wordt, waar door politici en andere schertsfiguren de bourgondische stijl hoog in het vaandel wordt gehouden, de zin voor helderheid en zuiverheid, nuchterheid en realisme van Elsschot, Gijsen, Van Nijlen of Gilliams juist zo fel en hevig opgloeit als een rode bloem in een dorre streek? Zou het kunnen dat in een havenstad met een verscheidenheid aan culturen de begrippen over menselijke waardigheid, plezier en vluchtigheid elkaar gemakkelijk raken?

Edward schonk mij zijn in 1960 verschenen *Verzameld Werk* van Elsschot als beloning voor de uurtjes die ik met hem doorbracht om naar zijn familiechroniek te luisteren. Een van oorsprong groene band die fraai herfstgelig is geworden van het zonlicht dat door de ramen van zijn werkkamer valt. Het brengt me ook dicht bij Juliette, of beter gezegd Marina, die me meer aan het hart ligt.

Op dezelfde manier is Van Nijlen voor mij een vriend geworden, wiens zwijgende aanwezigheid mij dikwijls opvalt in een kamer temidden van een groep mensen, die niets te zeggen hebben, of ik hoor hem een gedicht lezen alleen voor mij in de drukte van de stad wanneer ik door de Carnotstraat wandel met in mijn vestzak een door mij gekoesterd exemplaar van zijn jeugtherinneringen, *Druilende burgerij*, dat Suzanne Binnemans zo bereidwillig voor mij had weten op te sporen.

Wie weet maak ik, rusteloze zwerver die ik ben, er ooit nog een vervolg op. ♦

Dichter in hondenkooi

Erik van Malder

Maurice hield zijn glas in de hoogte, draaide het ondersteboven, keek erdoor: "Leeg, maar moet je die mooie orangerode gloed zien!"

"Du beau temps demain", merkte Jean op, "maar er zou wat meer wind mogen opsteken. Met 2 tot 3 Beaufort zal ik de motor moeten bijzetten om op tijd in Antwerpen te geraken."

Bert zei droogjes dat hij niet gehaast was om de rust op het water en in de natuur voor de stank van de stad te ruilen.

"Vergeet niet dat we alleen met hoog tij de jachthaven in kunnen."

Bert tuurde door zijn glas naar de lege fles whisky en porde Maurice aan om de rest van zijn anekdote te vertellen.

"Wel, je had die meid moeten zien wegkrimpen toen ik zei dat ik recht naar Parijs reed."

"Het is niet waar! Heb je dat écht gezegd?"

"Ja, natuurlijk!.. Het was grappig. Ze stond daar als een waterkijken op de tram te wachten. Ze viel in mijn auto als een..., nu ja... niet als die fuut daar, of een reiger of een..."

Jean en Bert wisselden blikken van verstandhouding: een dichter tovert niet altijd vergelijkingen uit zijn mouw als een goochelaar duiven en zeker niet als hij de vijftig voorbij is.

"Heb je haar alleen een lift aangeboden omdat het zo hard regende?", viste Jean, "zou je haar anders ook niet opgepikt hebben?... En...? Heb je haar?..."

"Maar neen, Jean, jij ziet ook overal amoureuze opportuniteiten. Je denkt toch niet dat ik met iemand van het museum..."

"Je weet maar nooit. Ik zou de kost niet willen geven aan bazen die het met hun ondergeschikten doen."

"Zij is mijn ondergeschikte niet, ze werkt niet in de bibliotheek, maar elders in het museum."

"Nog beter. Vogelen op voet van gelijkheid. Ben je zo oud geworden om nog altijd niet te hebben begrepen dat je geen enkele gelegenheid voorbij mag laten gaan?"

Ze wisten dat ze zich jongensachtig gedroegen. Dat was ook de bedoeling als ze gedrieën tot rust kwamen op het yacht van Jean. Zoals nu op het kanaal van Goes, voor de sluis naar de Oosterschelde.

Jean trok een trui aan, zette zijn kapiteinspet op, zei met iets gewichtiger stem: "Zullen we de sluiswachter met ons bezoek vereren? Hij rekent erop dat we zijn voorraad jenever aanspreken. Dan gooit hij zijn sluis nog wel op de val-reep voor ons open."

"Zouden we, Bert? Ik voel me hier in de kuip anders perfect gelukkig. Kijk eens naar al dat leven op het water."

"Ik ook, Maurice. Ik heb best zin om mijn schetsboek boven te halen en wat gepluimden en luchtpartijen te schetsen."

"Ik kan er misschien papier en pen bij halen..."

Ze hadden pretlichtjes in de ogen. Hun vriend Jean jennen was een vast ritueel.

"Mooie bemanning zijn jullie, zeg. Als jullie willen zeilen, moeten jullie de geplogenheden respecteren. De traditie wil dat we de sluiswachter een cent laten bijverdienen door iets bij hem te gaan drinken en... wie weet zit er een leuk vrouwtje dat op dichters valt, hé, Maurice?"

"Ach, jij met je overgekookt libido. Denk je dat we allemaal zo zijn?"

"Wie pikt er wijfjes uit de regen om ze de schrik van hun leven te bezorgen en ze niet eens in de billen te knijpen, terwijl ze dat eigenlijk verwachten?"

"Die is raak. Kom, Bert, laten we ons goed hart maar weer eens tonen en onze kapitein naar zijn lievelingskroegje volgen."

Ze liepen over het jaagpad.

"Moet je je voorstellen hoe de boottrekkers moesten zwoegen om die zwaar-beladen schuiten voort te trekken. Met gekromde ruggen en wegschuivende voeten...", declameerde Maurice.

"Waren het geen paarden? Een ezel vergist zich wel eens in het soort hoeven", plaagde Jean.

"Lap, nu zijn we helemaal gelanceerd", hikte Bert.

Jean hield bruusk de pas in. "En, Maurice?... Heb je een inspiratie?"

Bert nam de houding van een pierrot aan. "Hier hoort het verhaal, neen, het enjambement, van de dag", mompelde hij.

De dichter in het gezelschap zette zich schrap. Zijn vrienden verwachtten een bijzondere ontlading, reageerden ontgoocheld toen Maurice zuchtte: "Vandaag zou ik slechts Claus kunnen citeren en die eer gun ik dat jonge snaakje niet."

"Komaan, Maurice", drong Bert aan, "laat je niet gaan. Waar zijn je cherubijn-nenvleugels? Toon ze mij en ik vat ze in een glasraam."

"Wat is er verkeerd aan Claus?", wou Jean weten.

Maurice prees zich gelukkig dat Joppe net naar buiten kwam. Enthousiast maakte deze een wenkend gebaar en brulde: "Welkom, heren, de eerste is voor het huis. Kom erin en ontmoet mijn berin."

Dat klonk nieuw. De sluiswachter had de naam een verstokte vrijgezel te zijn met een fameus misogynie instelling.

"Hé, Joppe, heb je je business uitgebreid met een erotische service?", riep Jean vol verwachting.

"Niks erotisch, man, puur exotisch. En u heb uw beroemde vrienden weer bij, zie ik. Mijnheer Hildebrandt en mijnheer Gilliams, is het niet?"

Hij keek trots omdat hij zich hun namen herinnerde en hij drukte hen fors de hand. Dan haalde hij zijn indrukwekkende gestalte uit de deuropening en liet hen voorgaan. Aan een tafeltje zaten twee paren. Ze hadden hondjes bij. De vrouwen keken gespeeld onverschillig naar de drie vrienden.

Joppe legde een arm om de schouders van Jean, troonde hem mee naar het keukentje achter de tapkast. Hij duwde de deur open en zei luid: "Ziehier, mijnheer Jean, Miep, mijn berin!"

Aan een tafeltje zat een Zeeuwse in traditionele klederdracht.

Jean slikte zijn vraag wat deze vrouw met exotisme te maken had in. Wist Joppe wat het woord betekende, vroeg hij zich af, terwijl hij zijn hand uitstak.

"Aangename kennismaking mevrouw."

"Niks aangename kennismaking op zo'n bescheten manier", brulde Joppe, "pak ze maar eens stevig vast en geef haar een pakkerd, haar exotisch lijfje laat dat wel toe, niet? Je moet niet bang zijn dat ze breekt!"

Jean legde zijn armen rond het volumineuze lichaam van Miep en kustte haar op de wangen.

"Nou, dat is een verrassing, hé, onze Joppe met een vrouw! En wat voor een! Een gouden, ze heeft alle kwaliteiten die..."

"Jaja, 't is al goed, Joppe", onderbrak ze hem, "je moet niet uit bed klappen, hé. Je leert het maar niet af."

"Ik wou het niet over het bed hebben, hoor!... Zie je, Jean, 't is een echte temster, mijn Miep, misschien krijgt ze me op den duur nog klein ook. Kom, we zullen maar eens iets gaan inschenken!"

Bert en Maurice waren hen niet gevolgd. Tenslotte was Jean hier het kind aan huis en zij de gasten van heel af en toe.

Joppe zette vier glaasjes naast mekaar en goot ze in één vloeiende beweging vol jenever, zonder één druppel ernaast te gieten.

"Grote kunst", zei Maurice eerbiedig.

"Ja, maar de echte kunst is om te drinken zonder te morsen", lachte Joppe.

"Ad fundum", zei Jean. Geen van hen morste.

Terwijl Jean zijn glaasje neerzette, bestelde hij een nieuw rondje. Voor zijn rekening. En zo volgden er meer. Zijn vrienden kunstenaars lieten het zich welgevallen, vooral omdat ze zijn hardnekkigheid kenden in discussies over het betalen van de rekening.

Ondertussen nam Bert de omgeving opnieuw in zich op. Verweerde tapkast met koperen voetsteun. Paar hoge houten krukken. Rekken en kijkkast aan de wanden, met beeldjes van vissers en matrozen en vergeelde foto's van de sluis. Op een foto prijkte Joppe met zijn vader, de vorige sluiswachter.

Te weinig ruimte en teveel details om te abstraheren en in een églomisé weer te geven, dacht hij.

Maurice, met zijn weelderige haardos, viel het op, dat de blonde vrouw aan het tafeltje de hele tijd oogcontact met Jean zocht. Ze was een eindje in de dertig, mat zich Bardotallures aan. Voor ze het glaasje sherry aan haar mond zette, tuitte ze de lippen. Haar felrode lippenstift weerkaatste het licht van het peer-tje boven hun tafeltje. Door dat soort beelden raken dichters geïnspireerd. Alleen moeten ze het beeld even kunnen vasthouden, mag er dus niet teveel gebeuren. Dat was nu wel het geval. De mannen stonden op, de hondjes hadden een wandeling nodig. Ze hadden hun rug niet gekeerd of de blonde vroeg aan Joppe om de glaasjes 'van de heren' nog eens vol te doen. Jean ging prompt op de vrijgekomen stoel naast haar zitten en kuste haar op de mond. Haar vriendin knipoogde, wierp hem een kushandje toe.

Maurice stootte Bert aan: "Die twee zijn geen vreemden voor elkaar."

"Natuurlijk niet. Dat is Jacqueline. Ze zien elkaar ook in de stad."

Maurice knikte. Hij zag hoe ze opstond en richting w.c. verdween. Bert fluisterde: "Hou in 't oog wat Jean met zijn handen doet als ze weer gaat zitten!"

Daar moesten ze niet lang op wachten. Ze vonden het zelfs verwonderlijk hoe snel een vrouw haar behoefte kon doen. Jacqueline verscheen in een vloeiende beweging van vrouwelijke charme. Jean legde een hand met de palm naar boven op haar stoel en zij ging erop zitten, terwijl ze van niets gebaarde.

"De vraag is of ze haar slipje is gaan uittrekken of niet", fluisterde Bert opnieuw.

"Ja. En hoeveel bewegingsvrijheid hij met zijn vingers krijgt", repliceerde Maurice lacherig.

Ze dronken hun glaasjes leeg en maakten aanstalten om te vertrekken.

"Hé, dat is niet sportief", protesteerde Jean, met zijn vrije hand zwaaiend.

"Sorry, Jean, maar wij hebben nog iets op het programma staan", zei Bert.

Joppe deed een poging om hen nog een jenevertje te laten drinken, maar ze waren onwrikbaar als het gat van een Gelderse boerin: dat is zo breed als een riviermond, maar je krijgt er geen oorwatje in.

Bert had als altijd zijn verrekijker bij. Ze spraken de voorraad whisky aan boord opnieuw aan en keken naar de maan en de sterren.

"Kijk eens naar de middelste ster van de staart van de Grote Beer", zei Bert,

"dat zijn drie sterren in verschillende kleuren: wit, rood en blauw. Dat heb ik onlangs ontdekt."

Maurice tuurde door de lenzen en zei enthousiast: "Hé ja, je hebt gelijk. Dit is wel bijzonder. Eigenlijk ziet de sterrenhemel er hier met het blote oog al helemaal anders uit, maar met je verrekijker..."

"En kijk eens naar de maan. Al die kraters... Ik geloof nooit dat ze daar veilig kunnen landen, voor zover ze ooit in staat zullen zijn om een tuig te maken dat ons naar de maan brengt."

"Ach, reis naar de maan, dat is sciencefiction, Jules Verne. Het blijft een mooie droom!"

Jean sprong aan boord. Hij had wel rubberen benen gekregen, maar zijn tred viel nog mee. Zeemansbenen, besloten zijn vrienden.

Gedrieën maakten ze de fles whisky leeg, terwijl de verrekijker van hand tot hand ging.

"En?", wou Maurice weten, "had ze haar slipje nog aan?"

"Geloof het of niet, maar ik zou het bij god niet weten", hikte Jean, "maar ze komt me morgenvroeg, enfin, straks, een ochtendzoentje geven, heeft ze beloofd."

Het waren de laatste woorden die die nacht op de Neptunus uitgesproken werden. De drie vrienden donderden de kajuit in en lieten zich in de kooi vallen die ze toevallig op hun weg ontmoetten.

Maurice werd het eerst wakker. Hij was in de hondenkooi aan stuurboord gesukkeld. Het eerste wat hij zich realiseerde was, dat hij met zijn kleren aan boven op de slaapzak lag en dat er een hand een weg zocht in zijn broek. Dat was een sensatie die hij nog niet meegemaakt had. Verschrikt vroeg hij zich af of het de hand van Bert of van Jean was, maar tegelijk rook hij een vrouwenparfum. Hij liet niet merken dat hij wakker was, ging wat makkelijker liggen, om de zoekende hand meer ruimte te geven. Er werd een mond op zijn oorshelp gedrukt en zachtjes in zijn oorlel gebeten.

"Jean, mon amour, word wakker." Zijn laatste twijfel werd weggenomen door de fluisterende vrouwenstem. Die van Jacqueline. Het was nog donker in de kajuit, terwijl de zon al opgegaan was, dat kon hij duidelijk merken aan het lichtspoor dat vanuit de kuip naar binnen viel.

Hij draaide zijn gezicht een beetje in haar richting, gruwelde van haar adem, die een sterke geur van sherry en slaap verspreidde. De hand had enkele knoopjes losgemaakt en zette haar zoektocht verder. Dat zorgde voor een erectie.

"Jean, Jean, word nu eens helemaal wakker!"

Het klonk als een gil, maar het werd nog altijd gefluisterd.

Maurice draaide zich zachtjes over zijn zij tot op de rug. Hij hielp haar zijn

pantalon helemaal los te knopen en tilde zijn bips op, terwijl ze zijn onderbroek naar beneden rukte. Ze ging boven op hem zitten. Het ging allemaal vanzelf, gemakkelijk, vanzelfsprekend, zonder gewriemel voor de penetratie. Ze bewoog soepel en snel als een hinde en liet zich tenslotte, schokkend, op hem vallen. Haar mond zocht de zijne op, haar tong duwde zijn lippen vaneen. Slechte combinatie, vond Maurice, sherry met jenever en whisky.

Plots weerklonk het kristallen signaal van het reiswekkertje. Jacqueline sprong op, stootte haar hoofd. In de voorkajuit weerklonk gestommel.

"Oh non, Jean, tes copains se réveillent", mompelde ze in paniek.

"Ne t'en fais pas", mompelde Maurice, zijn best doend als Jean te klinken.

"Jean...? Jean?... Mais... Jij bent Jean niet. Jij bent... Oh non...!"

De deur van de voorkajuit werd opengeduwd. Geeuwend verscheen Jean. Hij wurmde zijn matrozenshirt in zijn broek. Zijn haar piekte.

Jacqueline sprong uit de kooi en wou snel verdwijnen, maar Jean zag haar en vloekte.

"Jacqueline?... Mes excuses, chérie, het is de eerste keer dat ik niet..."

Ze was al in de kuip gesprongen en verder, op de wal. De Neptunus deinde. Maurice kreunde terwijl hij zijn onderbroek en pantalon optrok.

"Sorry, Maurice, sorry dat jou dat moet overkomen", geeuwde Jean, "ze heeft je toch niet...?"

"Maak je geen zorgen, Jean, het wekkertje rinkelde op tijd."

Jean keek naar het uur.

"We moeten ons haasten. Over een half uur is het tij teveel gezakt om de sluis nog te kunnen openen. Ik geloof niet dat we op Bert moeten rekenen. Ben jij wakker genoeg om...?"

"Geen probleem, ik haal de landvasten wel binnen."

Maurice voelde zich verrassend fris na de zware nacht en de overdosis spiritualiën. Hij kroop uit de hondenkooi, fatsoeneerde zijn kleding, prees zich gelukkig om de onverwachte inspiratie. 'Dit is nog eens iets anders dan een bruiloft of een jachtpartij, om maar iets te noemen', dacht hij, terwijl hij zijn vriend aan dek vervoegde.◆

Nevel en sneeuw verhullen, onthullen

I n a S t a b e r g h

Een man en een vrouw stonden bij het schuifraam, ze keken over het gazon met buxushaagjes naar de oprijlaan en wiebelden van de ene voet op de andere. Naast elkaar en ongedurig. Hij lurkte aan zijn pijp. Zij veegde druppels van zijn kin. Ze trok zijn jasje recht en controleerde zijn broek op pluisjes en valse plooiën.

Ze zouden met vrienden naar Harderwijk rijden. Daar stond Huberts schrijversjubileum een week lang op het ‘menu’. Twee speelfilms, drie exposities, een officiële ontvangst en tot slot een groot interview. Met zo’n feestelijke aankondiging bij een foto van de gevierde schrijver met Chanelruiten trui moest een extra portie tabak worden voorzien.

De ochtendnevel hing laag tegen de grond en drong tussen de struiken door tot op enkele meters voor het huis. Spinnenwebben hadden diamantjes verzameld en hingen uitdagend boven de kop van een rossige poes, die op haar trampolinekussentjes telkens hoger sprong tot ze door een tik op de ruiten verschrikt weer naar beneden viel. Lucia maakte wilde gebaren, Lancelotje droop af zonder om te kijken. Even later brak de zon door.

Inez en Fred bleven nog even staan kijken naar het grote schilderij vol beweging voor en achter het glas. De schrijver had hen gezien, hij deed enkele pasjes achterwaarts, nam zijn pijp uit de mond en zuchtte opgelucht. Zijn vrouw schoof het venster open en voerde de vrienden onder een stroom van hartelijke woorden over de drempel de woonkamer in.

Koffie, koeken en pralines stonden klaar in de zitkuil. Op de hoek van het tafeltje lag ‘De elfenkoningin’, een kanjer van meer dan zeshonderd pagina’s. “Een geschenk”, zei Hubert. Hij glunderde. “Het is een boek over liefde, over een onderwijzer die door een fascist wordt vermoord. Een boek met thriller-elementen, poëzie en tussen de regels al wat de wereld van de literatuur verbergt. Het boek is belangrijk, een soort geestelijk testament.” In zijn zwierig handschrift schreef hij: ‘Voor Apollo en zijn vrienden, con amore!’

In de jaren zestig had Inez behalve sigarenbandjes en plaatjes van Adamo ook handtekeningen van schrijvers verzameld. Lampo’s handtekening zag er nog steeds opvallend zwierig hetzelfde uit. Hij bloosde bij dat compliment.

Lucia stelde voor om na de koffie direct te vertrekken. “Beter te vroeg dan te laat”, zei ze.

De bagage werd in de koffer gelegd. Hubert en Lucia schoven naast elkaar in de auto. Lucia achter de chauffeur en Hubert rechts met zijn tabakszak en pijp op zijn knieën. Even was Inez bang dat hij zou roken. Ofschoon ze wel hield van die geur. Als kind zaten ze er thuis midden in. Vader was handelaar in sigaren en pijptabak, dus een rokende reclame. Bovendien stonden stapels Havanastompen, naast cigarillo's en dertig centimeter lange sigaren in sierlijke doosjes opgestapeld in het magazijn naast de studiezaal, waar de zes zusjes op een rij elke avond studeerden. Moeder zat dan aan de naaimachine en ontwierp kinderkleedjes, vader rookte de ene sigaar na de andere, terwijl hij murmelend de krant las.

“Het weer zit goed, de chauffeur rijdt uitstekend en als alles nu nog vlot loopt zitten we over enkele uren op onze bestemming”, zei Hubert. Een mengeling van genot en spanning trilde in zijn stem. Ze klonk sexy en geheimzinnig.

“Ja”, zei Lucia. Ze likte haar lippen en smakte.

Daarna begon het zacht zoemend rijden, richting Gorinchem.

De echtgenoten wisselden elkaar af met het vertellen van ‘waargebeurde’ verhalen. Een uur later was iedereen ervan overtuigd dat niets meer stuk kon. Lucia zou gaan zingen en Hubert stelde zich de viering in het stadje aan het IJsselmeer al levendig voor. Hij had een dankwoord voorbereid. In de zogenaamd losjes uit de mouw getoverde toespraken geloofde hij niet. “Rotzooi zonder structuur”, zei hij op neerbuigende toon. “Je moet respect hebben voor je publiek.”

“De eerste sneeuw van het jaar!”, zei Fred en hij wees naar de witte spatjes op de ruiten.

“Ja, ‘De eerste sneeuw van het jaar’ werd goed onthaald door het publiek”, antwoordde Lucia met hoogrode wangen. Ze proefde de titel met vochtige lippen.

“Mooie titel”, zei Inez en ze wees daarna ook naar buiten.

En met de sneeuw werd plots alles afgeremd. Stiller, stiller. Alles stond stil.

“Wegenwerken”, zei Hubert.

“Een ongeluk”, meende Lucia.

“Misschien”, zei Fred.

Op dat moment werden autoportieren opengegooid. Links en rechts, voor en achter kwamen mensen naar buiten om hun benen te strekken, om te zien wat de oorzaak was van de file.

“Sneeuw, niets anders dan sneeuw”, zei Fred.

“Sneeuw op de Martinus Nijhoffbrug”, zei de man die van de ene auto naar de andere liep om de informatie rond te voeren. Langs weerszijden stonden Indiërs met een zonnig gezicht in witte kleren.

“In het Indisch heb je nog geen vertaling”, zei Lucia. Ze dacht even na en vervolgde: “maar dat hoeft niet, want je hebt er in het Engels en dat is een wereldtaal. Bovendien ben je al in dertien talen vertaald.”

De sneeuw viel nu in dikke pakken op de weg. “Dat hadden ze op het weerbericht niet voorspeld”, zei Lucia. De sneeuw vloog door een verluchtungskiertje naar binnen.

Sneeuw, vermengd met de geur van zware Amsterdammer. Lucia keek voortdurend op haar polshorloge naar de voorthollende tijd. Hubert lurkte zonder onderbreken aan zijn pijp. In razend tempo propte hij er tabak in. Tabak die in kruimels op zijn feestjas viel. De rook hing als nevels in de auto.

“Alles is mijn schuld”, zei hij triest. “Zonder mij hadden jullie een andere weg gekozen, over Breda wellicht, zonder mij zaten jullie hier niet te wachten tot het te laat is om te gaan vieren.” De spanning steeg. De lucht werd zwaar van zeemansgeuren. Het smakken, zuchten en wrijven in de handen werd vast tot buiten de auto gehoord.

“Zonder jullie zou er geen reden zijn om te vieren, bovendien kan die file niet eeuwig duren”, zei Fred op een geruststellende toon. Hubert moest dringend worden afgeleid.

“Herinner jij je nog die avond in Zoutleeuw?”, vroeg Inez.

Hubert glimlachte en klom direct in het verhaal. “Heel goed herinner ik mij die avond. We wandelden door de donkere straatjes langs het water, ik vertelde over griezels in en buiten de kerk. Een kerk vol geheimen met eigenaardigheden en vrijmetselaarselementen. Zoutleeuw hangt vol associatiemogelijkheden en de nevel die er vaak en onverwacht boven de Gete opduikt, voert telkens nieuwe elementen aan voor wie dichterbij omgaat met de dingen. Zoutleeuw zit vol symbolen en het getal zeven duikt overal op. En dan die maagd met de twee gezichten en Leonardus en de groene leeuw in zoveel namen.”

Lucia greep de korte stilte aan om over de geslaagde lezing te vertellen.

“Een massa genodigden! Een prachtige zaal! Aandachtige luisteraars met interessante vragen! En ze reageerden enthousiast op Huberts verhaal over de griezels boven de rivier naast de kerk. En toen hij vertelde dat Zoutleeuw op een of andere manier wel in een boek zou verzeilen, kon hun blijdschap niet meer op.”

Hubert vertelde dat er een man uit Rotterdam was gekomen om hem een fles Rennes de Chateau te overhandigen. “Rode wijn van het Franse domein waar het gezelschap uit ‘De geheime academie’ verblijft en allerlei beleeft. Heiko heet die man uit Rotterdam, ik zie hem nog vaak. En zijn vrouw heet Rian”, zei hij.

Daarna bleef alles stil. Tot het lurken herbegon.

Een duif met een bericht, dacht Inez en herhaalde het luidop. Op dat moment zag ze een antenne boven een rode Fiësta uitsteken. Die man zou hen vast kunnen helpen, ze liep voorzichtig door de weer maagdelijke sneeuw, klopte op het raampje en vroeg aan de man of hij een mobiele telefoon had. Ze zei dat de Vlaamse schrijver Hubert Lampo om twee uur in Harderwijk gehuldigd zou worden en dat hij bijna zijn pijp inslikte van spanning. De man glimlachte en vormde het nummer van de gastheer in Harderwijk. Geld wou de man niet, wel een handtekening van de schrijver van ‘Joachim Stiller’ en ‘Belofte aan Rachel’, had hij gezegd.

Toen Hubert begreep dat de vrienden in Harderwijk op de hoogte waren gebracht van het oponthoud, besloot hij de man met de mobiele telefoon te gaan bedanken. Hij gaf hem een ondertekende opdracht op een glanzend kaartje en kwam opgewekt huppelend weer naar de auto. Toen plots de file loskwam, riep Lucia: “Hubert toch, je had kunnen vallen.” Ze wees naar de glijsporen in de sneeuw.

“Hier op deze plaats met alles er op en er rond zie ik ‘Sara Silberman’ weer geboren worden”, zei Hubert, alsof hij klaar was om een nieuw verhaal te starten. “We stonden te wachten op de overzetboot in Breskens, naar Vlissingen of zo, toen een jonge blonde vrouw mijn aandacht trok. Ze had iets gezegd waardoor ik ze niet meer uit mijn gedachten kreeg. In bijna gelijkaardige omstandigheden heb ik kennism gemaakt met een jonge vrouw die niet meer wist waar ze naartoe ging, ik heb ze in ‘Oponthoud in Walsoorden’ een plaatsje gegeven. En Sara in haar eigen roman.”

“Hubert kan over alles een roman schrijven. Hij is uitzonderlijk rijk aan gedachten. Hij hoeft zelfs geen plan op te maken, want elk boek start met een opvallende, ware gebeurtenis.”

“Dat klopt, mevrouw Lampo, zo werkt dat bij mij. Mijn personages zoeken stapsgewijze een antwoord op hun vragen. De essentiële vragen in het leven kunnen alleen beantwoord worden door de man of vrouw in wiens geest ze opkomen.”

“Shit, sorry, de file komt er weer aan”, zei Fred. Hij wees naar de afslag ‘Zaltbommel’ en keek vragend naar Inez.

Zij zag alles zich herhalen, nam vlug een besluit en stelde voor om via Zaltbommel te rijden.

“Zaltbommel? dat lijkt wel een grote kaas op een draagberrie tussen twee boerinetjes”, klonk het van achter uit de auto. Over een hoge dijk, met links de rivier die onder de brug van Gorinchem doorliep en rechts in de diepte kabouterhuisjes met kaasmutsen op, reden ze tegen dertig kilometer per uur naar Utrecht en daarna tegen normaal tempo langs de gekende weg naar het Noorden. Naargelang de tocht vorderde, werden pronostieken van het verdere verloop opgemaakt.

De gastheer en zijn gevolg stonden voor het stadhuis te wachten met bloemen en een geschenk. De loco-burgemeester droeg trots zijn kleurige sjerp voor de gevierde schrijver. Bij het binnengaan kreeg iedereen een drankje aangeboden. Omringd met aan de ene kant Willem De Zwijger en daar tegenover de huidige Oranjes in gouden omlijsting, konden in een eivolle raadzaal de toespraken beginnen. Eerst hadden de gasten in hotel ‘Marktzicht’ hun bagage gebracht en zich even opgefrist.

Bloemen kwamen van overal, ook de figuurlijke. “Om te vieren moet men over de grenzen gaan”, zei Lucia.

Met de trotse schrijver tussen de wethouder van Cultuur en Lucia voorop, trok de stoet door de smalle straten van Harderwijk naar een tentoonstelling van schilderijen rond de titels van Lampo’s boeken. Voor elke titel een of meer impressies. Een zaal vol kleurrijke, mysterieuze doeken. De schrijver zocht en vond de juiste woorden om zijn emotie in een gepaste toon te zetten. Een lang en luid applaus bracht glinstering in zijn ogen en bloesjes op de nog jonge wangen. Dankbaarheid langs weerszijden van de woorden.

Bij de Vispoort in de Vanghentoren, waar Pim Bronkhorst, één van de laatste magisch-realistische schilders, “de geëerde, gewaardeerde Vlaamse schrijver” een plaats had gegeven in zijn schilderijen, werd ook de tuin, met muurtjes die bij stormweer de zee begrensden, in het verhaal betrokken. Over de soepbedeling tijdens de oorlogsjaren werd plastisch verteld. “Een andere invalshoek voor weer een verhaal”, zei de schilder. “In een metergrote ketel, die met een katrol in en uit een gat in de grond werd gehesen, werden kruiwagenladingen prei, aardappels, uien en sporadisch enkele kippenkarkassen met ketels water tot soep voor de armen bereid.”

“Hubert Lampo, is heel blij en geniet van die enthousiaste aandacht in Nederland, die aandacht is hier zo eerlijk, in Vlaanderen heerst er een enge clubjesgeest en viert men de verkeerde mensen”, zei Lucia aan een stuk door, zonder naar adem te happen. Hubert glimlachte even naar zijn vrouw.

Vier handen op een buik, dacht Inez. Soms grommelden ze wel eens, maar ze konden mekaar niet missen.

Op de heenweg naar eethuis ‘De Dulle Griet’ vergeleek de schrijver de twee leesculturen op de schalen die hij altijd in zich droeg.

De maaltijd was rijkelijk en de drank maakte loslippig. Hier werden oude en nieuwe vriendschappen met ‘goudflinters’ bestrooid.

Daarna liep iedereen arm in arm in rijen van vier, door de oude Hanzestad. Bij de ingang van de vroegere universiteit hadden ze in levende cirkels de omtrek van het Linnaeustorentje gemeten. Buik tegen de toren, de armen aan elkaar en de wangen tegen de stenen gedrukt. Als dansende, gelukkige kinderen met de kontjes achteruit.

“Hier haalde de Zweedse plantkundige Linnaeus zijn bul in de medicijnen. Hier had hij zijn laatste geld opgebruikt. Van hieruit vertrok hij naar Leiden om er zijn manuscripten uit te geven. Veertien manuscripten”, zei onze gids. “Linnaeus is nog steeds belangrijk en bekend.”

“In Nederland zit men goed als schrijver. In Nederland worden veel boeken gelezen. Bij een voorstelling gaat niemand naar huis zonder een of meer boeken. Bij ons is men krenterig, ze gaan naar de bibliotheek of lenen bij vrienden”, zei Lampo.

Via een trap leidde men de gevierde naar de zolder van de Catharinakapel waar ‘Kasper in de onderwereld’ werd gedraaid en achteraf besproken. Tot in de late uurtjes. Onder begeleiding van fluisterende Harderwijkers werden de Vlamingen naar het hotel gebracht. Gestommel op de trappen. Na afspraken voor de volgende dag werden samen met de deuren de monden gesloten.

Zondagmorgen ontbijt met z’n vieren in een hoekje van het eetcafé. Allerlei soorten granen, vlees en een zacht gekookt eitje met bruine suiker en zout. En toen morste Lucia de dooier over haar witte bloes. Zo kon zij niet meer buiten komen, zei ze panikerig. Hubert herinnerde haar aan de bloezen die zij had meegebracht.

Lucia strooide zout op de vlek, zoals na een bloedneus om het eiwit los te maken. Ze ging om een andere bloes en Fred en Inez luisterden ondertussen naar Huberts verhalen over de voorbije dag, over de waardering voor zijn werk, over de machteloosheid tegenover de kritiek en de willekeur van commissies en andere ‘verdelers’ van subsidies en prijzen.

Op het stille stadspan, uit de vier hoeken, kwamen mensen in donkere kleren naar de kerk. Tijd voor de zondagsmis. Daarna bleef het plein weer leeg. Dat hoorde zo op zondag, zegden de Harderwijkers die samen met Lucia binnenkwamen. Ze hadden promotiemateriaal meegebracht om aan het Antwerpse museum te schenken.

Vóór het grote Lampo-interview begon, zou er nog gewandeld worden. Harderwijk kan met gemak in een uur tijd, een paar keren worden doorkruist. Het stadje is een voorschoot groot. Langs de ene kant het Veluwemeer en aan de andere de Veluwe bossen.

De groep trok naar de zeemansbuurt. Daar werden verhalen verteld over de afsluiting van het IJsselmeer, de Deltawerken, iemand vertelde over het Dolfinarium en voerde Linnaeus weer aan. Hij zou in een Laps kostuum en met een Chinees hoedje op naar de universiteit zijn gegaan. Hij tekende een ei in het middelpunt van zijn wapenschild met eromheen de symbolen voor het dierenrijk, het plantenrijk en dat van de mineralen. Hubert en Lucia bekeken elkaar. Lucia legde haar hand op de plaats waar de dooiervlek had gezeten.

Wat de Vlamingen sterk verbaasde, was het grote aantal eethuizen voor vegetariërs.

“Nederlanders zijn in alles een stukje vroeger dan wij”, zei Hubert, hij had er deugd van.

“In Nederland wordt Hubert op handen gedragen, worden zijn boeken met stapels verkocht”, zei Lucia trots. Ze ging heel dicht bij haar man staan.

Hubert trok nog eens extra aan zijn pijp en beaamde wat zijn vrouw had gezegd.

Na een brunch in de omgeving van de Kapel, begon voor een overvolle zaal het grote vraaggesprek.

Op weg naar huis schreef Inez in haar notitieboekje:

*Van Grobbendonk naar Harderwijk
heen en weer
een waterval van woorden.*

*Warmte in de vrieskou
Linnaeus op bezoek
mantels overbodig.*

*Twee dagen in een andere wereld
met toevalligheden
en voor en na
uit hun verband.*

*Geluksmoment na geluksmoment
kralen
aan een lurkend snoer.*

*Liefde in cirkels
in de smalle straten
als vingerafdrukken
in de eerste sneeuw. ♦*

Donderdag 25 september

20 jaar Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift

Voorstelling van herfstnummer 80

om 20 uur in kelder van boekhandel “*De Groene Waterman*”,
Wolstraat 7, 2000 Antwerpen

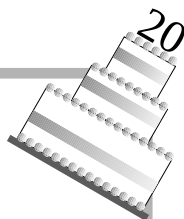
12 Vlaamse auteurs schreven een origineel verhaal over een (overleden)
Vlaamse auteur. Elsschot, Robberechts, De Pillecijn en Conscience
samen op stap naar een alternatieve literatuurgeschiedenis.

‘Verzonnen levens’

Medewerkers: Wim Meewis, Roland De Blende, Sven Cooremans, Hendrik
Carette, Staf Schoeters, Jan Lampo, Hedwig Speliers, Fernand Auwera,
Guy van Hoof, Erik van Malder, Ina Stabergh, Annie Van Keymeulen.

Programma: verwelkoming – 20 jaar Gierik – hoor ik daar een klank? –
kom je op je verhaal? Waarom geen verrassingen? Is dit het einde?

Wie volhoudt, krijgt de traditionele glazen der vriendschap er nog bij.

Over de beklimming van de berg die niet ten onrechte de Winderige genoemd wordt

Annie Van Keymeulen

In die onzalig grauwe tijdspanne voor de ochtendklaarte waarin de nacht zich niet meer laat rekken, maar onherroepelijk naar voorspelbare gedachten en dagelijks grijs begint te krimpen, schoot mijn dappere confrère, de man van de queesten plotseling wakker. Het leek wel of een horzel hem gestoken had. Klaarwakker, niets aan te doen.

Naast hem sliep zijn geliefde verder.

Kon hij nu maar weer gaan liggen, dan was hij een gelukkig man met een rustig leven. Mijn confrère was een gelukkig man met een onrustig leven.

Hij vond blindelings de tabakszak naast de alkoof en draaide een sigaretje. Ontwaarde nogmaals bij zichzelf het verlangen naar de gave waarover de meeste mensen als vanzelf schenen te beschikken, de gedisponeerdheid tot nachtrust op de geëigende tijden en iets zo simpels als een zittend gat.

Hij zat evenveel als andere mensen op een stoel en soms nog meer, maar dat was om te eten en te drinken en om te luisteren naar de mensen die zittend met hem wilden spreken. In de talrijke uren die hij achter zijn schrijfmachine doorbracht, was hij kilometers verwijderd van zijn rustige woonst, achtervolgde hij zijn onrustige helden door dreigend woud en zompige beemden, langs louche paden, door het Teirlinckse landschap of waar ze zich ook bewogen. Maar bewegen deden ze, dolen dat 't scha gaf, zijn personages. Kleurrijk liet hij hen in zijn zelf gefabriceerde zegswijzen door de taal meanderen. Met overgave en lust. In wulpse, scherpzinnige en anderzijds wreed interessante volzinnen, met de brede uithalen van een artiste-peintre.

Hij bleef nog een korte tijdspanne naast zijn slapende geliefde zitten. Hij zou haar moeten verlaten om naar haar terug te kunnen keren. 't Deed hem zeer. Nog drie seconden lang benijdde hij al de rustige lieden die de noodzaak van de queeste niet in hun borst voelden branden. Zijn jonge vriend, de grote volksschrijver B.H., die hem intens bewonderde, zou zeggen: 't Zijn allemaal verwerende klootzakken', of iets dergelijks, de poedel op de bedmat een vriendelijke aai geven en verder slapen, want zijn jonge vriend kende dat soort onrust niet, die had dan weer last van iets anders.

De onrust werd erger. Ze jeukte en schilferde als schurft. En de schilfers zouden woorden worden, vloeiende zinnen, driftig opgejaagde zinnen. Haastig zouden ze neergepend worden op de achterkant van restaurantrekeningen en

andere papieren die hij in zijn zakken vond, het begin van een bezwering, een lamentatie, een redenatie, hij zou zichzelf binnenste buiten keren in die dringende beweging en de woorden vinden, de woorden van de droom van de jongen met de verwonderde ogen, het liedje van verlangen naar dat wat nog geen naam had. Maar bezweren moest hij, bezweren zou hij. Men is schrijver om te bezweren, anders kakt men maar wat woorden bijeen. Die drang en de pijn in zijn borst, omdat het onbereikbare zo dichtbij was en verlaten moest worden, om het daarna ooit wel eens na vele omtrekkende bewegingen en mouvements allerhande opnieuw te bereiken, ja daar leefde hij mee, die schreef hij uit, daar borstelde hij kamerbrede doeken mee vol. Waarom is een mens niet content met wat hij heeft? Omdat hij nooit heeft wat hij denkt te hebben. Nooit of te nimmer, never, nunca, jamais. Vergeet het!

Hij raakte haar voorzichtig aan, ze fluisterde een paar slaapkamerwoordjes. In haar dromen sprak ze de zoet tongige, uit halve woorden bestaande vrouwentaal. Geen man zal haar ooit begrijpen, geen vrouw zal haar verraden. En een man met een beetje kloten aan zijn lijf zal op queeste gaan om doodmoe, doorzopen, uitgeput en afgemat terug te keren naar haar, om uitgeteld in haar armen te liggen en zich uiteindelijk toch aan haar over te geven. Het is hoe dan ook een zeer schone traditie.

Zo vertrok hij. Met twijfel in zijn hart. Maar voor het te laat werd.

Toen hij buiten stond, stak hij het sigaretje aan dat aan zijn lip hing, keek peinzend naar de roze wordende ochtendlucht. De weg was verlaten, het was nog voorwereldlijk stil in het Pays des Collines.

Het leek wel de eerste keer, maar het was in zijn lang en vruchtbaar schrijversbestaan allicht al de negenentachtigste of toch minstens de zevenentachtigste keer dat hij een queeste ondernam. Dus met zijn verstand op nul trok hij de wereld in. Over wegels vol vrolijk onkruid, door slapende straten, langs cafés die op dit uur nog niet open waren.

Ineens begonnen de vogels van katoen te geven. En mijn confrère maar stappen. Zijn neus achterna. Zichzelf moed insprekend. De lucht was koud. Het zinderde nog niet in hem. Hij knoopte zijn pardessus dicht. Dit kledingstuk was vaal van de negenen - of zevenentachtig vorige blootstellingen aan weer en wind, het rook naar voorgaande avonturen, verse mist, blond bier, bedoeïenenverdriet en woestijnzand. Er hing een zweem van iets zoets in, van die queesten toen hij jong en onbevangen en nog niet droog achter zijn oren, de geur opsnoof van de blokken die hij onderweg tegenkwam, patchoeli, nachtroos, Nuit d'Eden, hopen op een wonder.

Zie hem daar toch lopen, mijn ongedurige confrère. Door het stroeve Vlaamse land met zijn omgeploegde akkers, zijn betonnen stallen met beesten, zijn nederzettingen van de boerenbond, zijn fermettes met twee garages.

Een plaasteren Venus van Milo bedekt met ochtenddauw in een tuin, meer was er voorlopig niet.

Een vrouw op een fiets reed hem langzaam voorbij, snoof met haar groot reukorgaan en riep: 'Zatlap, thuis staat uw bed, hier niet.'

De eerste automobielen en een lege autobus van 'Reizen - Voyages - Pays des Collines' staken hem voorbij.

Op andere dagen zat mijn held omstreeks dit uur naast zijn geliefde wakker te worden, nam hij een eerste slok koffie en haalde zijn pennenmes uit zijn zak om een scherpe punt aan zijn crayons te slijpen.

'Wat ben ik toch een dwaze kloot, zie mij nu weer bezig', dacht hij. Deze ver-zuchting is het waarmerk van de queestenganger. Wie beschouwingen van die soort tijdens zijn omzwervingen niet een twintigtal keer per dag in zich heeft voelen opkomen is niet op queeste geweest, die persoon is een padvin-der, een rugzaktoerist, of gewoon een brave mens die een keer ergens naar-toe moet of ervan wegloopt

Mijn confrère kwam aan bij Het hof van Eden. Daar was het al van 's och-tends vroeg volle bak.

'Wel, wel, wie we daar hebben, onze artiest! Gaat gij ook mee?' riep een landbouwer uit de streek die er op dit onzalige uur al twee te veel op had.

'Hebt ge u ingeschreven?' vroeg een heerschap in wielertoeristentenue met een namenlijst in een klembord. Het duurde even voor mijn confrère in deze merk-waardige verschijning de apotheker van Zulzeke in vrije tijds-kledij herkende.

'Waar gaat de reis naartoe?'

'Naar de Mont Ventoux', zei de merkwaardig uitgedoste apotheker.

'De Mont Ventoux', herhaalde mijn confrère. 'De berg die niet ten onrechte de Winderige genoemd wordt.'

Een parmantig vrouwspersoon kwam onvervaard naar hen toe: 'Wil meneer hier op het laatste moment mee? Geen probeem.'

'Ik weet niet ...' zei mijn confrère aarzelend.

'U kunt nog mee hoor, wanhoop niet. Er is onverwacht een plaats vrij. De proost die de gepensioneerden van de Christelijke Mutualiteiten zou begelei-den heeft een jichtaanval gehad.' Ze duwde onze queestenganger een glas geel schuimend vocht in de hand.

'Santé', zei onze held.

'Doe het gerust, mijn beste man. We zullen van u allicht minder last hebben dan van de proost. De betaling regelen we later wel. U kunt zich nog nuttig maken. Dat zult u natuurlijk zeer gaarne doen, nietwaar. U bent toch die schrijver, ik ken u, u bent al een paar keer op televisie geweest.' Ze klapte in haar handen. 'U moet onderweg iets over de reis schrijven, dat zetten we dan in het boekje van de Zulzeekse culturele verenigingen.'

Veel tijd voor bedenkingen liet ze mijn confrère niet, ze duwde hem kordaat de bus in. Vrolijke, halfzatte gepensioneerden en fanfareleden stommelden achter hem aan, op zoek naar een zitplaats. Meisjes met muziekc Cahiers, majorettes, volkse schone en andere vlinders fladderden langs en streken her en der neer. Een drietal dames in zwarte broekjes en helgekleurde shirts passeerden door het smalle gangpad. Een van hen droeg een bloemstuk voor zich uit met een lint waarop in gouden letters: Tom, wij vergeten u nooit. Ze lachte mijn confrère toe. 'Maestro, u hebt met mij gedanst op het bal van de burgermeester, weet u nog wel. U sprak me toen zeer bevrolog toe.'

'Is het waar, schone dame?' zei hij ietwat beduusd. Van wat er na middernacht op dat bal gebeurd was, herinnerde mijn confrère zich niets meer. Maar ze lachte liefelijk. En die liefelijkheid deed mijn confrère iets. Meer kan ik er niet van zeggen.

Ze ging naast haar echtgenoot, de man met het klembord zitten. Mijn confrère zag toe hoe de schone haar hoofdje op de schouder van de fietsende apotheker legde en al snel in slaap dommelde.

En hij gaf zich over aan allerhande overpeinzingen.

'We staan nu aan de voet van de berg.' Het indringende stemgeluid van de pronte reisleidster. Mijn confrère schoot wakker. 'Wilt u de Mont Ventoux per fiets beklimmen? Er zit een reserverijwiel in de aanhangwagen. U zult er nadien nog zo mooi over kunnen schrijven.'

'Ik blijf wel in de autobus', zei mijn confrère gauw.

Hij zag door een raampje hoe de Zulzeekse wielertoeristen zich opmaakten voor de verovering van de berg. De apothekersechtgenote, het prachtig gespierde vrouwtje, zwaaide naar hem en riep hem iets toe dat hij niet begreep. Ze manoeuvreerde onhandig met het bloemstuk dat ze blijkbaar niet in de bus wilde achterlaten.

Had hij toch moeten uitstappen en meerijden? Wou ze dat?

Maar neen. Reeds fietste de bevallige Flandrienne weg. Ze had volmaakte billen. Hij keek haar lang na en zocht haar opnieuw met z'n ogen toen ze na korte tijd de groep coureurs inhaalden. Alle details van haar ogenstelende verschijning nam hij in zich op. Glorieus reed zij op haar schitterende koersfiets het volgende boek van mijn confrère in. Meermalen stak de bus andere coureurs voorbij, die ook de berg wilden bedwingen. Aan de kant van de weg zaten gezapiger figuren hun meegebrachte etenswaren te verorberen en de wijnen van het land te degusteren. Een beetje meewarig en toch ietwat afgunstig keken zij naar de amateurs en zondagscoureurs die zich in het zweet werkten. Joop, Eddy, Rik en nog andere namen van legendarische coureurs waren op de weg geschilderd en na jaren nog steeds niet weggesleten.

Kilometer na kilometer ging deze vrolijke bedrijvigheid door. Al die mensen waren, elk op hun eigen manier, in de ban van de ongewone berg. Dit was eten en drinken voor mijn confrère, dit was evengoed een queeste, weliswaar vanachter een niet al te schoon raampje in een autobus Reizen - Voyages - Pays des Collines, zeg maar een queeste op zijn zondags maar toch.... De begroeiing werd schaarser, een paar scherpe bochten en daar tekende de top van de berg zich scherp af tegen de blauwe lucht.

Wat veranderde er? Ineens was de berg niet langer een schilderachtig plaatje, een proeve van Franse couleur locale, de achtergrond van televisiebeelden waarop zwetende coureurs hem probeerden te bedwingen, een even banaal zomers als archetypisch tafereel. Herinneringen die al langer dan een half leven meegingen, drongen zich aan mijn confrère op: bezwete mannen zitten in hun onderhemdje in de half verduisterde woonkamer met een pint in de hand naar de koers te kijken en snauwen het klein grut toe dat het zijn mond moet houden. Een opgewonden televisiereporter, een latere incarnatie van de archetypisch opgewonden Fred De Bruyne begeleidt het ritueel met lyrisch commentaar. De berg wordt beklommen, de top wordt gehaald. Het klein grut is onder de indruk, de vrouw des huizes sluipt eerbiedig naderbij met koude flesjes Jupiler uit de kelder, bevoorraadt de mannen en stelt fluisterend een vraag, die steevast onnozel wordt gevonden, maar haar met mannelijke superioriteit wordt vergeven: 'Is er een Belg aan het winnen?'

Aan de kant van de weg onderscheidde mijn confrère op een schijnbaar willekeurige plek enkele auto's met een Belgische en een met een Engelse nummerplaat, mensen stapten uit, staken de weg over. De chauffeur van de bus moest even voor hen stoppen. Ze liepen naar iets toe, een gedenksteen.

'Tom Simpson', herinnerde mijn confrère zich. Achterin de bus werd de naam meermaals herhaald.

Mijn confrère stapte uit.

Hij knoopte zijn vestje dicht en ook zijn pardessus die hem al zovele queesten lang tegen weer en wind en al te heftige emoties beschermd had.

'Ik kan niet op u wachten', zei de chauffeur.

'Rijd maar door. Ik trek mijn plan wel', zei mijn confrère.

Het was geen bijzonder kunstwerk, dat monumentje voor de dode coureur, vlak bij de kale top van de Ventoux. Mensen hadden er snoeppapiertjes, petjes, haarbanden, bloemen en lege drinkbussen achtergelaten.

'Tom jongen', fluisterde mijn confrère, 'ze hebben graag dode helden, de mensen. Ik weet het. Het doet hen iets. Mij ook, zie mij hier nu staan. Maar ik had duizend keer liever gezien dat gij als een ouwe dikke coureur in uw villaatje in Mariakerke of daar ergens in Engeland nog iedere zomer naast uw madam naar de ronde van Frankrijk kon zitten kijken. Maar ik zal ook iets

achterlaten voor u.' Hij ging zitten aan de kant van de weg, scheurde een blad uit een van zijn oude notaboekjes, waarvan de kaft verkleurd was en de inkt verbleekt, een van die dingen met ezelsoren en hiërogliefen die later als mijn confrère dood en beroemd zal zijn, veel geld waard zullen zijn. Hij stak peinzend een sigaretje op, keek uit over de kale bergrug die in het late middaglicht zachtbruin was en gelooid leek als de huid van een oude olifant. Dit deed het licht met de dingen, het maakte ze soms draaglijk en zacht. Hij nam een trekje van zijn sigaret en luisterde naar de mensen die daar ook stopten. 'Kom mee, Lauretje', riep een jonge man naar zijn geliefde. 'Ge weet wel van die coureur over wie pa ieder jaar vertelt als ze naar de top van de Ventoux rijden in de ronde van Frankrijk, die Engelsman, die bij ons in de gemeente woonde.'

Het meisje bleef staan. 'Is dat nu een plaats om dood te gaan?', vroeg ze verontwaardigd. Ze spraken Gents. 'Es dadde neu een ploatse om duut te goan?' Mijn confrère kende die verontwaardiging, dat helaas vergeefs gevoel.

Ze keek naar mijn confrère: 'En deze zit hier precies ook dood te gaan, kijk eens, die mens.'

'Laat die mens met rust, Lauretje, hij is aan het denken', zei haar vriend. Ze was er niet helemaal gerust in.

'Hebt u iets nodig meneer?' Ze schakelde over op het schoon Vlaams.

Bedacht dat hij haar misschien niet begreep en herhaalde min of meer hetzelfde in het Frans en het Engels en het Berbers, want de Vlamingen, ook die van de Brugse Poort in Gent, kennen hun talen.

Mijn confrère lachte haar toe: 'U heb ik nodig, Lauretje.' Maar als een grootmoedig man, een man die weet hoe het hoort, wees hij naar haar vrijer: 'Maar misschien heeft hij daar u nog meer nodig.'

Haar verbaasde, vrolijke, jonge lach schalde op.

Hij boog zich weer over het gevlekte velletje papier uit zijn notaboekje. Hij begon: 'Beste Tom, zonder enige inspanning ben ik hierboven bij u beland, het grootste deel van de weg heb ik geslapen, tot nu toe is dit toch nog maar een queeste van kust mijn voeten geweest. En nu vind ik u hier. Mij overvalt de kilte van de tragiek, de leugens van de heroïek, is niet iedere held een sukelaar?'

Dat werd louter retoriek, hij scheurde het vodge papier in stukken en bleef daar zitten.

Hij herbegon: 'Is dit nu een plaats om dood te gaan?' Toen vloede het uit zijn pen.

De eerste Zulzeekse wielertoeristen kwamen eraan, ze zagen er getormenteerd uit, het zweet druipte van hun gezichten, ze keken niet meer op of om, berekenden in gedachten de resterende afstand naar de top. De top was het

enige wat nog bestond en verbeterden ze verder.

Uiteindelijk verscheen ook zij in de bocht. Ze kwam nauwelijks nog vooruit, pompaf was ze. Ze stopte bij het monument, reikte naar het bloemstuk dat ze achterop haar fiets in een geïmproviseerd bagagemandje meevoerde. Ze sloeg zich voor het hoofd. 'Och arme, die bloemen, dat trekt op geen kloten meer!', riep ze met tranen in de ogen. 'Ik had het verdomme aan u kunnen geven, als ik geweten had dat u hier zou stoppen.'

'Zoetje', zei hij. 'Zoetje', herhaalde hij aarzelend, hij aaide de verflenste bloemen, omdat hij haar niet durfde te aaien. Hij gaf haar zijn schone witte zakdoek, een onmisbaar deel van zijn basisuitrusting als queestenganger, en als alles achter de rug is, altijd een schone souvenir, soms de enige. Ze veegde de zweet en tranen af, ze schudde haar hoofd.

'Kom mee, we gaan uw bloemen bij Tom zetten', zei mijn confrère zacht. 'Hij zou er wreed gelukkig mee zijn geweest, de mens, als hij nog geleefd had.'

Ze klauterden over de witte brokken rots samen naar de gedenksteen.

'Nu moet ik nog naar de top', zei ze. Ze hilde bijna, de arme schat.

Hij nam de fiets van haar over, stuurde hem met zijn ene hand, de andere legde hij laag in haar rug, af en toe gaf hij haar een duwtje, zodat ze verder kon. Zo bereikten mijn confrère, de man van vele queesten en zoete beproevingen, toch zwetend van de inspanning, maar gloeiend van een gevoel dat geen naam had, met de mooiste, de prachtigst gespierde vrouw van Zulzeke, de top van de Mont Ventoux. ♦

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift *is te verkrijgen in volgende betere boekhandels:*

ANTWERPEN:

Dierckxsens-Avermaete, Melkmarkt 17
Standaard Boekhandel, Huidevettersstraat 1-3
ADOEH, Haantjeslei 87

GENT:

Boekhandel Limerick, Kon. Elisabethlaan 142 - 9000 Gent

en in de Co-Libro boekhandels:

ANTWERPEN: De Groene Waterman, Wolstraat 7 (2 Gieriksterren ☆☆)

BRUGGE: Boekhandel De Reyghere, Markt 12 (2 Gieriksterren ☆☆)

BRUGGE SINT-KRUIS: Boekhandel De Reyghere, Moerkerksesteenweg 186

GENT: Walry, Zwijnaardsesteenweg 6 (1 Gierikster ☆)

HASSELT: Markies van Carrabas, Minderbroederstraat 9-11

KORTRIJK: Boekhandel Theoria, O.L.-Vrouwestraat 22 (2 Gieriksterren ☆☆)

MECHELEN: Boekhandel Forum, D. Boucherystraat 10 (1 Gierikster ☆)

MOL: Boekhandel Bredero, Rozenberg 15 (1 Gierikster ☆)

ROESELARE: Boekhandel Hernieuwen, Noordstraat 100

SINT-NIKLAAS: Boekhandel 't Oneindige Verhaal,

Nieuwstraat 17 (2 Gieriksterren ☆☆)

TIENEN: Boekhandel Plato, Peperstraat 22 (1 Gierikster ☆)

Wat maakt een boekhandel een 'Co-Libro Boekhandel'?

Ten eerste staat Co-Libro voor een bruisende boekenwinkel.

Ten tweede betekent Co-Libro dat een boekhandel een breed assortiment
literatuur en actuele boeken heeft.

Ten derde waarborgt Co-Libro dat je in de boekhandel een uitgelezen
service krijgt van een deskundige boekhandelaar.

Co-Libro, Vlaanderens Onafhankelijke Boekhandels

Tiensesteenweg 42, 3001, Leuven, Tel: 016 29 23 59, Fax: 016 29 39 86

zeg maar Bolleke!

DE KONINCK
1833

www.dekoninck.com

www.fid.be

Bier met liefde gebrouwen, drink je met verstand.

Fernand AUWERA: auteur en scenarist (*Lijmen /Het Been*). Recent: de monografie *Willem Elsschot* en de romans *Vliegen in een Spinnenweb* en *Brahms voor Hitler*. Bestuurslid PEN-Centrum voor Vlaanderen.

Hendrik CARETTE: publiceerde in *De Brakke Hond*, *De Houten Gong*, *Kruispunt*, *Meervoud*, *Ons Brussel* en *Poëziekrant*. Zijn 6de dichtbundel *Gestolen lucht* is gepland voor 2004. Info: www.hendrikcarette.be.

Sven COOREMANS: debuteerde met poëzie en verhalen in *Gierik & NVT*, *Dietsche Warande & Belfort*, *Deus ex Machina*. Recent: de dichtbundel *Myeline* (uitgeverij P, Leuven).

Roland DE BLENDE: copywriter. Publiceerde eerder in *Gierik & NVT*, *Deus ex Machina*. Eerste verhalenbundel in voorbereiding.

Jan LAMPO: deed bij Alstein het idee ontstaan voor dit themanummer. De roman *Emmeke* is “ongewenst” kind van themanummer dat *Gierik & NVT* aan Paul van Ostaijen wijdde. Schreef eerder ook al een verhaal over Hendrik Conscience dat verscheen in de bundel *Blauwe Duivels*.

Wim MEEWIS: dichter, schrijver, kunsthistoricus. Recent: *Mieke Dijkstra/beelden*, *De filosofie van Fr. Nietzsche: radicalisering van een chronisch zieke* en *Cel Overberghe - een benadering*.

Staf SCHOETERS: een 14-tal romans, zowel psychologische thrillers als historische romans. Hercule Poirot Prijs 1998 met *De schaduw van de Adelaar* (1800-1830), eveneens bekroond met Karel Barbier-prijs van de KANTL voor beste historische roman. Het 2de deel verscheen in 2000: *De Wegen naar Ontvoogding* en recent deel 3 *De wandelgangen van de macht*. Schreef ook scenario's voor tv.

Hedwig SPELIERS: werkte mee aan de tijdschriften *Diagram*, *BOK*, *MEP*, *DAELE*, *Restant*, *NVT*, *DW&B*, *De Vlaamse Gids*, *Ons Erfdeel*, *Yang*, *Kruispunt*, *Poëziekrant*, *NVT*, *Kunst & Cultuur*. Publiceerde een 19-tal dichtbundels. Recent: *Suites françaises* (2001) en *Heen* (2003) bij Manteau, Antwerpen. Door zijn Streuvelsresearch ontstond een nieuwe visie op Stijn Streuvels en het Streuvelsgenootschap: *Dag Streuvels* (1995), *Als een oude Germaanse eik* (2000) en *Met politiek bemoei ik mij niet* (2003).

Ina STABERGH: schrijft verhalen, novellen, romans, toneel en poëzie. Stichtte de Literaire Culturele Kring Apollo (Diest, elke eerste zondag van de maand). Medewerkster e-zine *Stroom*.

Guy VAN HOOFF: publiceerde in talrijke tijdschriften en heeft enkele dichtbundels op zijn actief. Recent: *Recht van spreken* (essay over de poëzie van Rik Wouters), *Olympia* (etsen van Willy Meysman bij sportgedichten van Van Hoof), bijdrage in *De sprong van de muze* (monografie over Willie Cools) en voor de retrospectieve van de schilder Van Eeckhout.

Annie VAN KEYMEULEN: licentiate criminologie en wijsbegeerte. Bij uitgeverij EPO verschenen *Ik ben mijn eigen mens*, *gesprekken over autisme* en *Het dementiecafé*. De romans *Bas* en *Rosa's Huis* verschenen bij uitg. De Geus. Weldra verschijnt de nieuwe roman *Fleurs De Flandre*.

Erik VAN MALDER: medestichter *Gierik & NVT*. Publiceerde een roman en een tiental gedichtenbundels. Recent: *Daar vertrok een mens* (uitvaartlyriek - reeds een 2de druk).